

Monitor leerwerktrajecten en assistentopleidingen in het vmbo

Resultaten nulmeting

Eindrapport meting 2014

Onderzoek in opdracht van Ministerie van OCW

Marjolein Muskens

Robert Tholen

Suzanne Beek

ResearchNed en KPC Groep

april 2015

© 2015 ResearchNed Nijmegen in opdracht van Ministerie van OCW. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen en NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Managementsamenvatting	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Hoofdconclusies	4
1.3	Aanbevelingen	6
2	Inleiding	8
2.1	Leerwerktrajecten en assistentopleidingen	8
2.1.1	Ontwikkelingen	8
2.1.2	Leerwerktrajecten	9
2.1.3	Assistentopleidingen	9
2.2	Subsidieregeling praktijkleren	10
2.3	Onderzoeksvragen	11
2.3.1	Kwantitatief	11
2.3.2	Kwalitatief	12
2.4	Conceptueel kader	13
3	Onderzoeksopzet	15
3.1	I. Kwantitatieve monitor	15
3.2	II. Kwalitatieve monitor	15
3.3	III. Kwalitatieve verdieping	16
4	Resultaten kwantitatieve monitor	17
4.1	Onderwijsloopbanen	17
4.2	Samenvatting onderwijsloopbanen	17
4.2.1	Bron	18
4.2.2	Instroom	19
4.2.3	Populatie	19
4.2.4	Doorstroom en diploma's	24
4.2.5	Doorstroomperspectief na mbo-1 en mbo-2	26
4.2.6	Startkwalificatie	28
4.3	Arbeidsmarkt	29
4.4	Samenvatting arbeidsmarkt	30
4.4.1	Bron	30
4.4.2	Diplomasucces na vier jaar gevolgd onderwijs	31
4.4.3	Situatie vier jaar na (het reguliere) vmbo-basis	33
4.4.4	Situatie vier jaar na AO	34
4.4.5	Situatie vier jaar na LWT	35
4.5	Leerwerkbedrijven	36
4.6	Samenvatting leerwerkbedrijven	36
4.6.1	Aantal stages	36
4.6.2	Aantal erkenningen	37
4.6.3	Scholen over beschikbaarheid stageplaatsen	37
5	Resultaten kwalitatieve monitor	39
5.1	Vragenlijst scholen	39
5.2	Samenvatting vragenlijsten scholen	39
5.3	Vragenlijst scholen Leerwerktraject - details	41
5.3.1	Kenmerken LWT	41

5.3.2	Ondersteuningsbehoefte leerlingen	42
5.3.3	Uitstroom en doorstroom	42
5.3.4	Knelpunten in de organisatie	43
5.3.5	Samenwerking met mbo	43
5.3.6	Samenwerking bedrijven	44
5.3.7	Samenwerking gemeente/UWV	45
5.4	Vragenlijst scholen AO - details	45
5.4.1	Kenmerken AO	45
5.4.2	Ondersteuningsbehoefte leerlingen	47
5.4.3	Uitstroom en doorstroom	47
5.4.4	Knelpunten in de organisatie	47
5.4.5	Samenwerking met mbo	47
5.4.6	Samenwerking bedrijven	48
5.4.7	Samenwerking gemeente/UWV	49
6	Resultaten kwalitatieve verdieping	50
6.1	Inleiding	50
6.2	Samenvatting scholen	50
6.2.1	Kenmerken maatwerktrajecten	51
6.2.2	Stage	53
6.2.3	Kosten	54
6.2.4	Diplomering	55
6.2.5	Doorstroom naar mbo	55
6.2.6	Entreeopleiding	57
6.2.7	Aanvullende opmerkingen over beleid	57
6.2.8	Samenwerking	57
6.3	Samenvatting leerlingen	59
6.3.1	Kenmerken leerlingen	59
6.3.2	Instromen in LWT of AO	60
6.3.3	Stage	60
6.3.4	Uitstroom en doorstroom	62
6.4	Samenvatting interviews leerwerkbedrijven	63
6.4.1	Kenmerken leerwerkbedrijven	64
6.5	Aanbod stage-/ leerwerkplekken	64
6.5.1	Samenwerking	65
6.5.2	Kenmerken van stage	66
6.5.3	Kosten en ondersteuning	67
7	Eindconclusies	68
Bijlage A	Begrippenlijst	72
Bijlage B	Tabellen en figuren DUO	73
Bijlage C	Tabel vragenlijst scholen	75
Bijlage D	Vragenlijst scholen	76
Bijlage E	Interviewschema	88

1 Managementsamenvatting

1.1 Aanleiding

Na de invoering van het vmbo en de integratie van zorgleerlingen (svo-lom en ivbo) in het vmbo zijn er trajecten ingesteld voor leerlingen voor wie een volledig vmbo-examen niet haalbaar is. Het doel van deze trajecten is om deze leerlingen alsnog te begeleiden naar een startkwalificatie. Assistentopleidingen (AO) en leerwerktrajecten (LWT) in het vmbo, beide formeel verankerd in het onderwijsaanbod, zijn voorbeelden van dit soort trajecten. Kenmerkend is dat er minder nadruk wordt gelegd op theoretische vakken en meer op praktijkgericht leren. AO worden in het vmbo afgesloten met een mbo-1 diploma en LWT worden afgesloten met een vmbo-basisdiploma met aantekening LWT (omdat er alleen examens wordt gedaan in Nederlands en een beroepsgericht vak). Uit eerder onderzoek¹ is gebleken dat deze trajecten erin slagen een aanzienlijk deel van de doelgroep naar een startkwalificatie te leiden en dat er onder betrokkenen draagvlak is voor deze trajecten.

Toch zijn er ontwikkelingen die vragen oproepen over de positie van deze trajecten. Zo is het aantal deelnemers aan LWT de laatste jaren sterk teruggelopen en zijn er signalen dat de (aankomende) invoering van wijzigingen in vo- en mbo- wet- en regelgeving (onder andere de verscherping van doelstellingen van het beleid rondom voortijdig schoolverlaters, de invoering van referentieniveaus voor taal en rekenen, de verscherping van uitslagregels voor examens, de invoering van passend onderwijs en de invoering van de entreeopleiding) kan leiden tot veranderingen in de populatie, het slagingspercentage en/of de doorstroommogelijkheden van leerlingen na LWT en AO. Daarnaast zijn er zorgen in het veld over de beschikbaarheid van leerwerkplekken voor leerlingen in LWT, onder andere in de context van de Subsidieregeling praktijkleren ter vervanging van de Wet vermindering afdracht loonbelasting (WVA). Daarom voeren ResearchNed en KPC Groep in opdracht van het ministerie van OCW een monitoronderzoek uit met als hoofdvraag:

Hoe zien de ontwikkelingen eruit rondom LWT en AO in het vmbo, en op welke wijze stromen de betreffende leerlingen na deze trajecten door?

Van 2014 tot en met 2016 wordt een monitoronderzoek uitgevoerd waarbij jaarlijks gebruik wordt gemaakt van administratieve data van DUO en CBS, gegevens uit vragenlijsten die afgenomen worden onder coördinatoren op vmbo-scholen en verdiepende interviews met leerwerkbedrijven, docenten en leerlingen. Het huidige rapport doet verslag van de bevindingen in de nulmeting, vóór de overgang van AO naar entreeopleiding op 01-08-2014, en vóór het verschijnen van de Kamerbrief 'Extra kansen voor jongeren in een kwetsbare positie' van 12-12-2014. In de komende twee jaren (2015 en 2016) wordt nagegaan hoe de stand van zaken rondom AO en LWT zich ontwikkelt.

1.2 Hoofdconclusies

Populatie

- Het aandeel leerlingen dat een AO volgt in vmbo-basis is de afgelopen zes jaar gegroeid van 0,9 procent (234) naar 1,1 procent (192) van alle leerlingen in vmbo-basis, en het aandeel leerlingen dat een LWT volgt, is in diezelfde periode gedaald van 4,2 procent (1.115) naar 2,8 procent (558) van alle leerlingen in vmbo-basis (20.183 in 2013). LWT worden relatief veel aangeboden in de sector landbouw, terwijl AO veel voorkomen in de sector economie.

---

1. ITS (2005). *Boeiend en bindend: monitor leerwerktrajecten*; SLO. *Indalen van assistentopleiding (niveau 1) in het vmbo*; ITS (2009). *De implementatie van de niveau 1-opleiding in het vmbo*.

- Alle leerlingen in LWT en AO hebben behoefte aan één of meerdere vormen van ondersteuning (zoals studieloopbaanbegeleiding of hulp bij gedragsproblematiek), waarbij de hulp meestal geboden wordt door de school, maar ook door leerwerkbedrijven en externe partijen.

Onderwijsloopbaan

- Leerlingen in AO of LWT volgen deze trajecten om te voorkomen dat zij zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Het aandeel dat geen startkwalificatie behaalt, is het grootst voor respectievelijk LWT-leerlingen (circa 58%), vmbo-basisleerlingen (circa 56%) en AO-leerlingen (54%); AO-leerlingen hebben relatief vaak een mbo-1 diploma en geen vsv-registratie (18%). Toch behaalt een aanzienlijk deel binnen de reguliere doorlooptijd een startkwalificatie: van de leerlingen in AO heeft vier jaar later een kwart een mbo-2 diploma en van de leerlingen in LWT 35 procent (in vergelijking met 40% na vmbo-basis).

Arbeidsmarktloopbaan

- Voor de situatie op de arbeidsmarkt is het behalen van een mbo-2 diploma belangrijk: met een mbo-2 diploma is de kans op een uitkering en/of geen bezigheid hebben kleiner, en de kans op een hoger uurloon en een vast dienstverband groter dan met een mbo-1 diploma (of geen diploma). Als leerlingen eenmaal een mbo-1 of mbo-2 opleiding hebben behaald, zijn in de daaropvolgende jaren nauwelijks verschillen te zien tussen leerlingen die dit via AO, LWT of vmbo-basis hebben behaald.

Kosten

- Hoewel het lastig is de kosten voor LWT en AO in het vmbo goed in kaart te brengen, lijken deze voor vmbo-scholen behapbaar. Wel blijkt dat veel vmbo-scholen nog geen duidelijke afspraken hebben over de bekostiging van de diplomering van AO, nu het mbo niet langer diplomabekostiging voor deze leerlingen ontvangt.
- Er zijn geen signalen waaruit blijkt dat de overgang van WVA naar de Subsidieregeling praktijkleren invloed heeft op de beschikbaarheid van leerwerkplekken.
- Leerwerkbedrijven bieden stageplaatsen aan voor LWT en AO omdat ze tevreden zijn over het werk dat deze leerlingen verzetten en/of omdat bedrijven graag kansen bieden aan de doelgroep. Hieruit blijkt dat leerwerkbedrijven de ervaring hebben dat ze met deze leerlingen goede werknemers binnenhalen en daardoor bewust kiezen voor deze groep.

Samenwerking

- De samenwerking tussen vmbo-scholen en mbo verloopt veelal positief: de informatieoverdracht bij de overgang vmbo-mbo en samenwerking op het vlak van aansluiting vmbo-mbo worden als sterke punten benoemd. Als er knelpunten in deze samenwerking zijn, hebben die volgens het vmbo te maken met onbekendheid met LWT en AO in het mbo, en de toegankelijkheid van mbo-2 opleidingen. Volgens vmbo-scholen worden steeds vaker aanvullende eisen gesteld voor toegang tot mbo-2. Over het bestaan en de inhoud van deze eisen wordt vaak niet voldoende gecommuniceerd door het mbo-2.
- De samenwerking tussen vmbo-scholen en leerwerkbedrijven verloopt veelal naar tevredenheid van beide partijen: men weet elkaar te bereiken als dat nodig is. Eventuele knelpunten zitten (over en weer) soms in onrealistische verwachtingen van de mogelijkheden van de leerlingen.

Beschikbaarheid stageplaatsen

- De beschikbaarheid van stageplaatsen lijkt op dit moment geen struikelblok in het organiseren van LWT en AO. Wel geven scholen en leerlingen aan dat het heel lastig kan zijn om een geschikte stageplaats te vinden.

Overig

- Als leerlingen een vmbo-diploma hebben, zijn zij niet toelaatbaar tot de entreeopleiding, maar wat als een LWT-leerling van sector wil wisselen en (in de situatie tot augustus 2014) in niveau mbo-1 in moet stromen? Voor vmbo-scholen is niet duidelijk wat hierop het antwoord is². Ook is er onduidelijkheid over de rol van referentietoetsen in de zak- en slaagregeling van vmbo en mbo voor LWT en AO. Dit zorgt ervoor dat men niet goed weet waar men op korte termijn aan toe is wat betreft diplomering en doorstroom naar mbo van deze leerlingen.

1.3 Aanbevelingen

Naar aanleiding van de resultaten komen wij tot de volgende aanbevelingen:

Voor vmbo-scholen:

- Zorg dat leerlingen op de hoogte zijn van hun rechten en plichten (inclusief aanvullende eisen die het mbo stelt) omtrent doorstroom naar mbo-2. Het is voor een goede doorstroom belangrijk dat leerlingen weten wat zij zelf kunnen doen om ervoor te zorgen dat ze aangenomen worden voor een mbo-2 opleiding. Ook is het in dit kader belangrijk dat leerlingen weten wanneer een ROC hen mag afwijzen voor een opleiding.

Voor mbo-instellingen:

- Communiceer duidelijker (bijvoorbeeld via de website) over toelatingseisen voor mbo-2 opleidingen, zodat vmbo-leerlingen en vmbo-scholen op tijd kunnen anticiperen op eventuele aanvullende toelatingseisen. Het gaat hier om informatie over eisen op het vlak van een bepaald niveau van rekenen, Nederlands, Engels of een ander vak, en om informatie over aanvullende toetsen (van cognitieve en non-cognitieve vaardigheden) die tijdens de intake worden afgenomen.

Voor sectorraden (MBO Raad, VO-raad) en SBB:

- In communicatie voor vo-scholen over verschillende routes binnen de basisberoepsgerichte leerweg moet duidelijk gemaakt worden dat de assistentopleidingen, leerwerktrajecten en de vakmanschaproutes³ drie mogelijkheden zijn voor verschillende doelgroepen die alle drie leiden naar het behalen van een startkwalificatie. Afhankelijk van de leerlingpopulatie kan een school overwegen om in samenwerking met het mbo één of meerdere van deze drie routes aan te bieden.
- Overweeg om het vmbo en het mbo mogelijke oplossingen aan te reiken over de manier waarop zij het wegvallen van diplomabekostiging van de AO op kunnen vangen. Een inventarisatie van good practices kan hierbij helpen, zodat scholen die nog geen oplossing hebben gevonden ideeën kunnen opdoen.
- Zet in op communicatie (in samenwerking met SBB) voor leerwerkbedrijven over goede ervaringen van andere leerwerkbedrijven met leerlingen die LWT of AO volgen. Geef een concreet beeld van de praktische mogelijkheden die er zijn om deze leerlingen een stageplaats te bieden.

Voor OCW:

- Bewaak de doorstroommogelijkheden van leerlingen uit LWT en AO naar mbo-2 opleidingen, en let hierbij met name op de rol die toelatingsprocedures in het mbo hierin hebben.
- Zorg er middels passende oplossingen voor dat door de nieuwe wet- en regelgeving (door invoering van de entreeopleiding hebben leerlingen met LWT-diploma geen toegang meer tot niveau 1 in het mbo waardoor wisselen van sector niet meer mogelijk is) LWT-leerlingen niet worden uitgesloten van doorstroom naar een mbo-opleiding in een andere sector.

---

2. In de Kamerbrief 'extra kansen voor jongeren in een kwetsbare positie' (12-12-2014), verschenen na rapportage van deze nulmeting, wordt hier aandacht aan besteed.
3. De vakmanschaproute heeft tot 2020 de status van experiment.

- Bied helderheid over de rol van referentietoetsen in de zak- en slaagregeling vmbo en mbo voor kwetsbare jongeren.⁴

---

4. In de Kamerbrief 'extra kansen voor jongeren in een kwetsbare positie' (12-12-2014), verschenen na rapportage van deze nulmeting, wordt aan deze punten aandacht besteed.

2 Inleiding

In opdracht van het ministerie van OCW, directie Voortgezet Onderwijs, voert ResearchNed in samenwerking met KPC Groep een driejarig monitoronderzoek uit naar leerwerktrajecten en assistentopleidingen in het vmbo. In het voorliggende rapport wordt verslag gedaan van de meting van het eerste onderzoeksjaar (2014).

2.1 Leerwerktrajecten en assistentopleidingen

De afgelopen jaren zijn binnen het vmbo (en in het bijzonder in de basisberoepsgerichte leerweg) diverse maatwerktrajecten opgezet om tegemoet te komen aan bijzondere ondersteunings- of onderwijsbehoeften van kwetsbare leerlingen, waaronder de wettelijk verankerde leerwerktrajecten (LWT) en assistentopleidingen (AO). Het ministerie heeft behoefte aan informatie over ontwikkelingen in de leerwerktrajecten en de assistentopleidingen in het vmbo en over de wijze waarop de deelnemers na deze trajecten doorstromen. Ook is behoefte aan informatie over de beschikbaarheid van leerwerkplekken en de rol van bedrijven in de ontwikkeling van deze trajecten. In het onderzoek moet rekening gehouden worden met de invloed van de context die de komende jaren aan verandering onderhevig is (zoals vsv-beleid, dalende leerlingaantallen, invoering referentieniveaus, de afschaffing Wet vermindering afdracht loonbelasting en invoering van de entreeopleiding). De resultaten van het onderzoek leiden tot kwantitatief en kwalitatief inzicht in de wijze waarop de leerlingen doorstromen in de genoemde trajecten en de ontwikkelingen die hierop van invloed zijn.

2.1.1 Ontwikkelingen

In 1998 is door kabinet-Kok II het vmbo ingevoerd. In de periode erna (1999-2002) is het speciaal voortgezet onderwijs (svo) voor leerlingen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (lom) voor een groot deel opgegaan in het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) in het vmbo. Vlak na de invoering van het vmbo is het initiatief genomen om maatwerktrajecten binnen de basisberoepsgerichte leerweg te ontwikkelen. De achterliggende gedachte was dat de doelgroep van de basisberoepsgerichte leerweg zo divers is wat betreft capaciteiten en leerstijl dat het nodig was om binnen deze leerweg verschillende trajecten aan te bieden. Uit deze gedachte ontstonden de leerwerktrajecten en de assistentopleidingen.

De belangrijkste verschillen en overeenkomsten tussen de assistentopleidingen en leerwerktrajecten worden in onderstaand schema weergegeven.

	Assistentopleiding in het vmbo	Leerwerktraject
Praktijk	Zowel binnen als buiten de school wordt ervaring opgedaan met praktijkvakken	Accent op buitenschoolse stage
Diploma	Mbo-1/entreeopleidingd	Vmbo-basis met aantekening leerwerktraject
Leerjaar	3 en 4 vmbo	3 en 4 vmbo
Stage	Maatwerk wat betreft de stage-omvang in het vmbo	Praktijkcomponent buitenschools maximaal 40% van de onderwijstijd in leerjaar 3 en 4
Doorstroom	Arbeidstoeleiding, zo mogelijk doorstroom naar mbo-2	In overleg met het mbo naar mbo-2
Toekomst	Wordt vanaf 1-8-2014 entreeopleiding	Geen verandering

2.1.2 Leerwerktrajecten

In de notitie 'Ruimte voor kwaliteit bij de aanpak van onderwijsachterstanden' (2000) is de inrichting van de leerwerktrajecten in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo aangekondigd. Vervolgens zijn in datzelfde jaar de kaders van de leerwerktrajecten uitgewerkt in de notitie 'Ruimte voor leerwerktrajecten'. Vanaf het schooljaar 2001-2002 zijn voor het eerst leerwerktrajecten aangeboden op vmbo-scholen. De leerwerktrajecten (LWT) zijn hiermee vlak na de invoering van het vmbo (1998) in het leven geroepen. Deze trajecten zijn een variant op de basisberoepsgerichte leerweg: in de bovenbouw wordt een combinatie van binnen- en buitenschools leren aangeboden (met stages bij erkende leerbedrijven) met meer praktijk en minder theorie dan de reguliere basisberoepsgerichte leerweg. De school dient afspraken te maken met een mbo-instelling over de doorstroom van de leerling naar een verwante opleiding op minimaal niveau 2. De leerling hoeft aan het einde van zijn opleiding maar een gedeelte van het examen te doen (minimaal Nederlands en het beroepsgerichte vak en in een later stadium ook een rekentoets). LWT worden afgesloten met een vmbo-basisdiploma met de aantekening "Leerwerktraject". De leerwerktrajecten zullen vooralsnog in de huidige vorm blijven bestaan, waarna leerlingen doorstromen naar mbo-2.

Uit onderzoek in 2005 blijkt dat er veel draagvlak en enthousiasme is onder deelnemers, scholen, bedrijven en kenniscentra.⁵ De onderzoekers van deze monitor concludeerden dat de leerwerktrajecten de leerlingen beter aan school binden. Zo past het onderwijs hen beter vanwege de praktijkgerichtheid en omdat de exameneisen meer gericht zijn op wat leerlingen wel kunnen; een aanzienlijk deel van de theoretische component van het onderwijs die deze leerlingen met name frustreerde, wordt weggenomen. Mbo-instellingen en leerbedrijven gaven aan dat LWT-leerlingen een voorsprong hebben in beroepscompetenties en werkhouding ten opzichte van de reguliere bb-leerlingen, maar ook dat ze lager scoorden op sociale vaardigheden en theoretische kennis. LWT-leerlingen van de deelnemende scholen zijn bijna even succesvol als reguliere vmbo-basisleerlingen: 88 procent haalt eind schooljaar 2003-2004 het vmbo-diploma (tegenover 95% landelijk in vmbo-basis). De doorstroom naar vervolgonderwijs is lager bij LWT-leerlingen in vergelijking met reguliere vmbo-basisleerlingen. Een kwart van deze leerlingen stroomt niet door. Daarvan blijft weer een kwart bij het leerbedrijf werken waar ze het traject volgden. Hoeveel leerlingen uiteindelijk hun startkwalificatie hebben behaald, kon in de monitor uit 2005 nog niet worden vastgesteld. Uit de casestudies kwam naar voren dat er verbeteringen nodig zijn in de aansluiting tussen vmbo en mbo. Ook hebben de leerwerktrajecten met een imago-probleem te kampen. Leerbedrijven en vervolgonderwijs denken vaak dat de 'zwakste' leerlingen uit de basisberoepsgerichte leerweg in een leerwerktraject worden geplaatst. Het is belangrijk te benadrukken dat deelname aan een leerwerktraject niet zozeer iets zou moeten zeggen over een lager niveau maar vooral over een andere manier van leren.

2.1.3 Assistentopleidingen

De assistentopleidingen zijn ontstaan vanuit de behoefte van het onderwijsveld aan een traject met doorlopende leerlijnen naar het mbo voor leerlingen die niet in staat zijn om de basisberoepsgerichte leerweg succesvol af te ronden, ook niet via een leerwerktraject. Met deze opzet werd tussen 2001 en 2003 op vier pilotscholen in het groene onderwijs geëxperimenteerd; dit traject werd Track21 genoemd. De opzet was dat leerlingen vier of vijf jaar binnen dezelfde vmbo-school ingeschreven zouden blijven en onderwijs zouden volgen. Via een EVC-procedure zorgde het mbo voor de diplomering van de leerlingen: de leerlingen volgden geen onderwijs in het mbo en werden er ook niet ingeschreven. Hiervoor werd gekozen vanuit de gedachte dat de doelgroep gebaat was bij het verblijven in een bekende, veilige omgeving.

---

5 Vrieze, G., Kuijk, J. van, Houben, L & Kessel, N. van (2005). Boeiend en bindend: monitor leerwerktrajecten. Nijmegen: ITS.

Er waren duidelijke aanwijzingen dat Track21 positief bijdroeg aan het voorkomen van schooluitval, het behalen van een mbo-1 diploma en de doorstroom naar mbo-2. In 2003 werd de 'Tijdelijke beleidsmaatregel assistentopleiding in het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo)' van kracht. Aan ongeveer 60 scholen werd toestemming gegeven om vorm te geven aan een assistentopleiding, ook aan scholen buiten het groene onderwijs.

Door de beleidsmaatregel mochten vmbo-scholen vanaf 2003 met toestemming van OCW binnen de basisberoepsgerichte leerweg een assistentopleiding (mbo niveau 1) aanbieden, die als entreekwalificatie gold in de kwalificatiestructuur mbo. De assistentopleiding verving het onderwijs in het derde en vierde leerjaar van de basisberoepsgerichte leerweg voor een kleine groep leerlingen. De vmbo-school diende hiertoe een samenwerkingsovereenkomst te sluiten met een mbo-instelling. De leerlingen waren niet verplicht een vmbo-examen te doen; examinering vond plaats onder verantwoordelijkheid van het mbo. Leerlingen ontvingen na succesvolle afronding een regulier mbo-1 diploma en waren toelaatbaar tot mbo niveau 2 of tot de arbeidsmarkt.⁶

Mbo niveau 1 is per augustus 2014 vervangen door de entreeopleiding. Dit betekent dat de assistentopleiding sindsdien op een andere manier wordt vormgegeven, namelijk met de entreeopleiding. Onveranderd is gebleven dat vmbo-scholen in samenwerking met een ROC een entreeopleiding aan mogen bieden⁷. Met de invoering van de entreeopleiding ontvangen ROC's niet langer diplomabekostiging voor deelnemers aan een entreeopleiding. In relatie tot de assistentopleiding / entreeopleiding verzorgd door het vmbo betekent dit dat vmbo en mbo om de tafel moeten om (ten minste) afspraken te maken over de kosten omtrent de examens.

2.2 Subsidieregeling praktijkleren

Tot 1 januari 2014 konden werkgevers die medewerkers een leerbaan aanboden een fiscale tegemoetkoming ontvangen via de WVA. Dit hield het volgende in:

- Een werkgever die een medewerker op een leerbaan aannam (vanuit een CREBO-geregistreerde opleiding), kon aanspraak maken op een WVA-korting van maximaal 2.655 euro per medewerker per jaar;
- Een werkgever kon aanspraak maken op een WVA-korting van maximaal 3.000 euro per medewerker per jaar indien hij een werkloze zonder startkwalificatie aannam op een leerbaan die bij CWI was ingeschreven.

Deze regelingen waren stapelbaar (€ 5.655). Bij een aanstelling van minder dan 36 uur per week, inclusief de onderwijsuren, was dit bedrag evenredig lager.

- Een werkgever die de (door het kenniscentrum erkende) EVC-procedure betaalde voor een werknemer, kon rekenen op een WVA-korting van € 300 per werknemer per kalenderjaar.

Deze wet is per 1 januari 2014 omgevormd tot de Subsidieregeling praktijkleren van het ministerie van OCW, waarmee werkgevers financieel gestimuleerd worden om leerwerkplaatsen aan te bieden. Het budget is hierbij gehalveerd van 400 miljoen naar 200 miljoen euro. Dit budget wordt gericht ingezet, waardoor er minder doelgroepen voor subsidie in aanmerking komen dan het geval was voor de afdrachtvermindering onderwijs. Zo wordt geen subsidie verleend voor leerlingen die een BOL-opleiding volgen. Bedrijven die leerwerkplaatsen aanbieden aan leerlingen die een leerwerktraject volgen in het vmbo komen wel in aanmerking voor subsidie.

6 Bron: Indalen van assistentopleiding (niveau 1) in het vmbo, SLO (2005).

7 Bron: Notitie veelgestelde vragen invoering entreeopleiding, MBO Raad, 18-12-2013.

2.3 Onderzoeksvragen

Deze en andere ontwikkelingen vormen aanleiding voor de huidige monitor. Samengevat vinden er de komende jaren een aantal veranderingen plaats die invloed kunnen hebben op de ontwikkeling van LWT en AO en op de omvang en samenstelling van de populatie. Op dit moment worden er in het veld voorbereidingen getroffen voor de aankomende veranderingen en wordt er gespeculeerd over de gevolgen ervan. Onder andere de introductie van de Subsidieregeling praktijkleren (ter vervanging van WVA) en heeft aanleiding gegeven om een onderzoek in te stellen naar de ontwikkelingen van leerwerktrajecten en assistentopleidingen en de doorstroom van desbetreffende leerlingen. Ook het advies van de Onderwijsraad ('Meer kansen voor kwetsbare jongeren' ondersteunt het monitoren van deze groep jongeren.

In de monitoring staat de volgende hoofdvraag centraal:

Hoofdvraag: *Hoe zien de ontwikkelingen eruit rondom leerwerktrajecten en assistentopleidingen in het vmbo, en op welke wijze stromen de betreffende leerlingen na deze trajecten door?*

In dit onderzoek wordt aandacht besteed aan een aantal aspecten die onderdeel uitmaken van de monitor. Deze aspecten zijn weergegeven in onderstaand overzicht 1. We vertalen de hoofdvraag en deze aspecten in concrete vragen en ordenen de vragen langs een kwantitatieve en kwalitatieve lijn. Deze refereren aan 'harde' populatiekenmerken (kwantitatief) en interpretaties en meningen van betrokkenen (kwalitatief).

Overzicht 1: Aspecten die in de monitor minimaal van belang zijn

- a. De populatie van leerlingen die deel (gaan) nemen aan een leerwerktraject of assistentopleiding (zowel in omvang als in samenstelling);
- b. De ondersteuningsbehoefte van de groepen leerlingen van leerwerktrajecten en assistentopleidingen;
- c. De doorstroom van de groepen leerlingen van leerwerktrajecten en assistentopleidingen (mbo, arbeidsmarkt, of vsv);
- d. De kosten rondom deze trajecten (voor zowel scholen als bedrijven);
- e. De samenwerking rondom deze trajecten (zowel tussen scholen onderling als tussen scholen en bedrijfsleven);
- f. De beschikbaarheid van leerwerkplaatsen bij een erkend leerbedrijf (voor zowel leerlingen die een leerwerktraject volgen als leerlingen die een assistentopleiding volgen).

2.3.1 Kwantitatief

We hebben deze aspecten als volgt uitgewerkt naar concrete onderzoeksvragen:

Populatie

1. Hoeveel leerlingen zijn betrokken in deze trajecten (onderscheiden naar achtergrondkenmerken als geslacht, leeftijd, regionale herkomst, vo-school, etc.)?
2. In welke sector volgen de leerlingen hun opleiding?

Uitstroom per maatwerktraject

3. Welk deel van deze leerlingen behaalt een diploma op het vmbo?
4. Welk deel van deze leerlingen stroomt door naar mbo-2?
  - Welk deel van deze leerlingen volgt met succes de mbo-2 opleiding (c.q. behaalt een diploma)?
  - Welk deel van deze leerlingen verlaat zonder startkwalificatie het onderwijs (vsv)?
  - Van welk deel van deze leerlingen is niet bekend hoe zij uitstromen?

5. Welk deel van deze leerlingen stroomt door naar de entreeopleiding⁸ (in vmbo of mbo)?
  - Welk deel van deze leerlingen krijgt na vier maanden een negatief bindend studieadvies? (welk deel gaat door aan een entreeopleiding, welk deel gaat naar de arbeidsmarkt en welk deel verdwijnt uit beeld?)⁹
  - Welk deel van deze leerlingen volgt met succes een entreeopleiding (c.q. behaalt een diploma)?⁹
  - Welk deel van deze leerlingen verlaat zonder startkwalificatie het onderwijs (vsv)?
  - Van welk deel van deze leerlingen is niet bekend hoe zij uitstromen?

Arbeidsmarkt

6. Welk deel van de leerlingen stroomt door naar de arbeidsmarkt (in loondienst of zelfstandig), wat is de omvang van hun aanstelling (minder of meer dan 12 uur), wat is het salaris, wat zijn kenmerken van het bedrijf waar deze leerlingen werken (denk aan werkdruk, begeleiding, aard van de werkzaamheden, maatschappelijk ondernemend)?
7. Welk deel van deze leerlingen is werkloos, arbeidsongeschikt of ontvangt een (bijstands)uitkering?

Leerwerkplaatsen bij erkende leerwerkbedrijven en andere bedrijven

8. Hoeveel leerwerkplaatsen binnen elk van de sectoren zijn er beschikbaar (erkend leerwerkbedrijf en niet erkend leerwerkbedrijf)?
9. Hoe ontwikkelt en ontwikkelde zich het aantal leerwerkplaatsen voor leerlingen in een leerwerktraject en voor leerlingen uit een assistentopleiding?
10. Hoe ziet en zag deze ontwikkeling er regionaal en sectoraal uit?
11. Welke knelpunten en succesfactoren ervaren scholen en leerbedrijven bij de beschikbaarheid, omstandigheden, begeleiding en samenwerking in het kader van leerwerkplaatsen?

2.3.2 Kwalitatief

In het kwalitatieve deel worden betrokkenen gevraagd vanuit hun ervaring met leerlingen in een leerwerktraject en leerlingen uit een assistentopleiding een oordeel, mening of visie te geven over een aantal onderwerpen. De volgende onderzoeksvragen komen aan de orde:

Ondersteuningsbehoefte

12. Aan welke vormen van ondersteuning hebben de leerlingen behoefte? Denk aan ondersteuning bij leerachterstanden of leerstoornissen, gedragsproblematiek, inzet en motivatie, lichamelijke of medische problematiek of een andere ondersteuningsbehoefte.
13. Welke knelpunten ervaart men bij de ondersteuning van leerlingen op de school die de doorstroming naar de entreeopleiding⁹ of het mbo-2 belemmeren?
14. Welke vormen van ondersteuning binnen het bedrijf bevorderen de kans op het behalen van een diploma (entreeopleiding⁹ of mbo-2)?
15. Welke knelpunten ervaart men bij de ondersteuning van leerlingen binnen het bedrijf die de doorstroming naar de entreeopleiding⁹ of het mbo-2 belemmeren?
16. Zijn er knelpunten die men voorziet voor de toekomst?

---

8 Deze vraag is pas van toepassing na de invoering van de entreeopleiding (01-08-2014), en wordt daarmee niet behandeld in deze nulmeting.

9 Deze vraag over de entreeopleiding is pas van toepassing na de invoering van de entreeopleiding (01-08-2014), en wordt daarmee niet behandeld in deze nulmeting.

Kosten

17. Welke (additionele) kosten zijn er voor de scholen in het kader van LWT/AO?
18. Welke (additionele) kosten zijn er voor de werkgevers in het kader van LWT/AO?
19. In welke mate of in welk opzicht zijn kosten gerelateerd aan knelpunten?

Samenwerking

20. Tussen welke scholen (vmbo, mbo, praktijkonderwijs) wordt er samengewerkt in het kader van AO/LWT?
21. Op welke wijze is de samenwerking tussen scholen geregeld? Denk aan uitwisseling docenten, samenwerking rond stageplaatsen en contacten met bedrijven, gebruik van praktijklokalen.
22. Op welke wijze faciliteert het samenwerkingsverband voortgezet onderwijs (SWV-VO) de samenwerking tussen scholen?
23. Hoe wordt de samenwerking tussen scholen ervaren? Wat zijn de knelpunten en/of succesfactoren?
24. Tussen welke scholen en bedrijven wordt er samengewerkt in het kader van AO/LWT?
25. Op welke wijze is de samenwerking tussen scholen en bedrijven geregeld?
26. Zijn er partijen die de samenwerking tussen scholen en bedrijven faciliteren, en zo ja: op welke wijze?
27. Hoe wordt de samenwerking tussen scholen en bedrijven ervaren? Wat zijn de knelpunten en/of succesfactoren?
28. Tussen welke scholen, bedrijven, gemeenten en UWV wordt samengewerkt in het kader van AO/LWT?
29. Hoe wordt de samenwerking tussen scholen, bedrijven, gemeenten en UWV ervaren? Wat zijn de knelpunten en/of succesfactoren?

2.4 Conceptueel kader

We maken onderscheid in drie onderdelen, namelijk:

- I. Kwantitatieve monitor
- II. Kwalitatieve monitor
- III. Kwalitatieve verdieping

Om de bevraginglast voor scholen, leerbedrijven en leerlingen te minimaliseren, hebben we zoveel als mogelijk gebruikgemaakt van secundaire bestandsanalyse van data die via DUO en SBB beschikbaar zijn. Dit is aangevuld met een enquête onder coördinatoren op scholen. Ten slotte hebben we als kwalitatieve verdieping een aantal interviews uitgevoerd met coördinatoren op scholen, stage- c.q. werkbedrijven en leerlingen om de gevonden resultaten nader te duiden. Overzicht 2 toont de belangrijkste indicatoren van het onderzoek.

Overzicht 2: Belangrijke indicatoren van het onderzoek

Onderdeel	Aspect	Methode	Bron
0. Oriëntatie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Definitief design 	Interviews	Sleutelfiguren
I. Kwantitatieve monitor	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Deelname ▪ Doorstroom mbo ▪ Doorstroom arbeidsmarkt ▪ Vsv ▪ Uitsplitsingen ▪ Beschikbaarheid leerwerkplaatsen 	Secundaire analyse	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bron-bestanden DUO ▪ CBS ▪ SBB
II. Kwalitatieve monitor	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ondersteuningsbehoefte ▪ Kosten ▪ Samenwerking ▪ Leerwerkplaatsen ▪ Knelpunten en succesfactoren ▪ Uitsplitsingen 	Enquête	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Scholen
IV. Kwalitatieve verdieping	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Duiding van de resultaten 	Interviews	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Leerlingen ▪ Vmbo-scholen ▪ Leerbedrijven

Een monitoronderzoek is een vorm van onderzoek waarin op regelmatige tijdstippen metingen worden herhaald om ontwikkelingen of trends te kunnen volgen en hierop in beleid en activiteiten mogelijk te anticiperen. Belangrijk in een monitor is het periodiek en systematisch verzamelen van gegevens. Dit stelt eisen aan de data en indicatoren. De indicatoren moeten actueel en beleidsrelevant zijn, gedragen worden door beleidsverantwoordelijken, indicatoren moeten zoveel als mogelijk gelijk blijven en er moet sprake zijn van een ijkpunt. Daarnaast is het van belang dat de indicatoren samen de belangrijkste ontwikkelingen volgen en dat er een logische samenhang is tussen de indicatoren. De meting van de indicatoren vindt in dit monitoronderzoek zowel kwantitatief als kwalitatief plaats.

3 Onderzoeksopzet

Het monitoronderzoek beslaat drie jaar, waarin elk jaar een onderzoek wordt uitgevoerd dat bestaat uit drie delen: een kwantitatieve monitor, kwalitatieve monitor en kwalitatieve verdieping. Het huidige rapport doet verslag van de bevindingen in de nulmeting, vóór de overgang van AO naar entreeopleiding op 01-08-2014, en vóór het verschijnen van de Kamerbrief 'Extra kansen voor jongeren in een kwetsbare positie' van 12-12-2014.

3.1 I. Kwantitatieve monitor

In dit deel van het onderzoek staat de monitoring van de leerlingpopulatie centraal. Om de groep leerlingen die een LWT of een AO volgt nauwgezet te kunnen volgen, hebben we gebruikgemaakt van administratieve bestanden van DUO en het CBS. In het kader van de bekostiging van het onderwijs administreert DUO elke beweging die leerlingen binnen het onderwijs maken in het Basisregister Onderwijs (BRON). De stroom naar de arbeidsmarkt is in kaart gebracht met bestanden van het CBS. Een beschrijving van werkwijze en definities is te vinden in hoofdstuk 4. Tevens hebben we ons in dit deel van het onderzoek gericht op de beschikbaarheid van stageplaatsen bij leerwerkbedrijven voor leerlingen die LWT of AO volgen.

Referentiegroepen

In dit monitoronderzoek worden de ontwikkelingen binnen leerwerktrajecten en assistentopleidingen van de afgelopen jaren en de komende jaren in kaart gebracht. Dit onderzoek vatten we op als een beschrijvend onderzoek, en niet als een onderzoek naar causaliteit zoals in een quasi-experimenteel design het geval zou zijn. Daarom is het in beginsel niet nodig om een gebruik te maken van een controlegroep. Desalniettemin is het interessant om de verzamelde gegevens af te zetten tegen een referentiegroep. Dit geeft inzicht in de mate waarin in de metingen de leerlingen in leerwerktrajecten en assistentopleidingen afwijken (doorstroom: onderwijs, arbeidsmarkt, vsv) van andere groepen. Als referentiegroep ligt voor de hand om vmbo-basisleerlingen te kiezen. Voor de leerlingen in leerwerktrajecten heeft dit als voordeel dat hiermee een beeld wordt geschetst ten opzichte van een reguliere groep die hetzelfde niveau onderwijs volgt. De leerlingen in assistentopleidingen volgen een lager niveau onderwijs dan de leerlingen in de vmbo-basisrichting, maar deze leerlingen zijn wel in eerste instantie gestart in het reguliere vmbo, en maken bovendien vaak ook kans op doorstroom naar mbo-2, waardoor een vergelijking met vmbo-basis ook voor hen voor de hand ligt. Een nadeel is dat de vergelijking met vmbo-basis bij voorbaat al 'oneerlijk' is, omdat de doelgroep (AO en LWT) minder kans heeft op bijvoorbeeld studiesucces dan reguliere leerlingen, anders behoorden zij immers niet tot de doelgroep. In de vergelijking die in dit onderzoek gemaakt wordt (AO/ LWT met vmbo-basis) moet hier rekening mee gehouden worden.

3.2 II. Kwalitatieve monitor

Cohorten

Het ijkpunt voor de vragenlijst onder scholen is 2014 (schooljaar 2013-2014). De monitor richt zich op leerjaar 3 en 4. We volgen per monitorjaar twee cohorten, telkens genummerd naar het jaar waarin leerlingen in leerjaar 3 zijn ingestroomd:

- cohort 2013-2014
- cohort 2014-2015
- cohort 2015-2016

Elk volgend monitorjaar komt er een cohort bij. De cohorten die dit jaar starten, blijven we drie jaar volgen om zo in beeld te krijgen wat de leerlingen volgens de scholen één, twee, drie, etc. jaar later gaan doen: studeren ze verder, gaan ze werken, gaan ze wellicht eerst werken en later toch terug naar het onderwijs? Schematisch ziet dit er voor de komende drie meetjaren als volgt uit:

Cohort 2015-2016			leerjaar 3
Cohort 2014-2015		leerjaar 3	leerjaar 4 en uitstroom
Cohort 2013-2014	leerjaar 3	leerjaar 4 en uitstroom	na vmbo
Monitorjaar	2014	2015	2016

Vragenlijst

In dit deel van het onderzoek zijn coördinatoren of docenten benaderd op scholen die LWT of AO aanbieden. Allereerst zijn alle scholen die LWT of AO aanbieden (bekend via DUO) telefonisch benaderd met de vraag wie binnen de school deel zou kunnen nemen aan het onderzoek. Vervolgens is aan deze personen een uitnodiging voor deelname aan een vragenlijst toegestuurd. Van de 194 scholen waar LWT werd aangeboden in 2013-2014 hebben 74 scholen (38%) deelgenomen aan de vragenlijst, en van de 35 scholen waar AO is aangeboden hebben 15 scholen deelgenomen (43%). Deze responspercentages zijn redelijk hoog, maar omdat het mogelijk is dat er selectief is gerespondeerd (bijvoorbeeld alleen door scholen met goede ervaringen met LWT/AO) moeten bij algemene uitspraken over de resultaten de kanttekening van mogelijke selectiviteit gemaakt worden. Een omschrijving van de respondentgroep is opgenomen in 7Bijlage C. De vragenlijst is opgenomen in 7Bijlage D.

3.3 III. Kwalitatieve verdieping

In dit onderdeel van het onderzoek zijn acht interviews afgenomen onder coördinatoren van LWT of AO bij acht verschillende scholen, en onder leerlingen (steeds in groepjes van 2 of 3) bij acht scholen die deelnemen aan LWT of AO. Verder zijn stagebegeleiders van acht leerwerkbedrijven geïnterviewd. Een beschrijving van de scholen en bedrijven die zijn betrokken in dit onderdeel is te vinden in hoofdstuk 6. De interviewvragen zijn opgenomen in 7Bijlage E.

4 Resultaten kwantitatieve monitor

In dit hoofdstuk gaan we in op kwantitatieve gegevens met betrekking tot onderwijsloopbanen, arbeidsmarkt en leerwerkbedrijven. Steeds starten we met een samenvatting van de belangrijkste resultaten, waarna we per subonderwerp dieper ingaan op de gegevens. In dit hoofdstuk worden aantallen c.q. percentages genoemd. Wanneer deze getallen verwijzen naar een specifiek cohort, dan wordt dit als zodanig benoemd. In het geval er geen cohorten worden genoemd, geven de getallen een gemiddelde van meerdere jaren aan.

4.1 Onderwijsloopbanen

In deze paragraaf worden de resultaten besproken met betrekking tot de onderwijsloopbanen van leerlingen. Eerst geven we een samenvatting van de resultaten, vervolgens worden de resultaten toegelicht.

4.2 Samenvatting onderwijsloopbanen

Instroom

Tussen 2007 en 2013 is het aandeel leerlingen dat instroomt in vmbo-basis leerjaar 3 met ongeveer 25 procent afgenomen. Vanaf 2009 is er sprake van een redelijk stabiele instroom van leerlingen: ongeveer 20.000 leerlingen stromen jaarlijks in het derde leerjaar van vmbo-basis in. Van deze leerlingen beginnen er ongeveer 200 aan een assistentopleiding en ruim 500 aan een leerwerktraject. In de afgelopen zeven jaar is het aandeel leerlingen in assistentopleidingen licht toegenomen (van 0,9% naar 1,1%), terwijl het aandeel leerlingen in leerwerktrajecten juist is afgenomen (van 4,2% naar 2,8%). Hoewel AO en LWT onderdeel zijn van vmbo-basis, wordt in dit rapport onderscheid gemaakt naar AO-leerlingen, LWT-leerlingen en (reguliere) vmbo-basisleerlingen.

Populatie

In 2013 bevinden zich in de *assistentopleidingen* in vergelijking met het reguliere vmbo-basis relatief meer mannen (66% versus 56%). De AO-leerlingen zijn bovendien vaker 16-plussers (25% versus 4%), ze hebben vaker een LWOO-indicatie (75% versus 66%) en het zijn vaker niet-westerse allochtonen (38% versus 27%). Ten slotte wonen ze vaker in een armoedeprobleemcumulatie-gebied (apc-gebied) (41% versus 26%) en daarmee ook vaker in (zeer) stedelijke gebieden (55% versus 46%). In de AO volgen relatief veel leerlingen een opleiding in de sector Economie (34% versus 21%) en relatief weinig leerlingen in de sector Landbouw (6% versus 14%).

In de *leerwerktrajecten* bevinden zich eveneens relatief (iets) meer mannen (58%) en hebben de leerlingen vaker een LWOO-indicatie (79%). De LWT-leerlingen zijn iets vaker autochtoon (69% versus 67%) en ze wonen vaker in minder stedelijke gebieden (58% van de leerlingen woont in matig tot niet stedelijke gebieden versus 54%), maar net zo vaak in een apc-gebied (26%). In de LWT volgen relatief veel leerlingen een opleiding in de sector Landbouw (31%) en relatief weinig leerlingen in de sector Zorg en Welzijn (18% versus 25%).

Doorstroom, uitstroom en diploma's

De assistentopleiding is erop gericht leerlingen een mbo-1 diploma te laten behalen in het vmbo, waarna een leerling eventueel kan doorstromen naar mbo-2. Het leerwerktraject is er net als vmbo-basis op gericht om de leerling een vmbo-diploma te laten behalen (weliswaar met aantekening 'Leerwerktraject') en door te laten stromen naar mbo-2. In de reguliere doorlooptijd behalen leerlingen deze diploma's (AO of LWT) twee jaar na instroom in het derde leerjaar van het vmbo. Het valt op dat hierin verschillen zijn tussen AO-leerlingen enerzijds en LWT- en vmbo-basisleerlingen anderzijds.

Gemiddeld behaalt iets meer dan de helft van de AO-leerlingen na twee jaar een mbo-1 diploma (51%). Van de leerlingen in LWT behaalt 71 procent binnen twee jaar een vmbo-basisdiploma met aantekening; in het reguliere vmbo-basis behaalt 82 procent een vmbo-basisdiploma. Het merendeel van de leerlingen stroomt in twee jaar van vmbo-basis leerjaar 3 naar mbo-2: dit aandeel is gemiddeld het grootst bij achtereenvolgens reguliere vmbo-basisleerlingen (74%), LWT-leerlingen (61%) en AO-leerlingen (52%). Van de leerlingen die in de nominale tijd instromen in mbo-2, behaalt 58 procent van de vmbo-basisleerlingen, 53 procent van de LWT-leerlingen en 45 procent van de AO-leerlingen een mbo-2 diploma in twee jaar. Bovendien stroomt een deel van deze leerlingen na twee jaar mbo-2 door naar mbo-3 of mbo-4 (41% in vmbo-basis, 32% in LWT, 30% in AO).

Startkwalificatie

Het doel is om alle leerlingen een startkwalificatie te laten behalen. Van de vmbo-basisleerlingen uit cohort 2007, 2008 en 2009 behaalt ongeveer 40 procent een startkwalificatie (mbo-2) vier jaar na instroom in het derde leerjaar vmbo. Dit aandeel ligt lager voor LWT-leerlingen (circa 35%) en voor AO-leerlingen (circa 25%). Wanneer we kijken naar het aandeel startkwalificaties dat een jaar later is behaald, valt op dat er een stijging waar te nemen is voor alle groepen uit cohort 2007 en cohort 2008: van de vmbo-basisleerlingen heeft nu 57 procent een startkwalificatie behaald, tegenover 48 procent van de LWT-leerlingen en 41 procent van de AO-leerlingen.

4.2.1 Bron

In deze paragraaf gaan we dieper in op achterliggende gegevens die hebben geleid tot de conclusies met betrekking tot onderwijsloopbanen. We hebben gebruikgemaakt van de door DUO beschikbaar gestelde stroomgegevens. Met behulp van deze data volgen we leerlingen uit de cohorten 2007 tot en met 2013 vanaf het moment dat zij instromen in het derde leerjaar van vmbo-basis¹⁰. Dit startpunt is gekozen omdat leerlingen in het derde leerjaar van het vmbo instromen in maatwerktrajecten. Dit derde leerjaar van het vmbo wordt door ons gedefinieerd als het startjaar (J1) en dient als uitgangspunt voor de analyse. Doubleurs worden dan ook alleen meegeteld in het jaar dat zij instroomden in vmbo-basis leerjaar 3. Door op deze manier de leerlingen te vergelijken zijn we in staat om de meest zuivere cohortvergelijkingen te maken. De opvolgende schooljaren worden gedefinieerd als J2, J3 tot en met J7 (al is J7 alleen van toepassing op leerlingen uit cohort 2007 die in het schooljaar 2013-2014 nog steeds in het onderwijs verblijven). De structuur van onze data wordt met onderstaande tabel verduidelijkt.

Tabel 1: Beschikbaarheid informatie voor de cohorten 2007 tot en met 2013

Cohort	Startjaar (vmbo leerjaar 3)	Startjaar+1	Startjaar+2	Startjaar+3	Startjaar+4	Startjaar+5	Startjaar+6
2007	J1	J2	J3	J4	J5	J6	J7
2008	J1	J2	J3	J4	J5	J6	
2009	J1	J2	J3	J4	J5		
2010	J1	J2	J3	J4			
2011	J1	J2	J3				
2012	J1	J2					
2013	J1						

10. In het bestand waren leerlingen opgenomen die bij hun instroom in het derde leerjaar vmbo-kader volgden (N=13.823) ofwel als vsv'er (N=1.759) waren gedefinieerd. In hun latere loopbaan kwamen deze leerlingen in vmbo-basis terecht, maar ze zijn voor dit rapport uit het bestand verwijderd om een zuivere vergelijking door de jaren heen te maken tussen leerlingen die meteen een LWT-, AO-, of regulier vmbo-basistraject volgden.

De stroomgegevens van DUO bieden inzicht in de deelname aan leerwerktrajecten en assistentopleidingen, de doorstroom vmbo-mbo en de vsv-registraties.

Bovendien is – afhankelijk van het cohort waarover we spreken – informatie beschikbaar over het al dan niet behalen van een diploma binnen het vmbo en/of mbo. Omdat we voor 2012 niet over definitieve diplomagegevens beschikken en er voor 2013 nog geen diplomagegevens beschikbaar zijn, kunnen we voor de latere cohorten geen uitspraken doen over diplomering. Om de gegevens te kunnen duiden is het van belang om de leerlingen die een maatwerktraject – assistentopleiding (AO) of leerwerktraject (LWT) – volgen af te zetten tegen een referentiegroep. Deze groep wordt gevormd door leerlingen uit het reguliere vmbo-basis (in de figuren wordt deze groep vmbo-basis genoemd), oftewel de gehele groep leerlingen exclusief de leerlingen die een AO of LWT volgen. Het type inschrijving in het startjaar (J1) heeft hier als basis gediend om de driedeling te maken voor de vergelijkingen.

4.2.2 Instroom

Allereerst brengen we op basis van de stroomgegevens van DUO in kaart hoe de omvang van de populatie leerlingen eruitziet. In tabel 2 zijn de leerlingaantallen per jaar per traject in kaart gebracht. Jaarlijks beginnen ongeveer 200 leerlingen in een AO in het vmbo, ofwel één procent van de instroom in vmbo-basis. De groep leerlingen die instroomt in LWT is zowel absoluut als relatief gedaald de laatste jaren. In cohort 2007 bedroeg het aantal 1.115 en in cohort 2013 was dit aantal 558, waarmee het aandeel leerlingen dat LWT volgt gedaald is van 4,2 procent naar 2,8 procent.

Tabel 2: Aantallen binnen vmbo-basis per cohort naar instroom in traject in vmbo leerjaar 3 (bron: DUO)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vmbo-basis	25.365	22.618	20.378	19.100	18.595	19.161	19.433
LWT	1.115	874	665	561	504	534	558
AO	234	221	190	208	216	217	192
Totaal	26.714	23.713	21.233	19.869	19.315	19.912	20.183

4.2.3 Populatie

Vervolgens zoomen we verder in op de samenstelling van de populatie leerlingen, inclusief regio- en schoolkenmerken. Indien er geen significante trends waar te nemen zijn voor de instroomcohorten, worden alleen de cijfers van het meest recente cohort (te weten 2013) getoond. Wanneer er wel een trend waar te nemen is, dan wordt dit concreet benoemd in de tekst. De cijfers worden in de bijlage met tabellen en figuren geïllustreerd.

- In vmbo-basis zijn meer mannen te vinden dan vrouwen. In de maatwerktrajecten is het aandeel mannen ten opzichte van vrouwen nog iets ongelijker: 58 procent in LWT en 66 procent in AO tegenover 56 procent in vmbo-basis. Tussen cohort 2007 en cohort 2013 is het aandeel mannen in AO langzaam afgenomen met zes procentpunt (zie tabel 19);
- Leerlingen die instromen in de maatwerktrajecten zijn ouder dan de leerlingen die in vmbo-basis instromen. Bij de AO zijn relatief gezien de meeste 16-plussers te vinden. Het aandeel 16-plussers in de AO is tussen cohort 2007 en cohort 2013 gestegen van twaalf procent naar 25 procent (versus 4% 16-plussers in vmbo-basis en 6% in LWT in cohort 2013) (zie figuur 13);
- In AO is het percentage niet-westerse allochtonen hoger (38%) dan in vmbo-basis (27%), en in LWT is dit aandeel juist kleiner (24%) dan in vmbo-basis. In LWT is 69 procent autochtoon, meer dan in vmbo-basis (67%) of AO (48%). In de afgelopen jaren is het aandeel autochtonen in alle trajecten afgenomen; met twee procentpunt in vmbo-basis, tien procentpunt in LWT en elf procentpunt in AO (zie figuur 14);

- Het wonen in een apc-gebied komt in AO het meest voor: ongeveer vier op de tien (41%) leerlingen wonen in een apc-gebied. In LWT komt dit iets meer voor (28%) dan in vmbo-basis (26%). Tussen cohort 2007 en 2013 doet zich een stijging van acht procentpunt voor in het aandeel leerlingen in LWT afkomstig uit een apc-gebied (zie tabel 21);
- Leerlingen in AO wonen vaker in (zeer) stedelijke gebieden dan leerlingen in de vmbo-basis, terwijl in LWT juist relatief minder leerlingen in (zeer) stedelijke gebieden wonen (zie tabel 22)¹¹;
- Voorts valt op dat het aandeel leerlingen in maatwerktrajecten relatief kleiner is op scholen met minder dan 500 leerlingen (zie tabel 23).

Sectoren

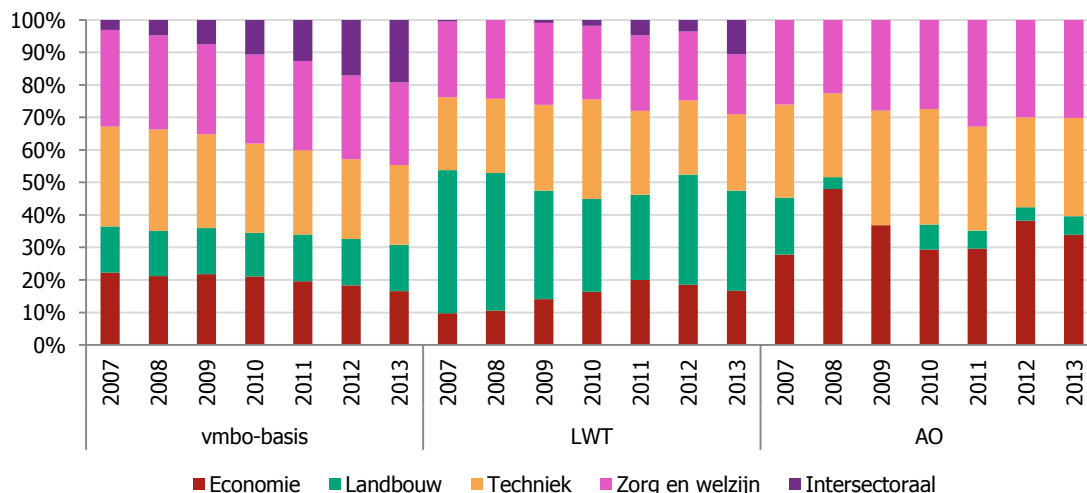
In deze paragraaf wordt meer inzicht geboden in de sectoren waarin maatwerktrajecten worden aangeboden. Om een zo volledig mogelijk beeld te geven van de sectoren waarin de leerlingen het onderwijs volgen, zullen we zowel de instroom in het vmbo als in het mbo nader bekijken. Hierbij nemen we de leerlingen die in het startjaar instromen in het derde leerjaar vmbo-basis wederom als uitgangsbasis. Voor deze groep leerlingen wordt eerst bekeken welk deel instroomt in het mbo bij een reguliere doorlooptijd (d.w.z. in het tweede jaar na het startjaar oftewel J3) alvorens we nader zullen bekijken in welke sector binnen het mbo zij onderwijs volgen.

Figuur 1 toont de onderverdeling naar sectoren bij instroom in het vmbo in het startjaar. We zien dat binnen de AO relatief meer leerlingen in de sector Economie instromen (van de leerlingen uit cohort 2013 stroomt 34% in tegenover 17% in LWT en vmbo-basis). Binnen de LWT stromen relatief meer leerlingen in de sector Landbouw in (cohort 2013: 31% in LWT tegenover 6% in AO en 14% in vmbo-basis). Het aandeel leerlingen in de sectoren Zorg en Welzijn en Techniek blijft over de jaren heen grotendeels gelijk (gemiddeld 28% in Techniek over de jaren heen en 26% in Zorg en Welzijn). Verder wordt duidelijk dat er geen AO worden aangeboden binnen intersectorale programma's. Het aandeel leerlingen in vmbo-basis en LWT in deze programma's neemt echter langzaam toe in de loop der jaren (respectievelijk met 16% en 10%).

---

11. Er is waarschijnlijk een verband tussen het aanbod van maatwerktrajecten door scholen en het aandeel leerlingen dat een maatwerktraject volgt. Het is op basis van de voor ons beschikbare gegevens niet mogelijk om uitspraken te doen over hoe deze relatie er precies uitziet. Het vaak vóórkomen van een bepaald type leerling in een gebied kan het aanbod van maatwerktrajecten in de hand werken; anderzijds kan het bestaand aanbod van maatwerktrajecten een relatief hoge instroom van leerlingen teweegbrengen. Deze overweging speelt bijvoorbeeld een rol in de bevinding dat AO-leerlingen relatief vaak in apc-gebieden wonen, of in de bevinding dat LWT-leerlingen relatief vaak in minder stedelijke gebieden wonen en zijn oververtegenwoordigd in de sector Landbouw.

Figuur 1: Aandeel leerlingen naar sector bij instroom in vmbo leerjaar 3 (bron: DUO)

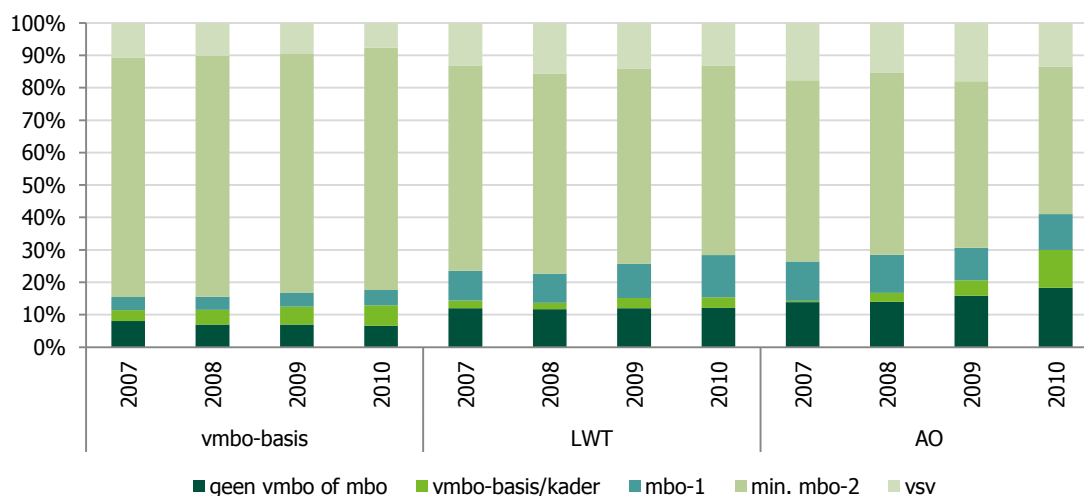

Bij een reguliere doorlooptijd stromen leerlingen twee jaar na instroom in vmbo leerjaar 3 door naar het mbo. In figuur 2 is daarom de onderwijspositie van de leerlingen na twee jaar in kaart gebracht voor de cohorten 2007 tot en met 2010¹². Hier wordt een onderscheid gemaakt tussen de categorieën mbo, vmbo, geen vmbo of mbo en vsv. De categorie geen vmbo of mbo is een restcategorie, en omvat niet alleen de leerlingen die een alternatieve route volgen (pro, vso, niet-bekostigd onderwijs), maar ook de leerlingen die zijn uitgestroomd uit het onderwijs en (nog) niet als vsv'er geregistreerd staan.

Drie van de vier leerlingen in vmbo-basis stromen in de reguliere doorlooptijd naar mbo-2 door. In de LWT stroomt ongeveer 60 procent na twee jaar door naar mbo-2. Voor beide groepen leerlingen blijft dit aandeel over de jaren heen stabiel. Binnen de AO valt op dat een kleiner aandeel van de leerlingen doorstroomt naar het mbo-2; voor de latere cohorten neemt dit aandeel bovendien af (van 56% in cohort 2007 tot 45% in cohort 2010). Voorts zien we dat het aandeel leerlingen dat mbo-1 volgt sterker vertegenwoordigd is binnen de maatwerktrajecten (van de leerlingen uit cohort 2010 volgt 5% van de vmbo-basisleerlingen mbo-1 tegenover 13% van de LWT-leerlingen en 11% van de AO-leerlingen). Ten slotte valt op dat het aandeel vsv'ers binnen de maatwerktrajecten iets groter is dan binnen de groep vmbo-basis (cohort 2010: 8% in vmbo-basis tegenover 13% in LWT en 14% in AO).

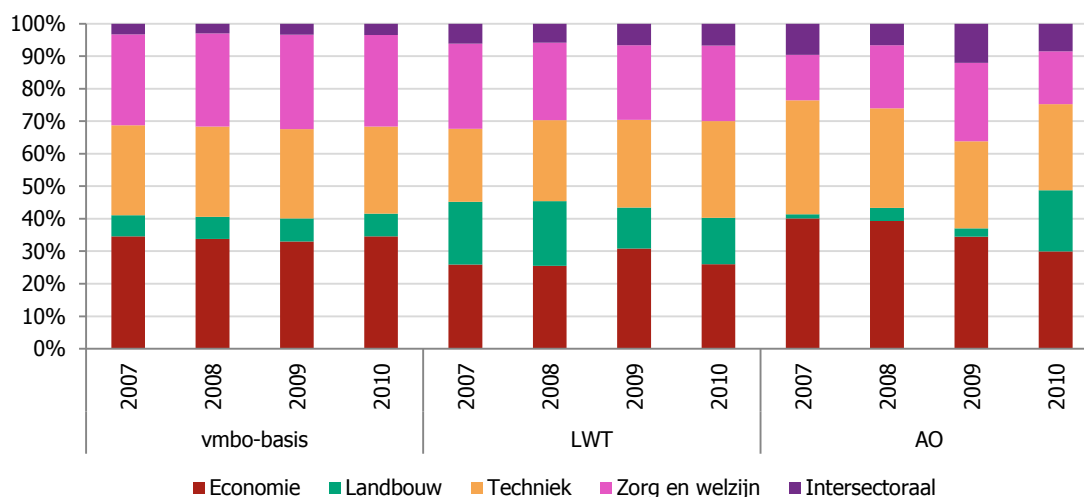
12. Alleen de cohorten 2007 tot en met 2010 worden bekeken, aangezien voor cohort 2011 nog geen informatie bekend is over de vsv-registratie.

Figuur 2: Aandeel leerlingen naar bestemming twee jaar na instroom in vmbo leerjaar 3 (bron: DUO)

Van de groep leerlingen die na twee jaar in het mbo instroomt, is in figuur 3 getoond in welke sector zij onderwijs volgen. We zien dat de instroom in mbo naar sector ietwat verschilt van de instroom in het vmbo. De instroom in de sector Economie is relatief groter (binnen cohort 2010 is het aandeel 12% groter, behalve voor leerlingen in de AO voor wie het aandeel gelijk blijft), terwijl de instroom in de sector Landbouw voor de leerlingen die een LWT volgden, afneemt (binnen cohort 2010 van 29% in vmbo naar 14% in mbo). De instroom in de sectoren Techniek en Zorg en Welzijn blijft redelijk gelijk; circa 50 procent van de leerlingen stroomt in één van deze sectoren in.

Figuur 3: Aandeel leerlingen naar sector mbo voor leerlingen die twee jaar eerder in vmbo leerjaar 3 instroomden (cohorten 2007-2010) (bron: DUO)

Ten slotte wordt de bestemming in het mbo gekruist met de sector waarin de leerlingen onderwijs volgden in het vmbo. Hiervoor wordt alleen het meest recente cohort uit de voorgaande figuren geselecteerd, te weten cohort 2010. Bij een reguliere doorlooptijd wordt verwacht dat de leerlingen uit cohort 2010 in 2012 aan een mbo-opleiding beginnen. In tabel 3 is te zien welk aandeel van de leerlingen twee jaar na hun instroom in vmbo leerjaar 3 (nog) niet in het mbo zijn ingestroomd. Het valt op dat het aandeel vmbo-basisleerlingen dat niet instroomt na twee jaar per sector redelijk gelijk blijft (gemiddeld 21%). De niet-ingestroomde aandelen leerlingen in LWT, liggen iets hoger (gemiddeld 27%).

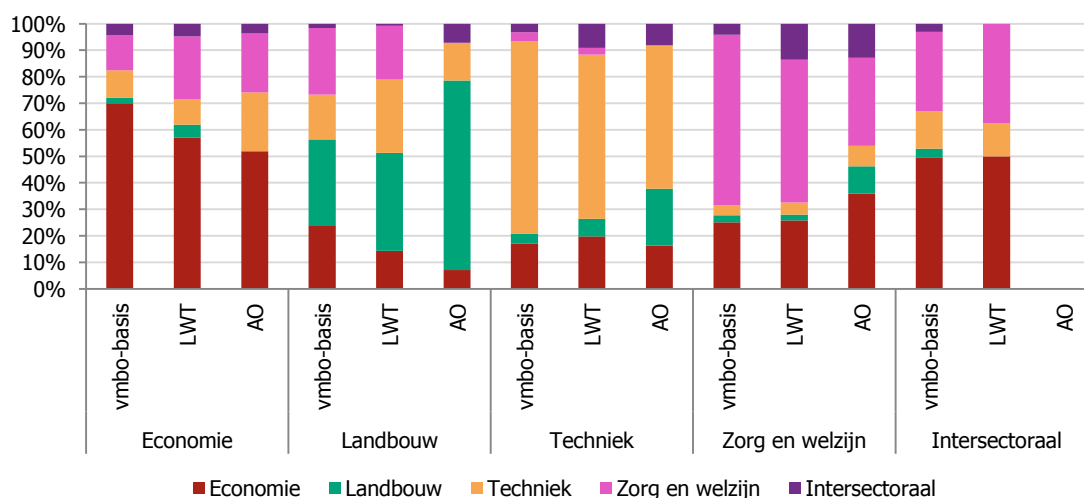
Binnen de AO is er een gedifferentieerder beeld waar te nemen: vanuit de sectoren Economie en Techniek stroomt respectievelijk 55 en 50 procent van de leerlingen niet door; in de sector Zorg en Welzijn 32 procent en in de sector Landbouw 13 procent.

Tabel 3: Aandeel leerlingen uit cohort 2010 die na twee jaar niet instromen in het mbo, onderverdeeld naar sector in vmbo leerjaar 3 (bron: DUO)

	vmbo-basis	LWT	AO
Economie	23%	32%	56%
Landbouw	18%	26%	13%
Techniek	21%	30%	50%
Zorg en Welzijn	20%	30%	32%
Intersectoraal	21%	20%	n.v.t.

Figuur 4 toont de sectorale doorstroom van leerlingen die, na in 2010 in vmbo leerjaar 3 te zijn ingestroomd, in 2012 een mbo-opleiding volgen. Duidelijk is dat het switchen van sector vaak voorkomt na LWT en AO: in cohort 2010 wisselden 264 van de 551 leerlingen na LWT van sector en 106 van de 208 leerlingen wisselden na AO van sector. Van de vmbo-basisleerlingen uit de sector Economie stroomt 70 procent wederom in de sector Economie in. Binnen de maatwerktrajecten is dit aandeel iets kleiner (57% in LWT en 52% in AO). Binnen de sector Landbouw valt voornamelijk op dat leerlingen in maatwerktrajecten (37% in LWT en 71% in AO) relatief vaker een mbo-opleiding in dezelfde sector gaan volgen dan de leerlingen in het reguliere vmbo-basis (32%). Binnen de sectoren Techniek en Zorg en Welzijn is te zien dat meer dan de helft van de vmbo-basisleerlingen (respectievelijk 73% en 65%) instroomt in een mbo-opleiding in dezelfde sector. Deze aandelen zijn iets lager binnen de maatwerktrajecten (Techniek: 62% in LWT en 54% in AO; Zorg en Welzijn: 54% in LWT en 33% in AO). Met uitzondering van de sector Landbouw en de intersectorale programma's stromen vmbo-basisleerlingen relatief vaker door naar dezelfde sector dan leerlingen uit de maatwerktrajecten. Al met al blijkt er een aanzienlijke groep leerlingen te zijn die in de doorstroom van vmbo naar mbo van sector wisselt. Voor zowel LWT als AO betekent dit dat desbetreffende leerlingen uit cohort 2010 na diplomering in het vmbo (vmbo-diploma of mbo-1 diploma) doorstroomden naar een (andere) mbo-1 opleiding.

Figuur 4: Sectorale doorstroom: bestemming in mbo in 2012 voor leerlingen die in 2010 in vmbo leerjaar 3 instroomden, exclusief leerlingen die niet doorstromen (bron: DUO)

4.2.4 Doorstroom en diploma's

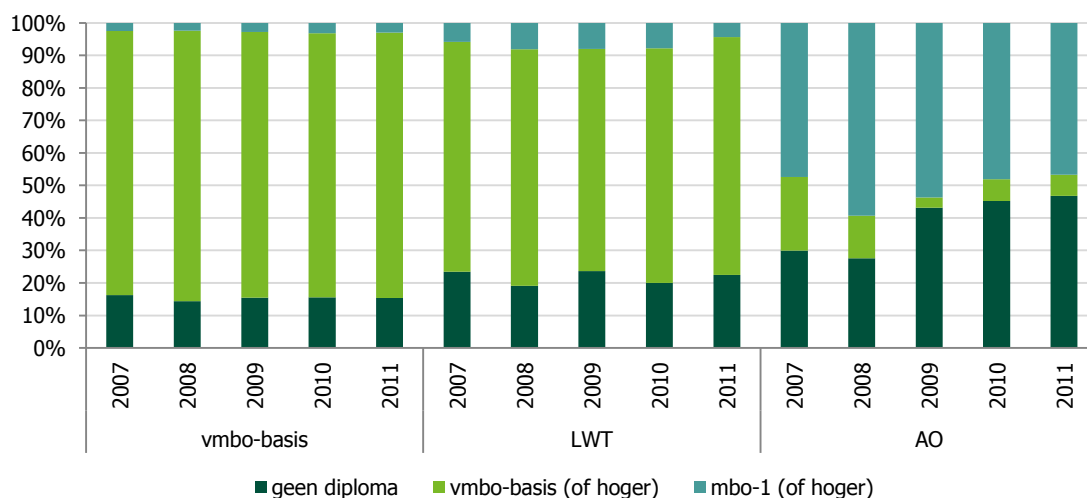
In deze paragraaf wordt duidelijk welk deel van de leerlingen gediplomeerd uitstroomt uit het onderwijs. In verband met de reguliere doorstroomtijd van leerlingen zijn deze gegevens onbekend voor de latere cohorten. Indien we bijvoorbeeld van een leerling willen weten of deze een mbo-2 diploma heeft behaald, dan moeten we rekening houden met een reguliere doorstroomtijd van vier jaar. Concreet betekent dit dat alleen voor de cohorten 2007 en 2008 een duidelijk beeld ontstaat van het succes van deze specifieke loopbaan binnen vier jaar (J4); voor cohort 2009 moeten de resultaten gebaseerd worden op voorlopige diplomagegevens. In tabel 4 wordt geïllustreerd waar de leerlingen uit de verschillende cohorten zich volgens de reguliere doorlooptijd zouden moeten bevinden.

Tabel 4: Het reguliere onderwijstraject tot het behalen van een mbo-2 diploma, ingevuld voor de jaren waarover informatie beschikbaar is

Cohort		J1	J2	J3	J4	J5	J6	J7
2007	Vmbo-basis	Vmbo-3	Vmbo-4	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)	uitstroom	uitstroom	uitstroom
	LWT	Vmbo-3	Vmbo-4	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)	uitstroom	uitstroom	uitstroom
	AO	AO	AO	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)	uitstroom	uitstroom	uitstroom
2008	Vmbo-basis	Vmbo-3	Vmbo-4	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)	uitstroom	uitstroom	
	LWT	Vmbo-3	Vmbo-4	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)	uitstroom	uitstroom	
	AO	AO	AO	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)	uitstroom	uitstroom	
2009	Vmbo-basis	Vmbo-3	Vmbo-4	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)	uitstroom		
	LWT	Vmbo-3	Vmbo-4	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)	uitstroom		
	AO	AO	AO	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)	uitstroom		
2010	Vmbo-basis	Vmbo-3	Vmbo-4	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)			
	LWT	Vmbo-3	Vmbo-4	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)			
	AO	AO	AO	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)			
2011	Vmbo-basis	Vmbo-3	Vmbo-4	Mbo-2 (jr 1)				
	LWT	Vmbo-3	Vmbo-4	Mbo-2 (jr 1)				
	AO	AO	AO	Mbo-2 (jr 1)				
2012	Vmbo-basis	Vmbo-3	Vmbo-4					
	LWT	Vmbo-3	Vmbo-4					
	AO	AO	AO					
2013	Vmbo-basis	Vmbo-3						
	LWT	Vmbo-3						
	AO	AO						

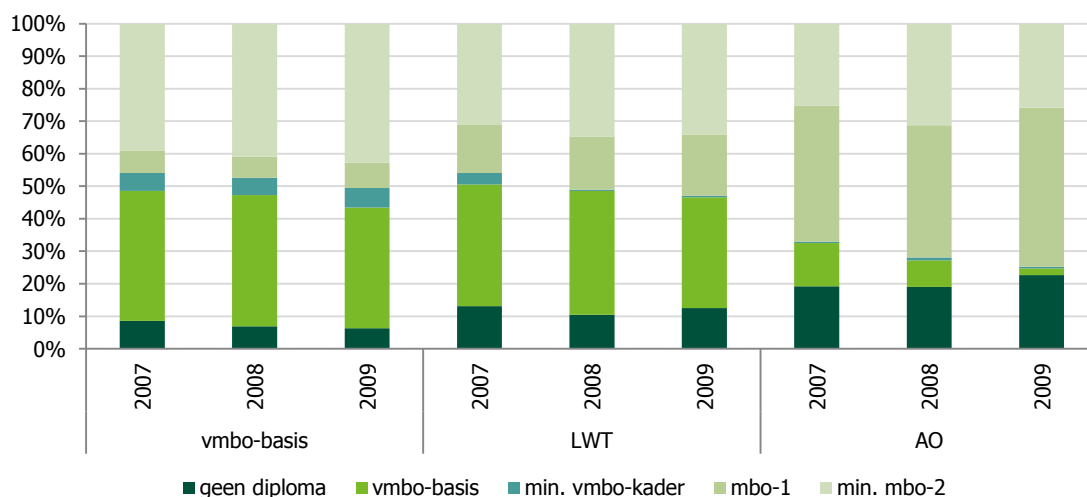
In figuur 5 is te zien welk aandeel van de leerlingen welk diploma behaalt twee jaar nadat zij in vmbo leerjaar 3 instroomden. We zien dat leerlingen in het reguliere vmbo-basis en in LWT relatief succesvol zijn in het behalen van een vmbo-basisdiploma (gemiddeld 82% in vmbo-basis, gemiddeld 71% in LWT). Ongeveer de helft van de leerlingen in de AO hebben (één of) twee jaar na hun instroom (minimaal) een mbo-1 diploma op zak (gemiddeld 51%). Het aandeel leerlingen uit cohort 2011 zonder diploma verschilt per traject: respectievelijk heeft vijftien procent van vmbo-basisleerlingen, 22 procent van de leerlingen in LWT en 47 procent van de leerlingen in AO (nog) geen diploma behaald. De cijfers voor cohort 2011 in deze figuur zijn gebaseerd op voorlopige diplomagegevens en kunnen nog (licht) veranderen.

Figuur 5: Aandeel leerlingen naar diplomasucces twee jaar na instroom in vmbo leerjaar 3 (bron: DUO)

Vervolgens toont figuur 6 welk aandeel van de leerlingen vier jaar na instroom in vmbo leerjaar 3 een diploma heeft behaald; op basis van de reguliere doorlooptijd kunnen zij een mbo-2 diploma behalen en daarmee een startkwalificatie. Er is nauwelijks verschil waar te nemen tussen de verschillende cohorten. Het aandeel leerlingen dat vier jaar na instroom in vmbo leerjaar 3 een mbo-2 diploma of hoger behaalt, is het grootst in het reguliere vmbo-basis (gemiddeld 41%), gevolgd door leerlingen in de LWT (gemiddeld 33%) en leerlingen in de AO (gemiddeld 27%). De leerlingen in de AO hebben - conform hun opleidingstraject - relatief vaker een mbo-1 diploma op zak; gemiddeld rondt 44 procent succesvol een mbo-1 opleiding af. Daarnaast zien we dat voor een relatief groot aandeel van de leerlingen uit vmbo-basis en LWT een vmbo-basisdiploma het hoogst behaalde diploma is (resp. 39% en 37% gemiddeld); mogelijkkerwijs zijn deze leerlingen nog bezig met de afronding van een mbo-2 opleiding. Het aandeel dat nog geen diploma heeft behaald, is het grootst in AO (20%), gevolgd door LWT (12%) en vmbo-basis (7%).

Figuur 6: Aandeel leerlingen naar behaald diploma vier jaar na instroom in vmbo leerjaar 3 (bron: DUO)

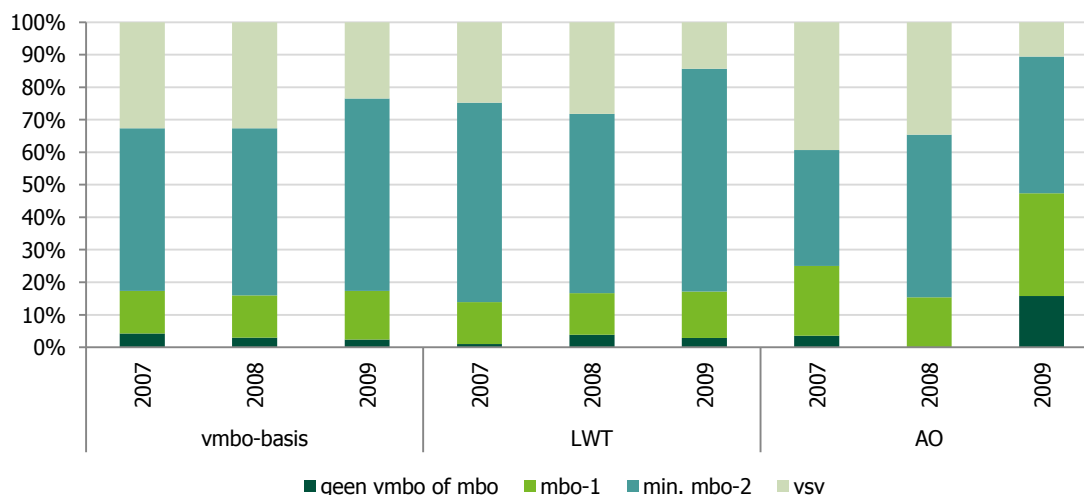
4.2.5 Doorstroomperspectief na mbo-1 en mbo-2

In figuur 2 hebben we reeds meer zicht gekregen op de mate van doorstroom tussen vmbo en mbo binnen de reguliere doorlooptijd. Leerlingen in vmbo-basis stromen binnen dit tijdsbestek het vaakst door naar mbo-2 (circa 75%), gevolgd door leerlingen in LWT (circa 60%) en AO (circa 50%). Hierna zullen we het door- en uitstroomperspectief van leerlingen in beeld brengen. Eerst zal de groep die een mbo-1 opleiding volgt nader worden bekeken, waarna de aandacht wordt verlegd naar de groep die een mbo-2 opleiding volgt.

Doorstroom en diplomering na verblijf in mbo-1

In deze paragraaf bekijken we de groep leerlingen die een mbo-1 opleiding volgt aan een mbo-instelling.¹³ Op basis van de reguliere doorlooptijd wordt verwacht dat de leerlingen die mbo-1 volgen deze na één jaar afronden. In figuur 7 wordt gekeken naar de bestemming van leerlingen na instroom in mbo-1. Te zien is dat het grootste aandeel van de leerlingen een jaar later ingeschreven staat voor minimaal een mbo-2 opleiding: het aandeel leerlingen in LWT is hier het grootst (cohort 2009: 69%), gevolgd door leerlingen in vmbo-basis (cohort 2009: 59%) en leerlingen in AO (cohort 2009: 42%). Verder zien we dat het aandeel leerlingen dat na één jaar mbo-1 nog steeds een mbo-1 opleiding volgt rond de vijftien à twintig procent ligt. Deze situatie komt relatief het vaakst voor bij AO-leerlingen (cohort 2009: 32%).

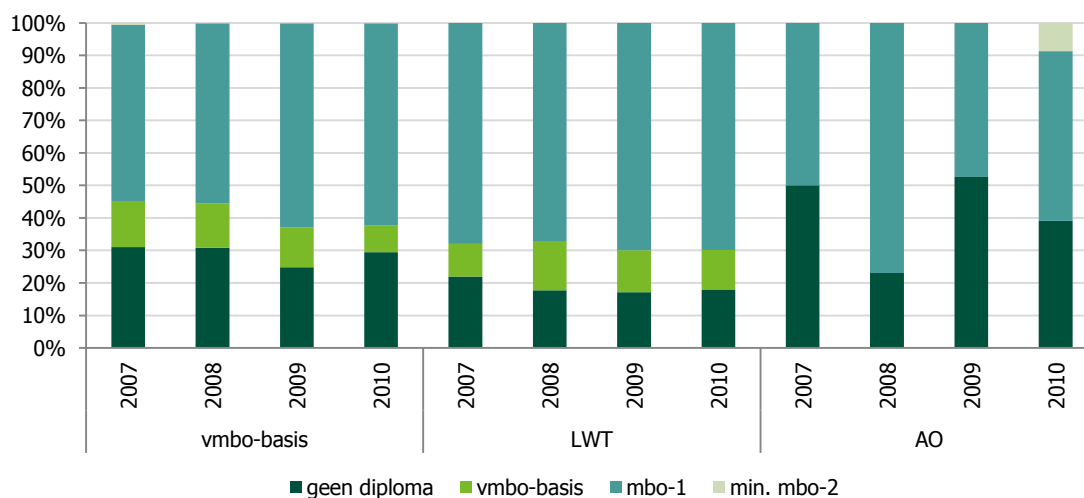
Figuur 7: Bestemming van mbo-1 leerlingen na één jaar mbo-1 onderwijs (bron: DUO)

Duidelijk is dat een deel van de leerlingen na een maatwerktraject een mbo-1 opleiding volgt, maar hoe groot is de groep die na één jaar een mbo-1 diploma behaalt? De resultaten zijn weergegeven in figuur 8. Te zien is dat leerlingen uit vmbo-basis minder vaak een mbo-1 diploma behalen dan leerlingen uit de LWT (cohort 2010: resp. 62% en 70%). Er is in beide groepen in de loop der jaren een toename te bespeuren van het aandeel leerlingen dat na één jaar een mbo-1 diploma behaalt (resp. 8 ppnt. en 3 ppnt.). Wat betreft de leerlingen uit de AO betreft het hier een zodanig kleine en specifieke groep dat er op dit punt geen duidelijke uitspraken gedaan kunnen worden.¹⁴

13. Het betreft hier dus niet leerlingen in een AO, aangezien zij binnen het vmbo een mbo-1 opleiding volgen. Wel komt het voor dat leerlingen na (het al dan niet succesvol afronden van) een AO een mbo-1 opleiding aan een mbo-instelling gaan volgen.
 14. Het betreft leerlingen die hun AO na twee jaar niet succesvol afronden en het daaropvolgende jaar doorstromen naar een mbo-1 opleiding aan een mbo-instelling; per cohort gaat het om circa 25 leerlingen.

Figuur 8: Aandeel mbo-1 leerlingen naar diplomasucces na één jaar (bron: DUO)

Doorstroom en diplomering na verblijf in mbo-2

Hoe gaat het verder met leerlingen die binnen de reguliere doorlooptijd doorstromen naar een mbo-2 opleiding? Eerst zullen we bekijken wat de bestemming is van deze leerlingen na twee jaar mbo-2. Te verwachten is dat ze een startkwalificatie hebben behaald of uit het onderwijs zijn verdwenen, ofwel verder zijn doorgestroomd naar mbo-3 of mbo-4. Figuur 9 toont aan wat de bestemming is voor deze groep leerlingen. We zien dat meer dan de helft van de leerlingen die een mbo-2 volgden zich nog steeds in het onderwijs bevindt (circa 67% in vmbo-basis, circa 59% in zowel LWT als AO). Een aanzienlijk deel van deze leerlingen staat ingeschreven in mbo-3 of mbo-4 (cohort 2008: 40% in vmbo-basis, 32% in LWT, 35% in AO).

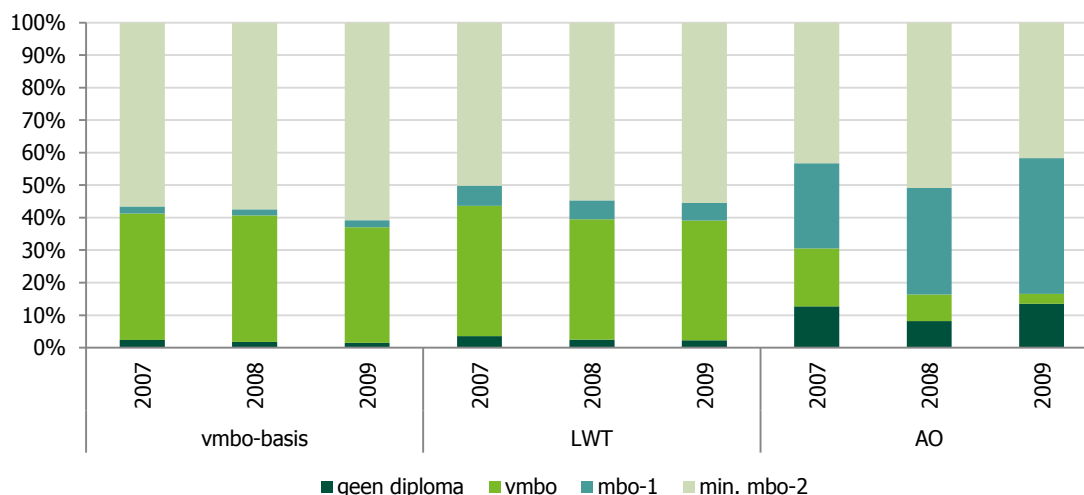
Figuur 9: Bestemming voor mbo-2 leerlingen na twee jaar mbo-2 onderwijs (bron: DUO)

Vervolgens biedt figuur 10 inzicht in het hoogst behaalde diploma van deze groep. Er is weinig verschil tussen LWT en vmbo-basis in het aandeel leerlingen dat (minimaal) een mbo-2 diploma behaalt (cohort 2009: 61% vmbo-basis, 56% LWT). In de AO ligt dit aandeel iets lager (42%). Meer dan de helft van de leerlingen verlaat het mbo-2 na twee jaar met een diploma. Een gedeelte van de leerlingen heeft na twee jaar nog geen mbo-2 diploma behaald.

Van de vmbo-basisleerlingen heeft 39 procent een vmbo-diploma en bij de groep uit de LWT is dit 37 procent. Van de leerlingen uit AO heeft 42 procent een mbo-1 diploma als hoogst behaalde diploma. Al met al lijkt ongeveer de helft van de leerlingen die in een mbo-2 opleiding terechtkomen in staat om binnen de reguliere doorlooptijd een diploma te behalen.

Figuur 10: Aandeel mbo-2 leerlingen naar diplomasucces na twee jaar (bron: DUO)

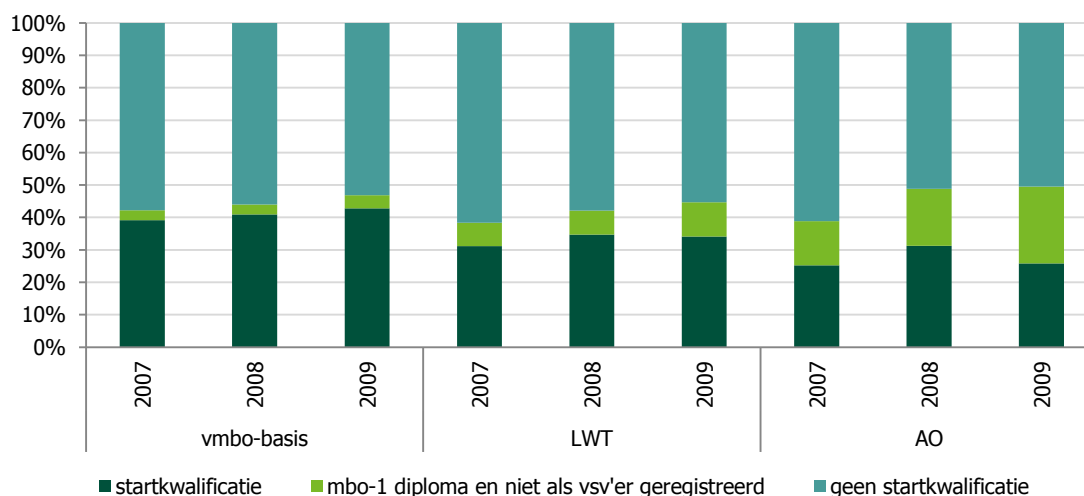

4.2.6 Startkwalificatie

Nu de instroom en doorstroom van de leerlingen uit maatwerktrajecten in kaart is gebracht, wordt de aandacht gericht op het al dan niet behalen van een startkwalificatie. Daarnaast wordt een groep onderscheiden van leerlingen die als hoogst behaalde diploma een mbo-1 diploma hebben en geen vsv-registratie hebben. Op basis van de gegevens vanuit DUO kan hierbij niet worden vastgesteld of deze leerlingen zijn uitgestroomd naar de arbeidsmarkt (zie hiervoor paragraaf 4.3). Aangezien deze groep niet (primair) tot de doelgroep van het vsv-beleid behoort, is het van belang om een zo accuraat mogelijke schatting te geven van de leerlingen zonder startkwalificatie. Zoals gezegd zijn de resultaten voor cohort 2009 gebaseerd op voorlopige diplomagegevens. Er kunnen met betrekking tot deze resultaten geen definitieve uitspraken gedaan worden over eventuele trends of trendbreuken.

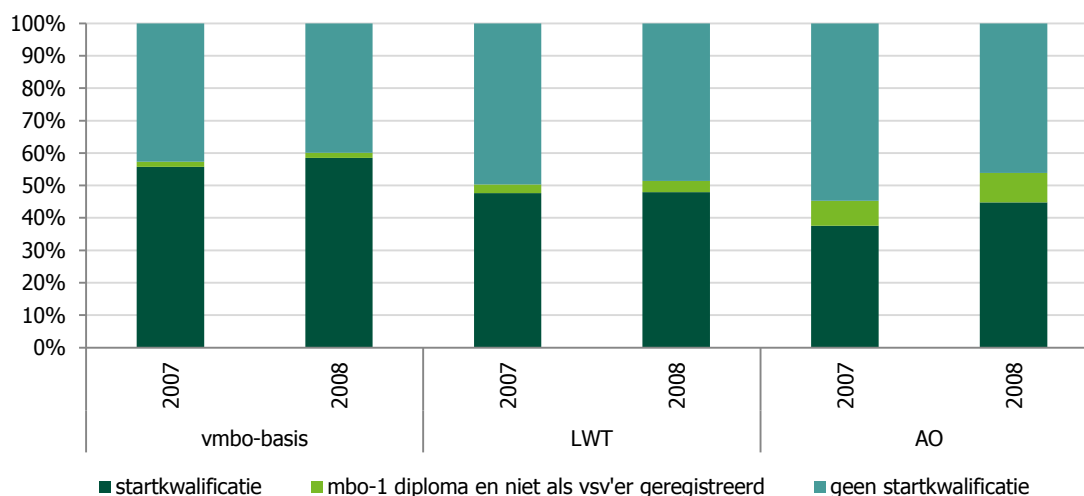
Figuur 11 toont het aandeel leerlingen dat vier jaar na start van een maatwerktraject een startkwalificatie heeft weten te behalen. Het aandeel leerlingen uit vmbo-basis dat een startkwalificatie behaalt, is het grootst binnen de groep uit vmbo-basis (circa 40%), gevolgd door leerlingen uit LWT (circa 35%) en AO (circa 25%). Verder zien we dat het aandeel dat geen startkwalificatie behaalt voor alle groepen afneemt. Binnen cohort 2009 heeft 53 procent van de vmbo-basisleerlingen, 55 procent van de leerlingen uit LWT en 51 procent van de leerlingen uit AO geen startkwalificatie. Verder is het aandeel leerlingen in cohort 2008 dat een mbo-1 diploma behaalt en niet als vsv'er geregistreerd staat groter onder de AO-leerlingen (18%) dan onder de LWT-leerlingen (7%) en het kleinst onder de leerlingen uit een regulier vmbo-basistraject (4%).

Figuur 11: Aandeel behaalde startkwalificaties vier jaar na instroom in vmbo leerjaar 3 (bron: DUO)

Tot slot toont figuur 12 het aandeel leerlingen dat vijf jaar na instroom in vmbo leerjaar 3 een startkwalificatie behaalt. In vergelijking met de voorgaande figuur valt op dat het aandeel leerlingen dat een startkwalificatie heeft behaald, is toegenomen. De stijging in het aandeel startkwalificaties voor leerlingen uit cohort 2008 is het grootst voor achtereenvolgens vmbo-basisleerlingen (van 41% naar 58%), AO-leerlingen (van 31% naar 45%) en LWT-leerlingen (van 35% naar 48%).

Figuur 12: Aandeel behaalde startkwalificaties vijf jaar na instroom in vmbo leerjaar 3 (bron: DUO)

4.3 Arbeidsmarkt

In deze paragraaf stellen we de onderzoeksvragen rondom de arbeidsmarkt centraal. We maken hiervoor gebruik van de door CBS beschikbaar gestelde gegevens voor cohort 2007. In deze data bestaat een cohort uit leerlingen die in datzelfde jaar voor het eerst instroomden in leerjaar 3 van vmbo-basis. Er wordt eveneens een onderscheid gemaakt tussen AO'ers, LWT'ers en (reguliere) vmbo-basisleerlingen. Eerst wordt een samenvatting gegeven, waarna dieper wordt ingezoomd op de resultaten.

4.4 Samenvatting arbeidsmarkt

Van alle leerlingen uit cohort 2007 die instroomden in het derde leerjaar vmbo-basis is vier jaar later ruim 40 procent aan het werk. Van de LWT- en AO-leerlingen is na vier jaar een groter deel (respectievelijk 47% en 43%) aan het werk dan van leerlingen die een vmbo-basisopleiding hebben gevolgd (40%). Dit past bij het beroepsgerichte karakter van de maatwerktrajecten. Dit hangt samen met het aandeel leerlingen dat na vier jaar nog een opleiding aan het volgen is: dit is groter onder vmbo-basisleerlingen (45%) dan onder LWT-leerlingen (36%) en AO-leerlingen (31%) (zie tabel 8).

Het succesvol afronden van een mbo-2 opleiding, en daarmee het behalen van een startkwalificatie, blijkt het toekomstperspectief van leerlingen in positieve zin te beïnvloeden. In vergelijking met leerlingen die niet over een mbo-2 diploma beschikken is (1) de kans op werk groter; (2) de kans op geen werk en geen opleiding kleiner; (3) de kans op een uitkering kleiner; en (4) het gemiddelde uurloon hoger. Het succesvol afronden van een mbo-1 opleiding beïnvloed het toekomstperspectief van leerlingen eveneens in positieve zin, al is dit perspectief minder gunstig voor leerlingen met een mbo-2 diploma. Als leerlingen een mbo-2 opleiding hebben behaald, zijn er in kans op werk en gemiddeld uurloon nauwelijks verschillen te vinden tussen leerlingen die dit via AO, LWT of een reguliere vmbo-basis hebben behaald. In onderstaande tabel 5 worden deze bevindingen cijfermatig geïllustreerd.

Tabel 5: Toekomstperspectief vier jaar na instroom in derde leerjaar vmbo-basis, cohort 2007, onderverdeeld naar traject (bron: CBS)

		Aantal	Geen diploma	Mbo-1 diploma	Mbo-2 diploma
Werk	Vmbo-basis	11.240	33%	41%	44%
	LWT	580	42%	36%	49%
	AO	110	38%	36%	49%
Geen werk/opleiding	Vmbo-basis	4.400	42%	22%	7%
	LWT	230	42%	24%	6%
	AO	60	38%	27%	0%
Uitkering	Vmbo-basis	1.670	19%	10%	1%
	LWT	110	21%	12%	3%
	AO	30	19%	9%	0%
Gemiddeld uurloon	Vmbo-basis	11.240	€ 7,70	€ 7,70	€ 8,10
	LWT	580	€ 7,30	€ 7,40	€ 8,60
	AO	110	€ 7,60	€ 7,70	€ 8,30

4.4.1 Bron

Voor cohort 2007 is bekeken in welke (arbeidsmarkt-)situatie de leerlingen zich na vier jaar (in 2011) bevonden. De personen zonder werk zijn hier door het CBS gedefinieerd als 'personen die voltijd in het bekostigd onderwijs ingeschreven zijn, of personen zonder inkomen uit arbeid'. De personen met werk zijn gedefinieerd als 'personen die niet aan een voltijd opleiding zijn ingeschreven in het bekostigd onderwijs én wel werkzaam zijn op peildatum 1-oktober'. Hiertoe behoren ook de flexwerkers, oftewel de 'uitzendkrachten en oproepkrachten'.

In tabel 6 staat schematisch weergegeven welke vorm de onderwijsroute vanuit LWT, AO en vmbo-basis via mbo-2 naar de arbeidsmarkt aan kan nemen. Voor de drie groepen geldt dat zij vier jaar later een mbo-2 opleiding afgerond zouden kunnen hebben en dat zij op de arbeidsmarkt ingestroomd kunnen zijn. In het schema wordt ervan uitgegaan dat leerlingen niet blijven zitten in het vmbo, dat zij bovendien direct doorstromen naar mbo-2 en dat zij maximaal twee jaar over de mbo-2 opleiding doen. Voor LWT, AO en vmbo-basis is nagegaan in hoeverre dit het geval is.

Tabel 6: Het reguliere onderwijstraject tot het behalen van een mbo-2 diploma voor cohort 2007

Cohort		2007	2008	2009	2010	2011
2007	Vmbo-basis	Vmbo-3	Vmbo-4	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)	arbeidsmarkt
	LWT	Vmbo-3	Vmbo-4	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)	arbeidsmarkt
	AO	AO	AO	Mbo-2 (jr 1)	Mbo-2 (jr 2)	arbeidsmarkt

4.4.2 Diplomasucces na vier jaar gevolgd onderwijs

Allereerst is in tabel 7 in kaart gebracht wat het hoogst behaalde diploma vier jaar na instroom in vmbo leerjaar 3 is. Van de leerlingen in (het reguliere) vmbo-basis heeft vier jaar later 38 procent een mbo-2 opleiding afgerond, van LWT 31 procent en van AO 24 procent¹⁵. Hiermee kan gesteld worden dat leerlingen die vmbo-basis volgen de grootste kans hebben om vier jaar later een startkwalificatie te behalen, maar dat dit niet heel veel afwijkt van de kans voor LWT-leerlingen om een startkwalificatie te hebben behaald na vier jaar (38% versus 32%). Voor leerlingen in een AO (die in principe opleidt tot mbo-1) heeft vier jaar later ongeveer één op de vier een mbo-2 diploma behaald (24%). Een opleiding op mbo-3 niveau komt in alle drie de groepen na vier jaar nauwelijks voor.

Van de leerlingen die in 2007 in leerjaar 3 van vmbo-basis zaten, heeft vier jaar later 38 procent alleen een vmbo-diploma. Dit is vergelijkbaar met leerlingen in een LWT, waarvan vier jaar later 34 procent alleen een LWT-diploma heeft behaald. In de assistentopleiding heeft vier jaar later 44 procent alleen een mbo-1 diploma. De situatie dat leerlingen na vier jaar helemaal geen diploma hebben behaald komt het meest voor onder leerlingen in de AO (20%), vervolgens onder leerlingen in LWT (13%) en het minst onder leerlingen in vmbo-basis (8%).

Tabel 7: Hoogst behaalde diploma na vier jaar (bron: CBS)

	Geen	LWT	vmbo-basis	mbo-1	mbo-2	mbo-3	mbo-4	overig
Vmbo-basis (geen AO of LWT)	8%	2%	38%	7%	38%	1%	0%	5%
Leerwerktraject	13%	34%	4%	15%	31%	<0,4 %	0%	3%
Assistentopleiding	20%	< 2%	9%	44%	24%	<2%	0%	<2%

Naast de behaalde diploma's hebben we geïnventariseerd welke bezigheden leerlingen hebben, vier jaar nadat zij zijn ingestroomd in leerjaar drie van vmbo-basis, LWT of AO (zie tabel 8). De situatie waarin zij niet bezig zijn met een opleiding en ook geen werk hebben, komt in alle drie de groepen voor. Het minst komt dit voor bij vmbo-basis (14%), op korte afstand gevolgd door LWT (17%) en vervolgens AO (24%). Ruim een derde van de leerlingen is vier jaar later nog bezig met een opleiding: dit komt het meest voor bij leerlingen uit vmbo-basis (45%), gevolgd door LWT (36%) en het minst bij leerlingen uit de AO (31%).

15 Via CBS zijn gegevens over hoogst behaalde diploma beschikbaar gesteld. We kunnen op basis hiervan niet zeggen welk deel eerst een mbo-1 diploma heeft behaald.

Dat leerlingen na vier jaar al aan het werk zijn, komt juist het minst voor na vmbo-basis (40%), gevolgd door AO (43%) en vervolgens LWT (47%).

Wat sterk verschilt tussen de drie groepen is het percentage dat na vier jaar een uitkering heeft (werkloosheidsuitkering, bijstandsuitkering of arbeidsongeschiktheidsuitkering): van de leerlingen die AO volgen, heeft vier jaar later twaalf procent een uitkering; bij LWT-leerlingen is dat zeven procent en bij de leerlingen die vmbo-basis volgen 0,3 procent.

Tabel 8: *Situatie van leerlingen na vier jaar (bron: CBS)*

	Geen werk en geen opleiding	In onderwijs	Werk	Uitkering
Vmbo-basis (geen AO of LWT)	14%	45%	40%	0,3%
Leerwerktraject	17%	36%	47%	7%
Assistentopleiding	24%	31%	43%	12%

Ook hebben we in tabel 9 in kaart gebracht hoe de situatie van werkenden eruitziet op het vlak van omvang van het dienstverband, gemiddeld uurloon en soort dienstverband (flex of vast)¹⁶. Zowel onder werkenden vanuit AO, LWT als vmbo-basis werkt meer dan 90 procent meer dan twaalf uur per week, waarbij de verschillen niet groot te noemen zijn (AO 91%, LWT 94%, vmbo-basis 94%). Ook het gemiddelde uurloon verschilt niet (gemiddeld €7,80 per uur). Het percentage flexwerkers is ongeveer een kwart; dit komt het minst voor bij vmbo-basis (22%) en het meest bij AO (27%).

Tabel 9: *Situatie van werkenden na vier jaar (bron: CBS)*

	Min. 12 uur per week werk	Gemiddeld uurloon	Percentage flexwerkers
Vmbo-basis (geen AO of LWT)	94%	7,80	22%
Leerwerktraject	94%	7,80	25%
Assistentopleiding	91%	7,80	27%

Op basis van deze resultaten lijkt het erop dat *als* leerlingen werk hebben vier jaar na vmbo-3 (vmbo-basis, LWT of AO) de arbeidsmarktsituatie tussen de drie groepen niet veel verschilt op het vlak van omvang en aard van het dienstverband en gemiddeld uurloon.

Dit roept de vraag op of er binnen de groepen verschillen te vinden zijn als gekeken wordt naar hoogst behaalde diploma. Is de arbeidsmarktsituatie beter naarmate een hoger diploma is behaald, en zijn er verschillen tussen vmbo-basis, LWT en AO? Allereerst wordt in kaart gebracht hoe de situatie van leerlingen eruitziet, vier jaar nadat zij zijn ingestroomd in vmbo-basis, uitgesplitst naar hoogst behaalde diploma. Vervolgens wordt dit ook in kaart gebracht voor LWT en AO, waarbij steeds de vergelijking met de situatie na vmbo-basis wordt gemaakt.

16 Op de gegevens die beschikbaar zijn gesteld door CBS kunnen vanwege de bescherming van privacy geen aanvullende analyses gedaan worden, bijvoorbeeld m.b.t. leeftijd.

4.4.3 Situatie vier jaar na (het reguliere) vmbo-basis

In tabel 10 is te zien dat leerlingen, die vier jaar na instroom in vmbo-basis leerjaar 3 nog geen diploma hebben behaald, het minste kans hebben om werk te hebben (33%) of een opleiding te volgen (24%). Deze groep krijgt relatief het vaakst een uitkering (19%) en zit het vaakst zonder werk of opleiding (42%). Een groot contrast hiermee vormt de groep leerlingen die vier jaar nadat zij in vmbo-basis leerjaar 3 instroomden, een mbo-2 opleiding heeft afgerond: deze leerlingen hebben de meeste kans op werk (44%) of het volgen van een opleiding (49%) en het minst kans op een uitkering (1%) of de situatie om zonder werk te zijn en ook geen opleiding te volgen (7%).

Tabel 10: Situatie vier jaar na start vmbo-3, uitgesplitst naar hoogst behaalde diploma (bron: CBS)

	Geen werk en geen opleiding	In onderwijs	Werk	Uitkering
Vmbo, geen diploma gehaald	42%	24%	33%	19%
Vmbo-basis, hoogst behaalde diploma vmbo	14%	45%	41%	4%
Vmbo, hoogst behaalde diploma mbo-1	22%	37%	41%	10%
Vmbo, hoogst behaalde diploma mbo-2	7%	49%	44%	1%

De leerlingen met een vmbo-diploma of een mbo-1 diploma als hoogst behaalde diploma zitten qua kansen tussen de groep zonder diploma en de groep met een mbo-2 diploma in (zie tabel 11). Van de werkenden heeft het overgrote deel van de leerlingen meer dan twaalf uur werk in de week. Dit komt het meest voor onder werkenden met een mbo-2 opleiding (95% werkt meer dan 12 uur werk in de week), gevolgd door leerlingen met een vmbo-diploma (94% werkt meer dan 12 uur werk in de week) en leerlingen met een mbo-1 diploma (92% werkt meer dan 12 uur werk in de week).

Van de leerlingen die werk hebben, verdienen de leerlingen die een mbo-2 opleiding hebben behaald gemiddeld het meest per uur (€ 8,10), gevolgd door leerlingen met een mbo-1 diploma (€ 7,70) en leerlingen met alleen een vmbo-diploma (€ 7,40). Opvallend is dat leerlingen zonder diploma gemiddeld evenveel verdienen als leerlingen met een mbo-1 diploma (€ 7,70). Bij leerlingen zonder diploma komen echter wel meer flexcontracten voor dan bij leerlingen met een mbo-1 diploma (35% versus 28%). Werkenden met een mbo-2 diploma hebben het minst vaak een flexcontract (19%) terwijl dit het meest voorkomt bij werkenden zonder diploma (35%).

Tabel 11: Werksituatie vier jaar na start vmbo-3, uitgesplitst naar hoogst behaalde diploma (bron: CBS)

	Minimaal 12 uur per week werk	Gemiddeld uurloon	Percentage flexwerkers
Vmbo, geen diploma gehaald	87%	€ 7,70	35%
Vmbo-basis, hoogst behaalde diploma vmbo	94%	€ 7,40	22%
Vmbo, hoogst behaalde diploma mbo-1	92%	€ 7,70	28%
Vmbo, hoogst behaalde diploma mbo-2	95%	€ 8,10	19%

4.4.4 Situatie vier jaar na AO

Als we nader inzoomen op de groep leerlingen die is ingestroomd in een AO blijken er, net als onder leerlingen in vmbo-basis, grote verschillen te zijn tussen leerlingen met verschillende behaalde diploma's (zie tabel 12). Ook hier is duidelijk dat de leerlingen die geen diploma hebben behaald de grootste kans hebben op een uitkering (19%) of op 'geen werk en geen opleiding' (38%), en de minste kans op werk (38%) en het volgen van onderwijs (19%). De leerlingen die een mbo-2 opleiding hebben behaald, hebben juist de kleinste kans op een uitkering (0%) of de situatie van 'geen werk of opleiding' (0%) en de grootste kans op werk (49%) of het volgen van een opleiding (49%).

De situatie voor leerlingen die vanuit een AO een mbo-2 opleiding hebben afgerond, blijkt gemiddeld iets gunstiger dan die van leerlingen die vanuit een vmbo-basis een mbo-2 opleiding hebben afgerond (vgl. tabel 10): van deze groep leerlingen heeft niemand 'geen werk en geen opleiding' (versus 7% na mbo-2 via vmbo-basis).

Dit ligt iets anders voor leerlingen met een mbo-1 opleiding: van de leerlingen die vanuit AO een mbo-1 opleiding hebben afgerond (via vmbo of mbo) heeft negen procent een uitkering (vergelijkbaar met 10% voor mbo-1 gediplomeerden vanuit vmbo-basis) en 36 procent werk (iets lager dan 41% voor mbo-1 gediplomeerden vanuit vmbo-basis). De kans op de situatie dat leerlingen geen werk hebben en geen opleiding volgen, is 27 procent – iets hoger dan de 22 procent van leerlingen die vanuit vmbo-basis mbo-1 hebben behaald. De kans om nog onderwijs te volgen nadat leerlingen een mbo-1 opleiding hebben gevolgd is voor beide groepen ongeveer gelijk (37% en 36%).

Tabel 12: Situatie vier jaar na start AO, uitgesplitst naar hoogst behaalde diploma (bron: CBS)

	Aantal	Geen werk en geen opleiding	In onderwijs	Werk	Uitkering
AO, geen diploma gehaald	45	38%	19%	38%	19%
AO, hoogst behaalde diploma mbo-1	103	27%	36%	36%	9%
AO, hoogst behaalde diploma mbo-2	86	0%	49%	49%	0%

Ook binnen de groep leerlingen die in AO zijn begonnen geldt: hoe hoger het behaalde diploma, hoe hoger het gemiddeld uurloon. Uit tabel 13 blijkt dat leerlingen die een mbo-2 opleiding hebben gevolgd na hun AO meer verdienen (€8,30 per uur) dan leerlingen die een mbo-1 diploma hebben behaald (€7,70 per uur). Het gemiddelde uurloon voor leerlingen die vanuit vmbo-basis een mbo-1 opleiding hebben gedaan en voor leerlingen die vanuit AO een mbo-1 diploma hebben behaald ligt voor beide groepen op € 7,70. Het gemiddelde uurloon na mbo-2 ligt voor de AO'ers iets hoger (€ 8,30) dan voor de leerlingen die na vmbo-basis mbo-2 hebben behaald (€ 8,10). Waarschijnlijk speelt een rol dat leerlingen vanuit AO eerder (in leerjaar 4 van het vmbo) een mbo-1 diploma behalen en dus al langer aan het werk zijn dan leerlingen die vanuit vmbo-basis een mbo-1 diploma behalen (minstens een jaar na vmbo-4). Ook zijn leerlingen uit de AO gemiddeld ouder dan de leerlingen uit vmbo-basis, wat eveneens een rol kan spelen.

Tabel 13: Werksituatie vier jaar na start AO, uitgesplitst naar hoogst behaalde diploma (bron: CBS)

	Minimaal 12 uur per week werk	Gemiddeld uurloon	Percentage flexwerkers werk
AO, geen diploma gehaald	100%	€ 7,60	.
AO, hoogst behaalde diploma mbo-1	75%	€ 7,70	25%
AO, hoogst behaalde diploma mbo-2	100%	€ 8,30	.

4.4.5 Situatie vier jaar na LWT

Bij leerlingen die zijn ingestroomd in LWT zijn vier jaar later eveneens grote verschillen in situatie te vinden tussen leerlingen met verschillende behaalde diploma's (zie tabel 14). Ook in deze groep is de situatie voor leerlingen zonder diploma na vier jaar het minst gunstig: 21 procent heeft een uitkering, 42 procent heeft geen werk of opleiding en slechts veertien procent volgt nog een opleiding. Voor leerlingen die een mbo-2 opleiding hebben afgerond na hun LWT ligt dit heel anders: 43 procent volgt nog onderwijs, 49 procent heeft werk, zes procent heeft geen werk of opleiding en maar drie procent heeft een uitkering.

Deze kansen zijn vergelijkbaar met die van leerlingen die een mbo-2 opleiding hebben afgerond na vmbo-basis, hoewel van leerlingen die via vmbo-basis een mbo-2 diploma hebben behaald (vgl. tabel 10) iets meer leerlingen nog onderwijs volgen (49%) in vergelijking met leerlingen die via LWT een mbo-2 diploma hebben behaald (43%). Iets meer leerlingen die via LWT een mbo-2 opleiding hebben behaald werken na vier jaar (49%) dan leerlingen die via vmbo-basis een mbo-2 hebben behaald (44%).

De situatie van leerlingen die na het vmbo een mbo-1 opleiding behalen en de situatie van leerlingen die via LWT een mbo-1 opleiding behalen is ongeveer gelijk, hoewel de kans op werk via LWT iets lager is (36%) dan via vmbo-basis (41%).

Tabel 14: Situatie vier jaar na start LWT, uitgesplitst naar hoogst behaalde diploma (bron: CBS)

	geen werk en geen opleiding	in onderwijs	werk	uitkering
LWT, geen diploma gehaald	42%	14%	42%	21%
LWT, hoogst behaalde diploma LWT	13%	32%	55%	5%
LWT, hoogst behaalde diploma mbo-1	24%	36%	36%	12%
LWT, hoogst behaalde diploma mbo-2	6%	43%	49%	3%

Ook bij leerlingen die LWT hebben gevolgd geldt dat leerlingen met een mbo-2 diploma meer verdienen (€8,60 per uur) dan leerlingen met een mbo-1 diploma (€7,40 per uur) en dat leerlingen die geen diploma hebben behaald het minst (€7,30 per uur) verdienen (zie tabel 15). De arbeidsmarktsituatie van leerlingen die een mbo-2 diploma hebben behaald blijkt in twee opzichten iets gunstiger dan die van leerlingen die via vmbo-basis een mbo-2 opleiding hebben behaald: honderd procent heeft meer dan twaalf uur in de week werk (versus 95% via vmbo-basis) en het uurloon is gemiddeld € 8,60 (versus € 8,10 via het vmbo-bb). Wel heeft van de LWT'ers die een mbo-2 diploma hebben behaald na vier jaar 24 procent een flexcontract, wat iets hoger is dan de negentien procent van leerlingen die via vmbo een mbo-2 opleiding hebben behaald.

In vergelijking met leerlingen die via vmbo-basis een mbo-1 opleiding hebben behaald, is de arbeidsmarktsituatie van leerlingen die via LWT een mbo-1 opleiding hebben behaald in twee opzichten iets gunstiger: via LWT heeft honderd procent meer dan twaalf uur in de week werk (versus 92% via vmbo-basis) en maar zeventien procent heeft een flexcontract (versus 28% via vmbo-basis). Wel ligt het gemiddelde uurloon van leerlingen die via LWT een mbo-1 diploma hebben behaald wat lager (€ 7,40) dan van leerlingen die via vmbo-basis een mbo-1 opleiding hebben behaald (€ 7,70).

Tabel 15: Situatie vier jaar na start LWT, uitgesplitst naar hoogst behaalde diploma (bron: CBS)

	Minimaal 12 uur per week werk	Gemiddeld uurloon	Percentage flexwerkers
LWT, geen diploma gehaald	100%	€ 7,30	33%
LWT, hoogst behaalde diploma LWT	95%	€ 7,50	24%
LWT, hoogst behaalde diploma mbo-1	100%	€ 7,40	17%
LWT, hoogst behaalde diploma mbo-2	100%	€ 8,60	24%

4.5 Leerwerkbedrijven

In deze paragraaf worden de resultaten toegelicht met betrekking tot kwantitatieve gegevens betreffende beschikbaarheid van stageplaatsen voor LWT en AO. We starten met een samenvatting, waarna per subonderwerp dieper ingegaan wordt op de onderliggende gegevens.

4.6 Samenvatting leerwerkbedrijven

Om te achterhalen hoeveel stageplaatsen er beschikbaar en/of vervuld zijn voor AO en LWT, is het niet mogelijk om gebruik te maken van bestaande administratieve gegevens of gegevens uit een vragenlijst. Voor de meting van het jaar 2014-2015 van dit onderzoek wordt in overweging genomen worden om de scholen te bevragen gegevens met betrekking tot stageplaatsen van AO en LWT, waarbij expliciet gevraagd zou kunnen worden naar het aantal leerlingen waarvoor men wel en geen passende stageplaats heeft kunnen vinden.

Het aantal bedrijven met een erkenning voor de entreeopleiding is de laatste jaren gestegen, en het aantal bedrijven met een erkenning voor de assistentopleiding en leerwerktrajecten is gedaald. In 2013 waren er 65.048 bedrijven met een erkenning voor AO, 24.691 met een erkenning voor LWT en 24.021 met een erkenning voor de entreeopleiding.

Van de scholen die LWT aanbieden geeft ongeveer de helft aan dat er knelpunten ervaren worden in de beschikbaarheid van stageplaatsen, vooral in de sector landbouw, en van scholen die AO aanbieden is dit meer dan de helft, vooral in de sector Techniek. In de interviews (hoofdstuk 6) met scholen en leerlingen komt naar voren dat hoewel het lastig kan zijn stageplaatsen te vinden, het uiteindelijk meestal lukt om voor deze doelgroep stageplaatsen te regelen (bij de acht scholen die deelnamen aan de interviews).

4.6.1 Aantal stages

Via DUO of via de scholen zijn geen administratieve gegevens beschikbaar over het aantal stages dat gelopen wordt door leerlingen in LWT of AO omdat er geen verplichting is in het vmbo om dit te registreren. In het mbo zijn scholen verplicht om door te geven aan DUO welke leerlingen stage lopen, waardoor in het mbo veel gegevens beschikbaar zijn over (ontwikkelingen van) aantallen stageplaatsen. In het vmbo wordt dit echter niet geregistreerd.

SBB heeft ook geen exacte informatie beschikbaar die gaat over het aantal stageplaatsen dat beschikbaar is. Dit heeft verschillende redenen: bedrijven geven op het moment dat zij erkend worden aan hoeveel stageplaatsen ze naar schatting beschikbaar hebben, maar deze informatie wordt daarna niet vernieuwd. Als er ontwikkelingen zijn binnen het bedrijf die het aantal stageplaatsen beïnvloeden, is dat niet terug te vinden in de gegevens die SBB verzamelt. Verder blijkt dat het aantal stageplaatsen dat beschikbaar is geen vaststaand feit te zijn omdat bedrijven soms alleen stagiaires aannemen als er toevallig leerlingen solliciteren, of als een school een appèl doet op het bedrijf.

Ook kan het aantal beschikbare stageplaatsen seizoensafhankelijk zijn. Om deze reden is het ook niet van toepassing om een vragenlijst af te nemen onder leerwerkbedrijven, ook omdat, naast dat het weinig bruikbare informatie op zou leveren, de bevraginglast voor deze bedrijven onwenselijk¹⁷ is.

Om toch een indruk te krijgen van het aantal beschikbare leerwerkplaatsen hebben we bij SBB informatie verzameld over aantal erkenningen bij leerwerkbedrijven, en hebben we in een vragenlijst en in interviews bij de scholen nagevraagd of er problemen zijn op het vlak van beschikbare stageplaatsen. Ook hebben we bij acht leerwerkbedrijven navraag gedaan.

4.6.2 Aantal erkenningen

Bedrijven kunnen erkenningen aanvragen bij een kenniscentrum. Gedurende de afgelopen jaren is het aantal leerwerkbedrijven met een erkenning voor de entreeopleiding gestegen met 25% tussen 2011 en 2013, wat past bij de invoering van de entreeopleidingen in het studiejaar 2014-2015. Het totaal aantal erkenningen voor AKA, assistentopleiding en LWT is tussen 2012 en 2013 licht gedaald (resp. met 0,4%, 6% en 5,5%).

Tabel 16: Aantal erkenningen per type maatwerktraject en jaar (bron: SBB)

	2011	2012	2013
AKA	42.302	42.852	42.700
Assistentopleiding	72.229	69.185	65.048
Entreeopleiding	19.249	21.690	24.021
Leerwerktraject	25.944	26.122	24.691

Het is mogelijk dat bedrijven een erkenning hebben voor AKA, AO, entreeopleiding of LWT terwijl er geen stagiaires werkzaam zijn, zeker ook omdat erkenningen doorgaans vier jaar geldig zijn. Het aantal erkende leerbedrijven geeft daarom een indicatie van bedrijven die in principe leerlingen toe zouden mogen laten, maar het zegt weinig over het daadwerkelijk aantal stageplekken dat beschikbaar is.

4.6.3 Scholen over beschikbaarheid stageplaatsen

Aan scholen die AO en LWT aanbieden is de vraag voorgelegd of zij knelpunten ondervinden in het vinden van stageplaatsen voor de leerlingen in deze trajecten. Hieruit bleek dat onder scholen die LWT aanbieden 49 procent aangeeft dat het vinden van stageplaatsen een knelpunt is. Van de scholen die AO aanbieden geeft 70 procent aan dat het vinden van stageplaatsen een knelpunt is.

Bij uitsplitsing naar sector blijkt dat er voor de scholen die LWT bieden niet veel verschil te vinden is tussen de sectoren: per sector geeft tussen de 57 en 67 procent aan dat de beschikbaarheid van stageplaatsen een knelpunt is.

Tabel 17: Aandeel scholen dat aangeeft dat beschikbaarheid van stageplaatsen een knelpunt is bij LWT naar sector

LWT	Techniek	Zorg en Welzijn	Economie	Landbouw
Aandeel	57%	57%	59%	67%
Aantal scholen	35	30	22	18

17 Ook volgens de contactpersoon van SBB.

Bij de AO lijkt de beschikbaarheid van stageplaatsen het vaakst een knelpunt in de sector Techniek.

Tabel 18: Aandeel scholen dat aangeeft dat beschikbaarheid stageplaatsen een knelpunt is bij AO naar sector

AO	Techniek	Zorg en Welzijn	Economie	Landbouw
Aandeel	80%	75%	50%	50%
Aantal scholen	5	4	4	2

In interviews met scholen en leerlingen zijn we ingegaan op het aantal beschikbare stageplaatsen. In hoofdstuk 6 worden de resultaten hiervan beschreven.

5 Resultaten kwalitatieve monitor

5.1 Vragenlijst scholen

In deze paragraaf worden de resultaten getoond van de vragenlijst die is afgenomen onder coördinatoren en docenten van vmbo-scholen die LWT en/of AO aanbieden. We starten met een samenvatting van de resultaten, waarna we dieper ingaan op de achterliggende gegevens.

5.2 Samenvatting vragenlijsten scholen

Binnen zowel LWT als AO leeft een overeenkomstig beeld over de aard van het traject: veel stage en praktijk, structuur en duidelijkheid en gerichte persoonlijke aandacht. Bij de vmbo-instellingen leeft het idee van kleinschalig onderwijs voor de praktische leerling met als doel begeleiding naar mbo-2. Op basis van dit beeld geven de vmbo-instellingen vorm aan de samenwerking met leerbedrijven, mbo-instellingen en andere externe partijen.

Ondersteuningsbehoefte

Binnen zowel LWT als AO is er volgens de scholen voor alle leerlingen behoefte aan ondersteuning, en dan voornamelijk op het gebied van inzet en motivatie, leerachterstanden, sociaal-emotionele ontwikkeling en gedragsproblematiek en de studieloopbaanbegeleiding. Meestal hebben leerlingen behoefte aan ondersteuning op meerdere vlakken. De scholen bieden zelf deze ondersteuning en worden in veel gevallen bijgestaan door stageplekken bij de ondersteuning op het gebied van studieloopbaanbegeleiding, inzet en motivatie en door externe partijen bij de ondersteuning op het gebied van gedragsproblematiek.

Samenwerking

- *Op welke wijze is de samenwerking tussen scholen geregeld?*

Het merendeel van de ondervraagden geeft aan dat hun vmbo-instelling samenwerkt met mbo-instellingen. Binnen LWT werken vmbo-instellingen vaker met meer dan één mbo-instelling samen dan binnen AO. Informatieoverdracht bij de overgang vmbo-mbo is vaak geregeld. Met name in de AO wordt ook vaak samen met het mbo gewerkt aan de programmatische en pedagogische aansluiting tussen het vmbo en het mbo. Bovendien wordt er bij 30 tot 40 procent van de scholen de uitwisseling van docenten tussen vmbo en mbo benoemd.

- *Hoe wordt de samenwerking tussen scholen ervaren? Wat zijn de knelpunten en/of succesfactoren?*

De scholen identificeren een aantal knelpunten en succesfactoren die ze in hun samenwerking tegenkomen. De voornaamste knelpunten binnen LWT betreffen, volgens de scholen, steeds moeilijkere toelating tot mbo-2, roostering (o.a. de beschikbaarheid docenten) en stageplaatsen. In mindere mate wordt de moeite die het kost om afspraken te maken met het mbo als knelpunt geïdentificeerd. De toelating tot mbo-2 wordt bemoeilijkt door de verhoogde toelatingseisen op het gebied van rekenen en Nederlands. De vmbo-scholen denken zelf dat bekostigingsprijkkels om uitval te voorkomen een rol spelen in de moeilijkere toelating tot mbo. Binnen AO worden vergelijkbare knelpunten geïdentificeerd. Bovendien geeft een enkele school aan dat het verdwijnen van diplomabekostiging van AO leidt tot het stoppen van samenwerking vanuit het mbo.

De succesfactoren die binnen LWT worden benoemd zijn een warme overdracht van leerlingen, face-to-face contact en korte lijnen. In AO worden vergelijkbare factoren benoemd.

- *Tussen welke scholen en bedrijven wordt er samengewerkt in het kader van AO/LWT?*

Van de scholen die LWT aanbieden, werkt ongeveer de helft samen met een erkend leerbedrijf; van scholen die AO aanbieden iets meer dan de helft. Voor zowel LWT als AO geldt dat er samen wordt gewerkt met zeer uiteenlopende bedrijven, die merendeels commercieel zijn. Circa één op vier vmbo-instellingen die LWT aanbieden, geven aan samen te werken met niet-erkende leerbedrijven. In het AO wordt niet samengewerkt met niet-erkende leerbedrijven.

- *Op welke wijze is de samenwerking tussen scholen en bedrijven geregeld?*

De samenwerking tussen scholen en bedrijven is bij LWT en AO voornamelijk gericht op het uitwisselen van informatie over de leerlingen, het onderhouden van contact over de wederzijdse verwachtingen met betrekking tot de leerling, het bezoeken van de leerlingen bij het bedrijf en de informatievoorziening aan ouders. Van de scholen die LWT aanbieden kiest een deel van de scholen voor een maandelijks bezoek aan het bedrijf; de overige scholen brengen een jaarlijks bezoek. Binnen AO vindt er regelmatig een bezoek aan bedrijven plaats; meestal op wekelijkse of maandelijks basis. Er is hier dan ook sprake van intensiever face-to-face contact dan bij LWT.

- *Hoe wordt de samenwerking tussen scholen en bedrijven ervaren? Wat zijn de knelpunten en/of succesfactoren?*

Het voornaamste knelpunt dat door scholen wordt benoemd, zowel bij AO als LWT, is het tekort aan stageplaatsen: de oorzaken hiervoor worden gezocht in de economische crisis en in de soms niet realistische eisen die bedrijven aan leerlingen stellen. Volgens enkele vmbo-instellingen verwachten sommige bedrijven een volwaardige medewerker van een mbo-niveau en houden ze niet voldoende rekening met de mate van begeleiding die de leerlingen nodig hebben.

Binnen LWT worden twee succesfactoren benoemd: het daadwerkelijk meedraaien van de leerling in het bedrijf en een gevoelde maatschappelijke betrokkenheid vanuit de bedrijven. De bedrijven omschrijven de leerlingen vaak als gemotiveerde en waardevolle arbeidskrachten; de stages verlopen vrijwel altijd goed. Aan sommige leerlingen wordt na afloop van de stage een bijbaan aangeboden. Binnen AO wordt genoemd dat er – naast de bedrijven die geen realistische eisen stellen – tevens bedrijven zijn die juist meer kansen voor de leerlingen zien dan de school zelf. De motivatie die leerlingen binnen de bedrijven laten zien, dragen bij aan een goede doorstroom van de leerlingen naar vervolgopleiding of arbeidsmarkt.

- *Hoe wordt de samenwerking tussen scholen, bedrijven, gemeenten en UWV geregeld en ervaren? Wat zijn de knelpunten en/of succesfactoren?*

Er vindt weinig samenwerking plaats tussen scholen, bedrijven, gemeenten en UWV. De scholen die LWT aanbieden, constateren dat gemeenten zich wel eens te laat laten horen. Dit terwijl zij wel een rol zouden kunnen spelen in het voorkomen van uitval door hun betrokkenheid bij LWT te vergroten. Verder weten gemeenten de weg bij het aanvragen van een eventuele uitkering (Wajong). Als er (tijdig) contact is, dan wordt dit wel als goed ervaren. Dit contact heeft meestal betrekking op regelgeving. De scholen die AO aanbieden, geven aan dat gemeenten in hun beleving soms slagkracht missen vanwege de regels waar ze zich aan moeten houden. Hier zien de scholen wel mogelijkheden voor succes: een intensiever contact tussen school en gemeente zou volgens hen bijdragen aan het komen tot oplossingen voor leerlingen. Op basis van de gegevens uit de vragenlijst is niet duidelijk op welke oplossingen de scholen hier doelen.

5.3 Vragenlijst scholen Leerwerktraject - details

5.3.1 Kenmerken LWT

- *Welke vakken worden aangeboden?*

In de leerwerktrajecten wordt onderscheid gemaakt tussen algemene vakken, sectorvakken en beroepsgerichte vakken¹⁸. Van de algemene vakken wordt Nederlands altijd aangeboden. Verder geeft het grootste deel van de scholen aan dat lichamelijke opvoeding, maatschappijleer en kunstvakken vaak worden aangeboden aan leerlingen die LWT volgen. Het vak Engels wordt bij ongeveer een derde van de scholen altijd aangeboden aan LWT-leerlingen. Verder wordt er altijd een beroepsgericht vak aangeboden. Welk vak dit precies is, hangt af van de specifieke insteek van het leerwerktraject. In de sector Techniek worden bijvoorbeeld bouwtechniek, timmeren, metaaltechniek en elektrotechniek vaak aangeboden. In de sector Zorg en Welzijn worden alle beroepsgerichte vakken vaker genoemd. In de sector Economie worden de beroepsgerichte vakken handel en administratie, administratie en consumptief-breed veel aangeboden en in de sector Landbouw komen de vakken landbouw-breed, groene ruimte en dierhouderij en -verzorging het meest voor.

- *Hoeveel uur wordt er besteed aan de vakken?*

Voor het algemene deel blijkt dat aan Nederlands gemiddeld ruim drie uur wordt besteed. Verder wordt er aan het beroepsgerichte vak gemiddeld vijf tot zes uur per week besteed. De meeste leerwerktrajecten besteden twee uur aan lichamelijke opvoeding en een deel van de scholen besteedt ook nog een uur aan maatschappijleer en/of kunstvakken. Aan stage wordt gemiddeld ruim zeventien uur per week besteed.

- *Worden deze klassikaal, in een speciale LWT-groep of individueel aangeboden?*

Nederlands wordt op meer dan de helft van de scholen in een aparte klas voor LWT aangeboden. Bij ongeveer een derde van de scholen volgen leerlingen dit vak in een reguliere klas. Ook komt het voor dat er een combinatie wordt gemaakt van reguliere groep en een aparte LWT-groep. Individuele lessen Nederlands komen helemaal niet voor. Ook lichamelijke opvoeding wordt voor het grootste deel in een reguliere klas gegeven. Bij de overige vakken komt het ook niet zo vaak voor dat de vakken worden aangeboden in aparte klassen voor LWT, met uitzondering van de vakken wiskunde c.q. rekenen en Nask-1 (natuurkunde/scheikunde) in de sector Landbouw. De overige vakken worden in een reguliere klas gegeven of in een combinatie van reguliere klas en aparte groep voor LWT. Dat vakken individueel aangeboden worden, komt nauwelijks voor.

- *In welke vakken wordt eindexamen gedaan?*

Er wordt altijd eindexamen gedaan in Nederlands en een beroepsgericht vak. Verder blijkt dat een deel van de leerlingen ook examen doet in vakken die niet verplicht zijn voor het behalen van een LWT-diploma, zoals Engels of maatschappijleer.

- *Waarom wordt hier eindexamen in gedaan?*

De reden waarom er eindexamen wordt gedaan in Nederlands heeft voor het overgrote deel van de scholen te maken met wet -en regelgeving van het vmbo, maar ook wordt aangegeven dat het mbo dit als eis stelt om door te stromen naar mbo-2. Als er eindexamen gedaan wordt in Engels is dit volgens meer

---

¹⁸ In de vragenlijst zijn vragen voorgelegd over alle mogelijke vakken. De sectorvakken bleken nauwelijks aangeboden te worden en worden daarom in dit verslag niet genoemd.

dan de helft van de scholen omdat het traject dan beter aansluit bij mbo-2. Ook wordt door een klein deel van de scholen aangegeven dat het een eis is om door te mogen stromen naar mbo-2. Deze resultaten wijzen erop dat er afstemming is tussen vmbo en mbo over wat er nodig is voor doorstroom naar mbo-2. Omdat dit resultaten zijn uit vragenlijsten was het niet mogelijk om hier verder op door te vragen. In de interviews is dit aspect ook naar voren gekomen en konden we hier wel dieper op ingaan (zie hoofdstuk 6).

De beroepsgerichte vakken zijn onderdeel van het eindexamen. Dit is in de wet -en regelgeving van het vmbo vastgelegd. Bovendien sluit het traject zo beter aan bij mbo-2. Ook wordt door enkele scholen aangegeven dat het een toelatingseis is van het mbo of dat met het mbo is afgesproken dat een leerling examen doet in een bepaald beroepsgericht vak. Ook wordt op sommige scholen als overige reden genoemd dat leerlingen mogen kiezen om examen te doen in een vak als ze daar zelf interesse in hebben, om zo een extra certificaat (voor een vak op vmbo-basis niveau) te behalen.

- *Wat is volgens de scholen kenmerkend aan LWT?*

Van de deelnemende scholen geeft meer dan de helft aan dat de volgende aspecten kenmerkend zijn voor LWT: veel stage-uren, structuur en duidelijkheid, gerichte persoonlijke aandacht, veel praktijklessen, beschikbaarheid van extra expertise voor begeleiding, onderwijs in kleine groepen en een soepele overgang van vmbo naar mbo. Hoe deze soepele overgang precies tot stand wordt gebracht, is op basis van de gegevens uit de vragenlijst niet duidelijk. Ook geeft een klein deel (minder dan 20%) aan dat de inzet van extra expertise voor begeleiding niet of nauwelijks kenmerkend is voor LWT. Ook op dit onderwerp is in de interviews nader ingezoomd (zie hoofdstuk 6).

5.3.2 Ondersteuningsbehoefte leerlingen

- *Welke ondersteuningsbehoefte hebben leerlingen en hoe ondersteunt de school?*

Volgens een meerderheid van de scholen is sprake van ondersteuningsbehoefte bij de helft tot alle leerlingen in LWT op de volgende gebieden: studieloopbaanbegeleiding, sociaal-emotionele ontwikkeling, inzet en motivatie, leerachterstanden en gedragsproblematiek. Het grootste deel van de scholen geeft aan dat een minderheid tot geen van de leerlingen behoefte heeft aan ondersteuning op het vlak van leerstoornissen en lichamelijke of medische problematiek. Bijna alle scholen geven aan dat leerlingen vaak op meer dan één vlak ondersteuning nodig hebben.

Voor alle vormen van ondersteuning geldt dat meestal in ieder geval de school zelf de ondersteuning biedt. Verder wordt aangegeven dat soms ook de stageplek helpt bij de ondersteuning, vooral op het vlak van studieloopbaan en inzet en motivatie. Bij gedragsproblematiek en problemen in de sociaal- emotionele ontwikkeling worden ook vaak externe partijen (zoals Jeugdzorg, huisarts, psycholoog of orthopedagoog) ingezet.

5.3.3 Uitstroom en doorstroom

- *Wat is het uitstroomperspectief en het doorstroomperspectief van leerlingen in LWT?*

Het uitstroomperspectief in LWT is voor de meeste leerlingen een vmbo-diploma (met aantekening "Leerwerktraject") en voor sommigen een regulier vmbo-diploma. Verder verwacht een klein deel van de scholen dat er leerlingen zijn die geen diploma zullen behalen. Het grootste deel van de scholen verwacht dat een meerderheid van de leerlingen een mbo-2 opleiding zal gaan volgen. De verwachting bij de meeste scholen is dat een minderheid tot niemand een entreepopleiding zal volgen, en ook wordt weinig doorstroom naar de arbeidsmarkt verwacht vanuit LWT.

5.3.4 Knelpunten in de organisatie

- *Welke knelpunten ervaren scholen in het organiseren van LWT?*

Problemen in de roostering en een tekort aan beschikbare taakuren voor docenten worden door een ruime helft van de scholen (53%) als knelpunten aangemerkt in het ondersteunen van leerlingen. Ook de beschikbaarheid van stageplaatsen wordt door bijna de helft (49%) van de scholen een knelpunt genoemd. Verder blijkt dat ruim 40 procent van de scholen problemen heeft met het maken van afspraken met het mbo, en een kwart ervaart de begeleiding op de stageplaats als een knelpunt.

5.3.5 Samenwerking met mbo

- *Met hoeveel mbo-instellingen wordt samengewerkt?*

Een groot deel van de ondervraagden geeft aan dat hun vmbo-instelling samenwerkt met mbo-instellingen; ongeveer 70 procent van de respondenten van scholen die een LWT aanbieden. Binnen LWT werken de meeste scholen samen met één mbo-instelling; 29 van de scholen (circa 50%) werken samen met meer dan één mbo-instelling, waarvan er vier met vijf mbo-instellingen samenwerken.

- *Op welke vlakken wordt samengewerkt?*

Als er wordt samengewerkt met mbo-instellingen, dan is er bijna altijd (92%) samenwerking op het vlak van het uitwisselen van informatie over de leerling. Verder vindt meer dan de helft van de samenwerkende scholen elkaar in samenwerking rondom de begeleiding van de leerling wat betreft de pedagogische aansluiting en overgang (53%) en omtrent de informatieverstrekking naar ouders (53%).

- *Hoe en hoe vaak vindt het contact plaats?*

Contact over uitwisseling van informatie over leerlingen vindt meestal (71%) jaarlijks plaats, en dit gebeurt veelal schriftelijk/digitaal (53%) en/of face-to-face (24%). Als er contact is over pedagogische aansluiting vindt dit meestal jaarlijks (62%) of maandelijks (23%) plaats. Contact over pedagogische aansluiting vindt in gelijke mate digitaal, telefonisch en face-to-face plaats. Informatieverstrekking naar ouders gebeurt meestal jaarlijks (69%) of maandelijks (11%). Deze informatieverstrekking gebeurt meestal face-to-face (58%), maar ook wel schriftelijk/digitaal (35%).

- *Knelpunten en succesfactoren samenwerking*

Als het om knelpunten gaat, wordt door tien van de 79 scholen genoemd dat er problemen zijn met de toelating van leerlingen met een LWT-diploma tot mbo-2 opleidingen. Dit omdat het mbo hogere toelatingseisen is gaan stellen, bijvoorbeeld op het gebied van rekenen en Nederlands, maar ook doordat er sowieso meer moeite gedaan moet worden door het vmbo om leerlingen geplaatst te krijgen. De reden hiervoor zouden bekostigingsprikkelers zijn die het mbo ertoe aanzetten geen leerlingen met risico op uitval aan te nemen. In de vervolgmeting zal dieper ingegaan worden op de vraag wat de vmbo-school doet op het moment dat een leerling moeilijk te plaatsen is. De vraag is welke stappen een vmbo-school dan zet. Verder geven sommige scholen aan dat samenwerken met het mbo lastig is vanwege een andere werkwijze of omdat niet iedereen in het mbo bekend is met LWT. Succesfactoren die genoemd worden zijn warme overdracht van leerlingen, face-to-face contact (persoonlijk contact) en korte lijnen (men weet elkaar snel te bereiken als dat nodig is).

5.3.6 Samenwerking bedrijven

- *Met hoeveel erkende en niet erkende bedrijven wordt samengewerkt?*

Ongeveer de helft (51%) van de respondenten van scholen die een LWT aanbieden, geeft aan dat hun school samenwerkt met meer dan één erkend bedrijf. Van de vmbo-scholen die samenwerkingen hebben met erkende bedrijven heeft meer dan de helft (58%) een samenwerkingsverband met meer dan één leerbedrijf. Twintig van de instellingen die LWT aanbieden, geven aan met vijf bedrijven een samenwerkingsverband te zijn aangegaan. Scholen die zoveel contacten met bedrijven hebben, lijken ook relatief grote groepen LWT-leerlingen in huis te hebben: de helft van deze scholen had in schooljaar 2013-2014 meer dan 10 LWT-leerlingen. Er zijn veel verschillende soorten bedrijven waarmee samenwerking wordt gezocht; het merendeel van de genoemde bedrijven zijn commercieel. Het scala aan bedrijven is groot, afhankelijk van de sector waarin de maatwerktrajecten worden aangeboden. Een aantal respondenten (vijf) geeft aan dat ze met meer erkende leerbedrijven samenwerken dan ze kunnen opnoemen.

- *Met hoeveel niet-erkende leerbedrijven wordt samengewerkt?*

Binnen LWT geeft ongeveer één op de vier respondenten (26%) aan samen te werken met niet-erkende leerbedrijven. De meeste van deze instellingen (62%) hebben één niet-erkend leerbedrijf waarmee ze samenwerken. De bedrijven die worden genoemd zijn grotendeels winkels. Hoe scholen dit precies regelen met de diplomering van leerlingen die stage lopen bij niet-erkend leerbedrijven (formeel is een stage bij een niet-erkend leerbedrijf niet geldig) is op basis van de vragenlijst niet duidelijk. Uit de interviews (Hoofdstuk 6) blijkt dat een oplossing kan zijn dat scholen zorgen dat bedrijven alsnog erkend worden als een leerling eenmaal stage loopt. In de vervolgmeting (2015-2016) zal hier dieper op ingegaan worden.

- *Op welke vlakken wordt samengewerkt?*

Op de scholen die samenwerken met bedrijven is er sprake van samenwerking op het vlak van bezoek van de school aan de leerling op de stageplek (98%), informatieverstrekking over de leerlingen (94%), afspraken over taken van de leerling (94%), terugkoppeling van het bedrijf over de voortgang van de leerling (85%), en/of op het vlak van overleg bij eventuele kansen of moeilijkheden (81%).

- *Hoe en hoe vaak vindt het contact plaats?*

Het bezoeken van de leerling op de stageplaats gebeurt meestal maandelijks (61%) of wanneer er aanleiding toe is (33%). De informatieverstrekking van de school aan het bedrijf over de leerling gebeurt meestal face-to-face (70%) of telefonisch (18%), en vindt meestal jaarlijks plaats (45%) maar soms ook maandelijks (32%). De terugkoppeling over de voortgang van de leerling van het bedrijf aan de school vindt meestal maandelijks plaats (72%), en dit gebeurt dan face-to-face (57%) of telefonisch (21%). Kansen of moeilijkheden worden meestal (78%) face-to-face besproken, vaak maandelijks (46%) of als de situatie daar aanleiding toe geeft (40%).

- *Knelpunten en succesfactoren samenwerking*

Door zeventien van de 79 scholen die LWT aanbieden, wordt een knelpunt omschreven dat te maken heeft met een tekort aan stageplaatsen. Een vaak genoemde reden hiervoor is de economische crisis, waardoor er minder werk is. Ook wordt genoemd dat bedrijven minder geneigd zijn om leerlingen uit het vmbo aan te nemen omdat ze liever een mbo-student aannemen. De reden hiervoor is uit de vragenlijst niet te achterhalen; mogelijk speelt de leeftijd (mbo-studenten zijn iets ouder), of de ervaring een rol. In de vervolgmeting (2015) wordt hier nader op ingegaan.

Verder geven een paar scholen aan dat bedrijven soms te hoge verwachtingen hebben van de leerlingen, en hen teveel als werknemer behandelen. Soms schiet de begeleiding op de stageplaats tekort. Een knelpunt dat een enkele keer genoemd wordt, is dat er steeds vaker een bewijs van goed gedrag van de leerling wordt gevraagd door het bedrijf. Dit werpt een drempel op omdat dit geld kost voor de leerling (als het bedrijf het niet vergoedt) en omdat niet alle leerlingen zo'n verklaring kunnen krijgen vanwege hun gedrag. Of het vragen van een bewijs van goed gedrag in bepaalde sectoren meer voorkomt dan in anderen en wanneer er precies om gevraagd wordt, is op basis van deze nulmeting niet te zeggen. In de vervolgmeting (2015) wordt hier nader op ingegaan.

Als er naar succesfactoren wordt gevraagd, maakt een deel van de scholen opmerkingen die erop neerkomen dat ze graag deze leerlingen een kans bieden. Ook is een belangrijke succesfactor die genoemd wordt dat veel LWT-leerlingen graag werken. Zij zijn waardevolle arbeidskrachten waar bedrijven vaak heel tevreden over zijn. Ook is wel genoemd dat als een leerling eenmaal binnen is, de stage bijna altijd goed verloopt.

5.3.7 Samenwerking gemeente/UWV

- *Wordt er samengewerkt?*

Er wordt door de scholen op het vlak van LWT niet of nauwelijks samengewerkt met de gemeente of het UWV.

- *Wat zijn knelpunten/ succesfactoren?*

Door een enkele school wordt genoemd dat de gemeente in hun beleving pas in actie komt als het mis is gegaan met de leerlingen, terwijl de gemeente beter ook al eerder een rol zou kunnen hebben in trajecten die uitval helpen voorkomen, zoals LWT. Door een andere school wordt aangegeven dat zowel gemeente als UWV soms goede adviezen kunnen geven in het plan van aanpak rondom deze jongeren, en de weg weten bij het aanvragen van uitkering (Wajong).

5.4 Vragenlijst scholen AO - details

5.4.1 Kenmerken AO

- *Welke vakken worden aangeboden?*

Ook in de AO wordt onderscheid gemaakt tussen algemene vakken, sectorvakken en beroepsgerichte vakken¹⁹. In het algemene deel wordt altijd Nederlands aangeboden en daarnaast worden op meer dan de helft van de scholen maatschappijleer, lichamelijke opvoeding en Engels aangeboden. Ook wordt meestal wiskunde/rekenen aangeboden. Verder worden in de sector Techniek bouwtechniek-breed en metaaltechniek veel genoemd als beroepsgerichte vakken. In de sector Zorg en Welzijn worden Zorg en welzijn breed en verzorging door het grootste deel van de scholen genoemd. Voor de sector Economie zijn dit consumptief breed, handel en verkoop en in de sector Landbouw groene ruimte en verwerking agrarische producten.

---

19 In de vragenlijst zijn vragen voorgelegd over alle mogelijke vakken. De sectorvakken bleken nauwelijks aangeboden te worden en worden daarom in dit verslag niet genoemd.

- *Hoeveel uur wordt er besteed aan de vakken?*

Aan Nederlands wordt gemiddeld 3,5 uur per week besteed. Aan de overige vakken, maatschappijleer, lichamelijke opvoeding en Engels wordt één à twee uur per week besteed. Aan wiskunde/rekenen wordt gemiddeld ruim twee uur per week besteed.

De hoeveelheid tijd die aan de beroepsgerichte vakken wordt besteed, verschilt per sector. Aan beroepsgerichte vakken in de sector Techniek wordt drie à vier uur per week besteed, in de sector Zorg en Welzijn ruim twee uur, in de sector Economie (met name consumptieve vakken) ruim vijf uur en in de sector Landbouw wordt vaak ook vijf à zes uur per week aan beroepsgerichte vakken besteed. Aan de stage wordt in AO gemiddeld achttien uur per week besteed.

- *Worden deze klassikaal, in een speciale AO-groep, of individueel aangeboden?*

De vakken Nederlands, Engels, maatschappijleer 1, kunstvakken 1 en lichamelijke opvoeding worden in ongeveer de helft (43% tot 56%) van de assistentopleidingen aangeboden in een aparte klas voor AO, en bij tien tot twintig procent in een reguliere klas. Met name Engels (7%) en kunstvakken (4%) worden soms ook individueel gegeven. Wiskunde/rekenen wordt meestal (71%) in een aparte klas voor AO aangeboden, maar voor een deel (14%) ook in een reguliere klas. De beroepsgerichte vakken worden in de meeste gevallen (33% tot 100%) in een aparte klas voor AO aangeboden, maar ook komt het voor dat leerlingen individueel les krijgen (0% tot 66%). Het minst vaak (0% tot 33%) komt voor dat beroepsgerichte vakken voor AO in een reguliere klas worden gegeven. Hoe scholen individuele lessen organiseren wordt uit de vragenlijst niet duidelijk; hier kan in de vervolgmeting (2015) op doorgevraagd worden.

- *In welke vakken wordt eindexamen gedaan?*

Zo'n 80 procent van de scholen geeft aan dat AO-leerlingen altijd eindexamen doen in Nederlands; ruim twaalf procent geeft aan dat leerlingen in een AO nooit eindexamen doen in Nederlands. In Engels en maatschappijleer neemt een derde van de scholen bij AO-leerlingen altijd examen af. Als scholen wiskunde aanbieden, wordt in ongeveer een kwart van de scholen een eindexamen afgenomen. In de beroepsgerichte vakken wordt bijna nooit eindexamen vmbo gedaan. Uit de vragenlijst is niet op te maken of en hoe leerlingen, naast hun diploma, een aantekening/certificaat meekrijgen voor de extra geëxamineerde vakken. Hier zal in de vervolgmeting op ingegaan worden.

- *Waarom wordt hier eindexamen in gedaan?*

Als er een eindexamen wordt afgenomen voor de algemene vakken, dan is de voornaamste reden dat dit gezien de wet- en regelgeving verplicht is. Soms wordt aangegeven dat de examinering plaatsvindt om doorstroom naar mbo-2 mogelijk te maken. Het betreft hier met name de vakken Nederlands en Engels. In de beroepsgerichte vakken wordt nauwelijks geëxamineerd; indien het wel gebeurt, is dit in de beleving van de scholen meestal vanwege de wet- en regelgeving, hoewel dit feitelijk voor het behalen van de AO niet van toepassing is.

- *Wat is volgens de scholen kenmerkend aan AO?*

Alle scholen die AO aanbieden, vinden structuur en duidelijkheid, gerichte persoonlijke aandacht, veel stage-uren en onderwijs in kleine groepen kenmerkend voor de AO. De volgende aspecten: extra expertise voor begeleiding, toegespitste begeleiding, veel praktijklessen en een soepele overgang van vmbo naar mbo vindt het grootste deel van de scholen eveneens kenmerkend voor AO, maar een deel ook niet.

Hoe deze soepele overgang precies tot stand wordt gebracht, is op basis van de gegevens uit de vragenlijst niet duidelijk.

5.4.2 Ondersteuningsbehoefte leerlingen

- *Welke ondersteuningsbehoefte hebben leerlingen en hoe ondersteunt de school?*

Ondersteuningsbehoefte op het gebied van lichamelijke of medische problematiek komt het minst voor. Gedragsproblematiek wordt door ongeveer de helft van de scholen aangemerkt als problematiek die onder AO'ers vaak voorkomt, en door de helft juist als problematiek die niet veel voorkomt. Problematiek op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling, inzet en motivatie, leerstoornissen en leerachterstanden komt eveneens vaak voor. Het vaakst wordt ondersteuningsbehoefte genoemd op het gebied van studieloopbaanbegeleiding. De meeste scholen geven aan dat leerlingen vaak twee of meer vormen van ondersteuningsbehoefte tegelijk hebben. Doorgaans ondersteunt de school de leerlingen zelf, maar ook wordt genoemd dat de stageplek helpt met ondersteuning bij problematiek op het gebied van studieloopbaanbegeleiding, inzet en motivatie, sociaal emotionele ontwikkeling en gedragsproblematiek. Externe partijen worden op een deel van de scholen ingezet bij ondersteuning bij alle vormen van problematiek, maar met name bij lichamelijke of medische problematiek en gedragsproblematiek.

5.4.3 Uitstroom en doorstroom

- *Wat is het uitstroomperspectief en het doorstroomperspectief van leerlingen in AO?*

Meer dan de helft van de scholen geeft aan dat het behalen van een mbo-1 diploma haalbaar is voor (bijna) alle leerlingen in de assistentopleidingen. Indien scholen een ander uitstroomperspectief aangeven, betreft het een verlengd verblijf in het vmbo, het praktijkonderwijs of uitstroom naar de arbeidsmarkt zonder mbo-1 diploma.

Het doorstroomperspectief is volgens meer dan 80 procent van de scholen voor (bijna) alle leerlingen een mbo-2 opleiding. De helft van de scholen geeft aan dat een minderheid van de leerlingen naar verwachting zullen doorstromen naar een entreeopleiding. Iets minder dan de helft van de scholen geeft aan dat een minderheid van de leerlingen naar verwachting zal gaan werken. Een enkele school geeft aan dat (meer dan) de helft van hun leerlingen waarschijnlijk naar de arbeidsmarkt doorstroomt.

5.4.4 Knelpunten in de organisatie

- *Welke knelpunten ervaren scholen in het organiseren van AO?*

De beschikbaarheid van stageplaatsen wordt door 70 procent van de scholen aangemerkt als knelpunt in het organiseren van AO. Ook de roostering blijkt voor meer dan de helft van de scholen een knelpunt. Verder wordt door bijna de helft de begeleiding op de stageplaats en de afspraken met het mbo als knelpunt genoemd. Over oplossingen van deze knelpunten kunnen op basis van de informatie uit de vragenlijst geen uitspraken worden gedaan. Hier zal in de vervolgmeting dieper op worden ingegaan.

5.4.5 Samenwerking met mbo

Binnen AO werken, net als binnen LWT, de meeste scholen samen met één mbo-instelling. Drie vmbo-instellingen (23%) werken samen met meer dan één mbo-instelling, waarvan één vmbo-instelling met vijf mbo-instellingen samenwerkt.

- *Op welke vlakken wordt er samengewerkt met het mbo?*

In het kader van AO wordt er met het mbo vaak informatie uitgewisseld over de leerling. Ook wordt door meer dan de helft van de scholen genoemd dat er wordt samengewerkt tussen vmbo en mbo op het vlak van de programmatische aansluiting en overgang en de pedagogische aansluiting en overgang. Uitwisseling van docenten vindt in 30 tot 40 procent van de gevallen plaats.

Knelpunten en succesfactoren samenwerking

In de vragenlijst zijn er slechts elf scholen die door hun ervaren knelpunten en succesfactoren hebben gespecificeerd. De succesfactoren die worden benoemd zijn veelal een goede samenwerking en goed overleg met het mbo. De knelpunten die ter sprake komen, hebben onder andere betrekking op het verdwijnen van de diplomabekostiging van de AO en de consequenties hiervan voor de samenwerking rondom AO. Tevens wordt een moeilijke plaatsing van leerlingen genoemd en een gebrekkige terugkoppeling vanuit het mbo over reeds geplaatste leerlingen, een gebrekkige pedagogische aansluiting en onbekendheid met de huidige wet- en regelgeving op de werkvloer. Voorts noemt een enkele school dat de focus op de vakmanschapsroute niet aansluit bij de capaciteiten van de doelgroep van de AO en dat er ruimte verloren gaat voor deze groep leerlingen.

5.4.6 Samenwerking bedrijven

- *Met hoeveel erkende en niet erkende bedrijven wordt samengewerkt?*

Van de vmbo-instellingen die samenwerkingen hebben met erkende bedrijven heeft meer dan de helft een samenwerkingsverband met meer dan één leerbedrijf. Drie van de instellingen die AO aanbieden geven aan met vijf bedrijven een samenwerkingsverband te zijn aangegaan. Er zijn veel verschillende soorten bedrijven waarmee samenwerking wordt gezocht; het merendeel van de genoemde bedrijven is commercieel. Het scala aan bedrijven is groot, afhankelijk van de sector waarin de maatwerktrajecten worden aangeboden.

Van de vmbo-instellingen die AO aanbieden geeft geen enkele aan samen te werken met niet-erkende leerbedrijven, in tegenstelling tot de bevindingen bij LWT. Echter, uit de interviews met scholen (Hoofdstuk 6) gebleken dat toch ook in het kader van AO samengewerkt voor met niet-erkende leerbedrijven.

- *Op welke vlakken wordt samengewerkt?*

Alle scholen bezoeken de leerling op de stageplek. Ook vindt er vaak uitwisseling van informatie plaats tussen school en leerwerkbedrijf. Verder blijkt dat de meeste scholen afspraken maken met bedrijven over de taken van de leerling tijdens de stage, en koppelt het bedrijf informatie over de voortgang van de leerling terug. Daarnaast wordt er vaak overlegd bij eventuele kansen of moeilijkheden. In de AO blijkt dat in de helft van de gevallen iemand van de school de leerling begeleidt op de stageplaats.

- *Hoe en hoe vaak vindt het contact plaats?*

Contact tussen school en bedrijf vindt bijna altijd face-to-face plaats. De terugkoppeling van informatie door het bedrijf vindt wel eens schriftelijk plaats, en ook de informatievoorziening aan ouders wordt wel eens schriftelijk gedaan. Communicatie over het profiel van de leerling en de afspraken die gemaakt worden over de taken tijdens de stage vindt meestal in het begin van de stage (eenmaal per jaar). De school bezoekt de leerling meestal maandelijks op de stageplek, maar soms ook wekelijks.

Ook de scholen die aangeven dat de leerling door de school wordt begeleid op de stageplaats, geven aan dat dit meestal maandelijks en soms ook wekelijks gebeurt.

5.4.7 Samenwerking gemeente/UWV

- *Wordt er samengewerkt?*

Drie van de vijftien scholen geven aan dat zij samenwerken met het UWV in het kader van verkenning van de arbeidsmarkt. Eén van de vijftien heeft ook contact met de gemeente in het kader van de leerplicht.

- *Wat zijn knelpunten/ succesfactoren?*

Het knelpunt dat door een enkele school wordt genoemd is dat gemeenten en UWV door een overvloed aan regels slagkracht missen. Leerlinggerichte overleggen, waarbij geen rekening wordt gehouden met eventuele schotten tussen gelden, leiden volgens deze enkele school tot successen.

6 Resultaten kwalitatieve verdieping

6.1 Inleiding

Er zijn interviews afgenomen bij docenten en coördinatoren van maatwerktrajecten binnen vmbo-scholen, leerlingen en leerwerkbedrijven. In dit hoofdstuk worden de resultaten van deze interviews onder deze drie groepen respondenten besproken. We beginnen steeds met een samenvatting van de belangrijkste bevindingen waarbij ook de relatie met de eerdere onderzoeksuitkomsten wordt gelegd. Vervolgens wordt per onderwerp dieper ingegaan op de resultaten van de interviews. We starten met de interviews onder scholen, bespreken vervolgens de interviews onder leerlingen en sluiten af met interviews onder leerwerkbedrijven.

6.2 Samenvatting scholen

In totaal zijn acht scholen geïnterviewd die LWT of AO aanbieden. De geïnterviewde scholen geven aan dat zij maatwerktrajecten (AO/LWT) aanbieden aan die leerlingen die praktijkgericht zijn en die qua niveau en/of motivatie moeite hebben om het reguliere vmbo-basis binnen de reguliere doorlooptijd succesvol af te ronden. Het verschil tussen leerlingen in AO en LWT is dat het voor leerlingen in LWT haalbaar wordt geacht een vmbo-basis diploma te behalen, en voor leerlingen in AO niet. Een overeenkomst is dat leerlingen in LWT en AO graag praktisch werk verrichten en dat ze veel ondersteuning nodig hebben: de groepen zijn daarom klein, structuur en duidelijkheid wordt geboden en de begeleiding van de leerling wordt als een belangrijk element gezien. Dit is in lijn met de bevindingen uit de vragenlijst. De keuze die scholen maken om LWT, AO of beide aan te bieden heeft te maken met het beeld dat scholen hebben van de capaciteit van de doelgroep binnen de eigen school. Op basis van de meest voorkomende doelgroep (LWT en/of AO) wordt het aanbod bepaald.

De geïnterviewde scholen geven aan dat er voldoende stageplaatsen beschikbaar zijn. Dit lijkt in tegenspraak met de resultaten in de vragenlijst waar beschikbaarheid van stageplaatsen als knelpunt werd aangemerkt. Mogelijk hebben de scholen die geïnterviewd zijn positievere ervaringen met het zoeken van stageplaatsen dan de gemiddelde school. Een andere verklaring is dat scholen in de vragenlijst met 'knelpunt' bedoelen dat het niet makkelijk is stageplaatsen te vinden maar dat het uiteindelijk meestal wel lukt. Ook door de scholen die geïnterviewd zijn wordt wel genoemd dat het de laatste jaren lastiger is geworden om stageplaatsen te vinden. Het overkoepelende beeld is dat het niet eenvoudig is om stageplaatsen te vinden voor LWT en AO maar dat het meestal toch lukt.

De overgang van de WVA naar de Subsidieregeling praktijkleren speelt in de beleving van de geïnterviewde scholen (AO en LWT) geen rol bij de beschikbaarheid van stageplaatsen.

Er wordt door sommige scholen incidenteel samengewerkt met niet-erkende leerwerkbedrijven. Oplossingen om niet in de problemen te komen met de regel dat stage bij een erkend leerbedrijf moet plaatsvinden is (bij LWT) het bedrijf helpen alsnog een erkenning te krijgen en (bij AO) afspraken maken met het ROC over dispensatie.

Vaak worden de maatwerktrajecten (AO en LWT) mede bekostigd uit de LWOO-middelen die beschikbaar zijn vanwege het grote aandeel leerlingen dat een LWOO-indicatie heeft. Binnen de AO worden financiële moeilijkheden voorzien omdat het niet langer mogelijk is om een leerling tijdelijk in het mbo in te schrijven als extraneus om zo de bekostiging rond te krijgen. De oplossing wordt gezocht in leerlingen volledig inschrijven in het mbo, om onderwijs te volgen en voor diplomering, maar dit leidt wel tot 'ongediplomeerde uitstroom' vanuit vmbo.

Volgens de scholen is het slagingspercentage van de maatwerktrajecten (AO en LWT) zeer hoog; slechts een enkele leerling is niet in staat om een mbo-1 diploma of een vmbo-basis leerwerktraject diploma te behalen. Dit komt overeen met de bevindingen in de vragenlijsten, hoewel de doorstroomgegevens van DUO (in hoofdstuk 4) een iets minder rooskleurig beeld laten zien dan de deelnemende scholen neerzetten over doorstroom. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er een selectie-effect is opgetreden en dat de scholen die deelnemen aan de interviews positievere ervaringen hebben met AO en LWT dan gemiddelde scholen. De geïnterviewde scholen zien een aantal factoren die het succes van de maatwerktrajecten kan bedreigen, waaronder mogelijke bezuinigingen op LWOO-middelen, demotivatie van leerlingen door strengere (toelatings-)eisen en de verplichting voor leraren met een pabo-diploma die les geven in maatwerktrajecten om een tweedegraads bevoegdheid te behalen.²⁰

De maatwerktrajecten op de bij de interviews betrokken vmbo-scholen zijn succesvol: slechts een heel enkele leerling lukt het niet om via de assistentopleiding en mbo-1 of met via het leerwerktraject van school te gaan en naar mbo-2 door te stromen.

Als de leerling naar een andere sector wil uitstromen, komt deze vaak in mbo-1 terecht: met de entreeopleiding zal dit niet meer mogelijk zijn als de leerlingen een vmbo-basisdiploma hebben behaald. Scholen vragen zich af of dit een bedoeld gevolg is van regels omtrent de entreeopleiding.

Bij de doorstroom van AO of LWT naar mbo-2 blijkt dat mbo vaak bij de intake aanvullende eisen stelt, zoals eisen op het vlak van niveau van Engels, reken of motivatie. Hoewel in de interviews bleek dat de helft van de scholen met de eigen LWT en AO-leerlingen hier nog niet mee te maken heeft gehad, is bij alle scholen het beeld dat het mbo in de toekomst meer aanvullende eisen zal stellen wat de doorstroom vmbo-mbo moeilijker zal maken.

Er heerst in het vmbo onduidelijkheid over de entreeopleiding, met name over de toelaatbaarheid van LWT'ers en de rol van referentieniveaus in de entreeopleiding. Verder wordt genoemd dat de route van entreeopleiding naar arbeid alleen ingezet zou moeten worden als het voor de leerling echt niet mogelijk is een diploma op een hoger niveau te behalen. Anderzijds klinkt ook het geluid op twee geïnterviewde scholen dat de bedrijven waar hun leerlingen uiteindelijk gaan werken niet zo bezig zijn met de naam van het reguliere diploma (entreeopleiding, mbo-2, schoolcertificaat), omdat die bedrijven weten dat deze scholen de leerlingen bepaalde kennis en vaardigheden leren die voor deze bedrijven belangrijk zijn, ongeacht het diploma dat daar bij hoort.

Van samenwerking met andere vmbo-scholen rondom AO en LWT is nauwelijks sprake, de samenwerking met bedrijven en mbo verloopt veelal soepel. Wel zijn er zorgen over de toekomstige toegankelijkheid van maatwerktrajectleerlingen in het mbo vanwege mogelijke extra toelatingseisen.

6.2.1 Kenmerken maatwerktrajecten

Docenten of coördinatoren van de volgende scholen zijn geïnterviewd:

---

20. Een PABO-diploma behaald na 2006 geeft sinds een wetwijziging uit 2011 weer een lesbevoegdheid voor het praktijkonderwijs. Tussen 2006 en 2011 was dat niet het geval. Tot 1984 kon iemand met de voorlopers van een PABO-diploma (o.a. kweekschool, applicatiecursus en PA) in het hele vmbo en PRO terecht. Nadat omstreeks 1984 de eerste PABO-diploma's werden afgegeven kon alleen nog in het LWOO en in het PRO worden lesgegeven. De bevoegdheid in het PRO voor PABO-gediplomeerden is altijd gekoppeld geweest aan een beperkt aantal vakken. Evenwel zijn ook na 1986 en ook na 2006 PABO-gediplomeerden in het vmbo en het overige vo aan het werk zonder formele bevoegdheid. Van verschillende kanten is bepleit om PABO-gediplomeerden weer ruimere bevoegdheden in het vo te geven (zie bijv. de motie Jadnanansing/Van Meenen, Kamerstukken II, 2013-2014, 30 079, nr.44). ResearchNed voert op dit moment een onderzoek uit naar pabo-gediplomeerde en de mogelijkheden om deze groep bevoegd les te laten geven in het vmbo.

1. Openbare scholengemeenschap, Hengelo	AO, 27 leerlingen	Techniek, Zorg en Welzijn, economie
2. Dockinga College, Dokkum	AO, 11 leerlingen	Techniek, Zorg en Welzijn, economie
3. Noordzee Onderwijs Groep, IJmuiden	AO, 10 leerlingen	Techniek, Zorg en Welzijn, economie
4. AOC Oost, Almelo	LWT, 18 leerlingen	Landbouw
5. AOC West Brabant, Oudenbosch	LWT, 11 leerlingen	Landbouw
6. Elde college, Schijndel	LWT, 21 leerlingen	Intersectoraal
7. STC groep, Rotterdam	LWT, 2 leerlingen	Techniek
8. Stedelijk College, Eindhoven	LWT, 35-40 leerlingen	Techniek, Zorg en Welzijn, economie

Maatwerktrajecten (LWT en AO) richten zich op leerlingen die qua niveau (met name Nederlands en rekenen maar ook Engels en wiskunde) en/of motivatie moeite hebben om binnen vmbo-basis te kunnen functioneren. Daarmee lopen deze leerlingen een risico op uitval. Het verschil tussen de doelgroep van LWT en AO zit vooral in de mogelijkheid een vmbo-diploma te behalen: leerlingen die LWT volgen zijn in staat via LWT een diploma op vmbo-basis niveau te behalen, terwijl dit voor leerlingen die in de AO worden geplaatst (al dan niet tijdelijk) niet als haalbaar doel wordt gezien. De reden voor scholen om LWT, AO of beide aan te bieden heeft te maken met de populatie; scholen sluiten met hun keuze aan bij de doelgroep die op de betreffende school dominant aanwezig is.

Een ander kenmerk dat zowel leerlingen in LWT als AO hebben is dat ze goed zijn in en gemotiveerd zijn voor het praktisch werken. Eén school noemt de 'werkwens' als aanvullende eis bij de selectie van leerlingen voor LWT. De vmbo-scholen willen dit kenmerk van leerlingen benutten door ze de mogelijkheid te bieden meer stage te lopen. Hiermee komt de definitie van de doelgroepen voor LWT en AO zoals dat in de interviews wordt geschetst overeen met de oorspronkelijke doelstelling van deze trajecten (zie inleiding).

De leerlingen die een maatwerktraject (LWT en AO) volgen, hebben veel ondersteuning nodig, zoals ook al uit de vragenlijst bleek. Die ondersteuning wordt zoals bekend op verschillende manieren geboden. Een deel van de vmbo-scholen kiest ervoor de groep docenten voor deze leerlingen klein te houden (bijvoorbeeld met een aparte mentor, met docenten die verschillende theoretische vakken verzorgen of met een kleine groep vakdocenten die op meerdere gebieden zijn gespecialiseerd). De begeleiding van de leerlingen is een belangrijk element dat zich op de vmbo-scholen uit in bijvoorbeeld regelmatig ontwikkelingsgesprekken voeren, LOB-activiteiten aanbieden en/of contact onderhouden met de ouders, zoals ook uit de vragenlijst naar voren kwam. Een aanvullende bevinding die uit de interviews naar voren kwam is dat de opzet van de begeleiding in maatwerktrajecten (LWT en AO) ervoor zorgt dat de school leerlingen persoonlijk in het vizier heeft en dat leerlingen zich daarom niet kunnen 'verstoppen'.

De selectie van de leerlingen voor een maatwerktraject (AO en LWT) vindt bij de meeste scholen aan het eind van het tweede jaar van vmbo-basis plaats. Wanneer de groep leerlingen groot genoeg is (wat bij de vmbo-scholen in de interviews op één uitzondering na het geval was), wordt het maatwerktraject klassikaal aangeboden en wordt er één groep gevormd (per leerjaar, per sector of leerjaar- en/of sectoroverstijgend). Het beroepsgerichte vak volgen de leerlingen op sommige vmbo-scholen met andere reguliere vmbo-leerlingen. Op een enkele school is er een eigen (groeps-)lokaal voor de leerlingen die een maatwerktraject volgen. Dit beeld komt overeen met de resultaten uit de vragenlijst.

De leerlingen in LWT doen zoals bekend examen in Nederlands en het beroepsgerichte vak en dienen hier minimaal een zes voor te behalen. Een deel van de vmbo-scholen biedt binnen LWT ook andere vakken aan waarin eindexamen wordt gedaan, zoals Engels, maar cijfers voor deze vakken tellen niet mee voor de zak- en slaagregeling. Voor de schooljaren 2013-2014 en 2014-2015 moet een LWT-leerling de rekentoets wel hebben afgelegd, hoewel de resultaten hiervan niet meetellen voor de zak- en slaagregeling. Eén school biedt aanvullend 'maatwerk' aan waarin de inhoud van een aantal vakken die de leerlingen op mbo-2 weer moeten volgen, op een praktische wijze wordt onderhouden. Een voorbeeld hiervan is biologie aanbieden aan bij leerlingen die met dieren of planten werken).

6.2.2 Stage

De vmbo-scholen die geïnterviewd zijn, ervaren in het algemeen dat er voor de maatwerklerlingen voldoende stageplaatsen beschikbaar zijn, dit in tegenstelling tot het signaal dat in de vragenlijsten naar voren kwam. Dit is opvallend, omdat uit de antwoorden op de vragenlijsten bleek dat de beschikbaarheid van stageplaatsen door de helft van de scholen als knelpunt wordt ervaren. In de interviews komt naar voren dat (stage-)docenten of andere medewerkers van de vmbo-scholen een vast netwerk hebben van bedrijven waar ze vaak al jarenlang mee samenwerken. De meeste scholen hebben een uitgebreid, stabiel netwerk van leerwerkbedrijven. Mogelijk hebben de scholen die deel hebben genomen aan de interviews positievere ervaringen met het vinden dan stageplaatsen dan de gemiddelde scholen die LWT of AO aanbieden. Wel bleek in de interviews dat het ook voor deze scholen de laatste tijd lastiger is geworden om een stageplaats te vinden en dat het meer moeite kost dan vroeger een passende plek te vinden. Het integrale beeld dat hieruit naar voren komt is dat de beschikbaarheid van stageplaatsen weliswaar lastig kan zijn, maar dat het uiteindelijk scholen wel lukt om stageplaatsen te vinden. In de vervolgmeting moet duidelijk worden wat het precies betekent als scholen het vinden van stageplaatsen een knelpunt noemen.

Uit de interviews blijkt dat door de vmbo-scholen wordt geïnvesteerd in het vinden van een passende stageplaats voor elke specifieke leerling ('match'). Op twee vmbo-scholen ligt het initiatief bij de leerlingen om een stageplaats te zoeken; de scholen begeleiden daarbij en verzorgen de formele afhandeling. Deze scholen doen dit omdat leerlingen ook moeten leren zelfstandig op pad te gaan naar bedrijven en zichzelf moeten presenteren. Leerlingen worden hier wel in begeleid; sommige leerlingen meer dan andere, afhankelijk van de ondersteuningsbehoefte.

De (stage-)docenten of andere medewerkers van de vmbo-scholen hebben veelal een vast netwerk van bedrijven, waarmee al jaren nauw wordt samengewerkt. Ook in het onderhouden van de relaties wordt door de vmbo-scholen geïnvesteerd. Voorbeelden hiervan zijn dat er een vaste docent betrokken is bij de bedrijven, dat er snel wordt gereageerd wanneer een bedrijf vragen heeft of tegen problemen met de leerling aanloopt en dat de school een open en eerlijk verhaal heeft over de leerlingen en wat deze nodig hebben. Andersom blijkt dat bedrijven vaak blij zijn met deze leerlingen gezien de positieve ervaringen "omdat het harde werkers zijn".

Wanneer er sprake is van het moeilijk vinden van voldoende stageplaatsen heeft dit allereerst te maken met de crisis; in de interviews wordt deze reden met name in de bouw genoemd. Daarnaast speelt een rol hoe groot de groep leerlingen is die in een sector stage wil lopen; zo draagt de groei van het aantal leerlingen bij Zorg en Welzijn op een vmbo-school bij aan het moeilijker vinden van een stageplek in die sector. Voorts kan de wet- en regelgeving een rol spelen, bijvoorbeeld wanneer vanuit de Arboret een leerling die jonger dan 16 jaar is, nog niet op de knieën mag werken. Leerwerkbedrijven waar werk gedaan waar op de knieën werken onderdeel van uitmaakt, nemen dan liever geen leerlingen onder de 16 jaar aan. Een andere reden die door een enkele vmbo-school wordt genoemd voor een ervaren tekort aan stageplaatsen is een tekort aan erkende leerwerkbedrijven. Een reden die genoemd wordt voor dit veronderstelde tekort is dat voor met name eenmanszaken een certificering lastig te organiseren is, mede gezien de eis een opleiding tot praktijkopleider te volgen.

Hoewel stages plaats dienen te vinden bij erkende leerwerkbedrijven, wordt er volgens de scholen die geïnterviewd zijn ook wel stage gelopen bij niet-erkende leerwerkbedrijven, zoals ook al uit de vragenlijst bleek. Van de drie geïnterviewde scholen die AO aanbieden, geven twee scholen aan wel eens een stageplaats te regelen bij niet-erkende leerwerkbedrijven. Deze scholen geven aan dat ze bij het kiezen van een leerwerkbedrijf de begeleiding die geboden kan worden belangrijker vinden dan de erkenning. Een manier om toch aan de regel tegemoet te komen dat de stage bij een erkend-leerbedrijf plaats moet vinden, is het verlenen van dispensatie in overleg met het ROC. Het ROC is dan akkoord met de stageplaats van de leerling bij het niet erkende leerwerkbedrijf waardoor de diplomering niet in gevaar komt. Van de scholen die LWT aanbieden geeft één school aan ook wel met niet-erkende leerwerkbedrijven samen te werken. Als een samenwerking wordt aangegaan met een bedrijf zonder erkenning, biedt de school het bedrijf informatie over het verwerven van een erkenning, zodat er op het moment dat de leerling stage gaat lopen toch sprake is van een erkend leerwerkbedrijf. Voor de andere geïnterviewde vmbo-scholen met LWT is het ontbreken van de erkenning een reden om op zoek te gaan naar een ander bedrijf.

De overgang van de WVA naar de Subsidieregeling praktijkleren²¹ speelt in de beleving van de geïnterviewde scholen (AO en LWT) geen rol bij de beschikbaarheid van stageplaatsen: het is geen onderwerp van gesprek tussen de scholen en bedrijven wanneer het om stageplaatsen gaat. "Mensen werken hier vaak aan mee vanuit een gedrevenheid". Ook financiële prikkels lijken geen rol te spelen.

De situatie dat leerlingen zouden kunnen kiezen uit meer dan één stageplaats komt volgens de betrokken scholen niet voor. Er wordt door de school naar een goede match gezocht tussen leerling en bedrijf, waarbij er steeds met één bedrijf contact gelegd wordt.

6.2.3 Kosten

Voor de geïnterviewde coördinatoren van de vmbo-scholen is niet altijd helder hoe de maatwerktrajecten worden bekostigd. Gezien het feit dat een groot deel van de leerlingen in de maatwerktrajecten een LWOO-indicatie heeft, zijn er middelen vanuit de extra LWOO-bekostiging beschikbaar. De kosten voor de formatie (met name gericht op kleinere klassen en begeleiding tijdens de stage) worden door een deel van de respondenten niet als additionele kosten gezien, omdat ze worden bekostigd uit LWOO-middelen. Ook wordt aangegeven dat de leerlingen twee of drie dagen op stage zijn, wat minder docentformatie kost als het om lesgeven gaat. Dit voordeel wordt deels opgeheven omdat aan de andere kant docenten wel tijd moeten besteden aan bedrijfsbezoeken.

Eén vmbo-school geeft aan LWT te duur te vinden: deze school had het afgelopen schooljaar twee leerlingen in dit maatwerktraject en investeerde twee jaar lang twee dagen per week in extra begeleiding. Als zich nieuwe LWT-leerlingen aandienen, zal ondanks de hoge kosten toch wederom overwogen worden LWT aan te bieden. De LWT kan namelijk gezien de enige mogelijkheid zijn voor deze groep leerlingen om een vmbo-basisdiploma te behalen. In kostenopzicht is het voor de school passender wanneer een leerling ongediplomeerd naar mbo-1 doorstroomt.

De andere vmbo-scholen zien het maatwerktraject qua kosten als organiseerbaar. Bedreigingen worden gezien in (plotselinge) veranderingen in het aantal leerlingen: substantiële wijzigingen in leerlingaantallen (door fluctuaties in jaargroepen) leiden tot veranderingen in de verhouding tussen kosten en opbrengsten.

---

21. Zie http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/nieuws/afdrachtvermindering_onderwijs_vervalt_per_1_januari_2014. Het is niet helder of dit ook voor AO geldt.

Vóór de overgang naar de entreeopleiding werd het mbo-1 diploma van de AO bekostigd door een leerling ten tijde van examinering tijdelijk als extraneus in te schrijven in het mbo. De ROC's ontvingen dan een diplomabekostiging. Deze verdwijnt in de nieuwe situatie, wat maakt dat de vmbo-school afspraken over de kosten met het ROC moet maken en/of deze kosten op zich moet nemen en/of²². De scholen binnen het onderzoek die hiermee te maken hebben, zoeken naar oplossingen voor de toekomstige situatie met de entreeopleiding. Eén van deze vmbo-scholen is gestart met het vervangen van de assistentopleiding door een toeleidingstraject naar de entreeopleiding: leerlingen krijgen extra rekenen en sociale vaardigheden en zijn minder beroepsgericht werkzaam in vergelijking met de AO. Vervolgens worden zij volledig ingeschreven in het mbo. Een andere school ziet ook een oplossing in het volledig inschrijven van leerlingen in het mbo in het jaar dat zij een mbo-1 diploma gaan halen. Probleem is wel dat leerlingen dan ongediplomeerd uitstromen uit het vmbo. Er wordt nog gezocht naar een manier om dit te voorkomen door leerlingen een certificaat te geven bij de overgang vmbo-mbo, maar dit is nog niet uitgewerkt.

6.2.4 Diplomerings

Zoals ook al uit de vragenlijst bleek, wordt ook in de interviews genoemd dat de maatwerktrajecten op de vmbo-scholen succesvol zijn: slechts een enkele leerling lukt het niet om via de assistentopleiding, via mbo-1 (bij het niet succesvol afronden van de assistentopleiding) of via het leerwerktraject naar mbo-2 door te stromen. Het merendeel van de vmbo-scholen signaleert dat dit succes al enige jaren. Van de scholen die LWT aanbieden geven de meeste aan dat dit maatwerktraject kansen biedt voor een specifieke groep die zij anders niet gekregen hadden. Voor leerlingen die het niet lukt om door te stromen naar mbo-2 wordt een andere weg gekozen, bijvoorbeeld (na AO) toeleiding naar werk (eventueel via PRO) of (na LWT) doorstroom naar mbo-1. Hoe het komt dat de gegevens van DUO iets minder doorstroom laten zien dan scholen waarnemen, is in deze nulmeting niet duidelijk geworden.

Tijdens de interviews is gevraagd naar bedreigingen voor het succes van LWT en AO. Op verschillende niveaus worden bedreigingen gezien. Zo wordt bijvoorbeeld de dreigende bezuiniging op de LWOO-middelen (landelijk en binnen de samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs) genoemd. Dit is een bedreiging omdat de kosten van LWT en AO grotendeels hiermee betaald worden. Daarnaast wordt genoemd dat demotivatie van leerlingen een bedreiging kan vormen. Er wordt gewaarschuwd dat te hoge eisen (met name referentietoets rekenen) in combinatie met eventuele aanvullende eisen van het mbo deze motivatie van leerlingen negatief kunnen beïnvloeden. Verder blijkt dat, ondanks het feit dat leraren in LWT en AO een tweedegraads bevoegdheid dienen te hebben, er vaak les wordt gegeven door leraren die alleen een Pabo-diploma hebben behaald. Door scholen waar dit voorkomt, wordt genoemd dat de verplichting dat ook LWT en AO-docenten een tweedegraadsbevoegdheid dienen te hebben een knelpunt is; juist leraren met een Pabo-achtergrond blijken vanwege hun vaardigheden op pedagogisch-didactisch niveau goed aan te sluiten bij de doelgroep. Als deze docenten geen les meer zouden geven in LWT en AO, wordt het lastig voldoende geschikte leraren hiervoor te vinden.

6.2.5 Doorstroom naar mbo

Het doel van LWT en AO is om leerlingen die moeite hebben met het behalen van een vmbo-basisdiploma, maar cognitief te sterk zijn voor het praktijkonderwijs, via deze trajecten een startkwalificatie te laten behalen. Leerwerktrajecten en assistentopleidingen dragen hier volgens de scholen voor het grootste deel van de deelnemende leerlingen aan bij. Hierbij constateren de vmbo-scholen geen verschil tussen de sectoren. Voor de vmbo-scholen is niet altijd bekend welk deel van de maatwerktrajectleerlingen daadwerkelijk het mbo-diploma behaalt of uitstroomt naar de arbeidsmarkt, omdat de leerlingen dan al uit zicht zijn van het vmbo.

---

22. Het onderzoek is afgenomen in de periode dat de scholen in de overgang naar de entreeopleiding waren verwickeld.

Vanuit de LWT stromen de meeste leerlingen binnen de eigen sector door naar mbo-2. Wanneer leerlingen overstappen naar een andere sector is de doorstroom verschillend per vmbo-school en mbo-instelling en afhankelijk van de afspraken die zijn gemaakt bij de samenwerking: over het algemeen betekent het doorstromen van LWT naar een andere sector in het mbo dat dit via mbo-1 verloopt. Met de invoering van de entreeopleiding zal dit niet meer mogelijk zijn omdat leerlingen met een LWT-diploma niet toelaatbaar zijn tot de entreeopleiding. Enkele geïnterviewde scholen vragen zich af of dit wel de bedoeling is; dit maakt namelijk dat het strategisch beter kan zijn een leerling in het vmbo geen diploma te laten behalen. Het is daarmee voor een deel van de scholen niet duidelijk hoe het beleid er op dit punt uit zal zien.

Om door te kunnen stromen naar mbo-2 moeten leerlingen vanuit de AO eerst mbo-1 (of de entreeopleiding) met succes hebben afgerond; vanuit het LWT-traject dient in ieder geval voor Nederlands en het beroepsgerichte vak een voldoende te zijn behaald. Rekenen 'op weg naar 2F' en Engels worden volgens een deel van de vmbo-scholen nu al incidenteel gevraagd bij de toelating voor een mbo-2 opleiding; de vmbo-scholen verwachten dat dit in de toekomst een eis zal worden. Een school legt dat als volgt uit: "Er is angst voor het rekenniveau bij het ROC: leerlingen worden soms geweerd uit angst voor niet-slagen." Als er aanvullende eisen worden gesteld door het mbo, komen deze vaak pas tijdens de intakegesprekken aan de orde: een bepaald niveau van Engels en rekenen, en de motivatie van de leerling (al dan niet gemeten met een toets) worden daarbij genoemd door een deel van de vmbo-scholen.

De vmbo-scholen noemen verschillende factoren die de doorstroom van leerlingen naar mbo-2 bevorderen. Allereerst is een goede informatiestroom van vmbo naar mbo volgens de vmbo-scholen van belang. De informatie wordt op verschillende manieren geboden, bijvoorbeeld op papier, in een warme overdracht met zorgcoördinatoren, tijdens 'tafeltjes-bijeenkomsten' waar vmbo- en mbo-docenten elkaar spreken over de op het mbo ingestroomde leerlingen. Verder willen enkele vmbo-scholen de overgang naar het ROC versoepelen door leerlingen al kennis te laten maken met het mbo tijdens hun verblijf in het vmbo. Ze doen dit door docenten van beide instellingen lessen voor deze groep leerlingen op zowel het vmbo als het ROC te laten verzorgen of door integratie van mbo-2 modules in LWT of mbo-1. Om voldoende bagage mee te geven, kiezen enkele vmbo-scholen ervoor meer theoretische vakken aan te bieden, bijvoorbeeld het vak Engels op een toegepaste wijze door Engels te praten en bijvoorbeeld in de klas een Engelse gebruiksaanwijzing te lezen. Andere vmbo-scholen geven aan dat dit geen goede ontwikkeling is. LWT worden volgens hen hierdoor minder aantrekkelijk omdat de leerlingen juist moeite hebben met dit soort theoretische vakken. Een andere manier om de doorstroom vmbo-mbo te bevorderen is het werken met portfolio's zodat een leerling kan laten zien wat zijn ervaringen zijn en wat hij al kan. Ook geeft een vmbo-school aan dat positieve ervaringen tijdens de stage de motivatie van leerlingen om in het mbo verder te leren kan versterken. Vmbo-scholen noemen ook voorbeelden van hoe vanuit het mbo wordt gewerkt aan een soepele doorstroom vanuit de maatwerktrajecten. Hierboven werd het streven naar een goede informatieoverdracht al genoemd. Verder heeft het mbo in een enkel geval een inhaalprogramma voor bijvoorbeeld rekenen.

Voor de meeste leerlingen die vanuit het schooljaar 2013-2014 overstapten naar het mbo is er wat betreft de doorstroom van AO/LWT, behalve de aanvullende eisen die soms gesteld worden, niet veel veranderd. Door drie scholen is genoemd dat mbo aanvullende eisen op het vlak van rekenen stelt en daardoor kritischer is bij de toelating of leerlingen met een LWT-diploma liever niet aanneemt. Op de overige scholen wordt verwacht dat mbo-instellingen in de toekomst, gezien het verwachte gebruik van referentietoetsen bij de zak- en slaagregeling in het mbo, strengere eisen zullen gaan stellen. Daar houden de vmbo-scholen nu al rekening mee door bijvoorbeeld zelf extra rekenlessen te verzorgen.

6.2.6 Entreeopleiding

Er is nog veel onduidelijkheid over de entreeopleiding bij de vmbo-scholen. Vragen die leven gaan bijvoorbeeld over de toelaatbaarheid van de entreeopleiding voor LWT-leerlingen; worden deze leerlingen echt niet toegelaten in de entreeopleiding? Verder is nog niet duidelijk welke rol de rol de referentieniveaus gaan spelen in de entreeopleiding. Eén school noemt de angst dat de entreeopleiding 'afrekenonderwijs' zou worden; leerlingen waar scholen niets mee kunnen, zouden hier nog wel in kunnen stromen. De route naar werk na de entreeopleiding zou alleen ingezet moeten worden als dit de meest optimale route is voor de leerling en niet omdat het mbo moeite heeft met de begeleiding van de leerlingen.

Op een andere vmbo-school leeft het beeld dat met de entreeopleiding een groep gecreëerd wordt waarvan nu moeilijk te zeggen is of er echt plaats voor ze is op de arbeidsmarkt. De ervaring op deze school is dat werk dat vroeger door mensen gedaan werd met een mbo-1 diploma nu steeds meer door mensen met een mbo-2 of mbo-3 opleiding gedaan wordt. De vraag is dan of er dan nog wel werk is voor mensen met een mbo-1 diploma. Verder wordt de eis om leerlingen ook in de entreeopleiding op een bepaald referentieniveau te laten rekenen niet door iedereen ondersteund. Het doel zou volgens deze scholen moeten zijn om rekenen praktijkgericht aan te leren, op een manier dat leerlingen het toe kunnen passen in hun vak.

Verder blijkt dat één geïnterviewde school graag zelf de entreeopleiding aanbiedt, en daarbij werkt met schoolcertificaten. De ervaring van deze school is dat voor het bedrijfsleven deze certificaten soms meer zeggen dan een regulier diploma omdat ze concrete vaardigheden weergeven. Eenzelfde soort geluid horen we op een school die veel samenwerkt met havenbedrijven; de reguliere diploma's zeggen deze bedrijven niet zoveel. Het gaat de bedrijven erom dat zij weten dat op deze school leerlingen bepaalde vaardigheden worden aangeleerd die voor de bedrijven van belang zijn. Hoe het diploma of certificaat er dan precies uitziet is voor hen niet zo'n punt.

6.2.7 Aanvullende opmerkingen over beleid

In de voorgaande paragrafen is een aantal punten genoemd waar scholen vragen of zorgen over hebben. Aanvullend hadden scholen nog meer opmerkingen en ideeën.

- Meer afstemming of integratie van vmbo en mbo met doorlopende leerlijnen en samenwerkende docenten zoals dat in de vakmanschaproute de bedoeling is. Het aanbieden van LWT wordt dan een stuk eenvoudiger;
- Hoewel inzetten op beter rekenonderwijs prima gevonden wordt, zou de eis van 2F voor rekenen voor leerlingen in de entreeopleiding, LWT en mbo-2 niet moeten gelden omdat dit de kansen van veel maatwerktrajectleerlingen fors beperkt.

6.2.8 Samenwerking

Met andere vmbo-scholen

Er wordt niet met andere vmbo-scholen samengewerkt rond maatwerktrajecten. Meestal zijn er geen scholen in de buurt die ook een maatwerktraject aanbieden. Op één vmbo-school gaat LWT als naam verdwijnen en gaat het 'Op maat' heten, waar een heel scala aan routes onder gaat vallen, namelijk praktijkonderwijs, LWT, entreeopleiding en Vakmanschaproute.

Met bedrijven

In de interviews kwamen nauwelijks knelpunten in de samenwerking met bedrijven naar voren. De meeste scholen hebben een uitgebreid, groeiend en stabiel stagebestand. Eén school geeft bijvoorbeeld aan een jarenlange samenwerking te hebben met de meeste leerbedrijven.

Succesfactoren die door de vmbo-scholen worden genoemd bij het samenwerken met bedrijven zijn: een open en eerlijk verhaal vanuit de school over de leerling en wat deze nodig heeft; een intensief (face-to-face en telefonisch) contact tussen school en bedrijf; investeren in de vaak jarenlange relatie; stand-by staan van de school; een goede begeleiding vanuit het bedrijf; en streven naar win-win voor beide partners. Eén vmbo-school geeft aan dat de resultaten van eerdere stagiaires de beste reclame zijn voor de samenwerking tussen een school en bedrijven.

Als knelpunten rond de stages worden de crisis en het weinig beschikbaar hebben van arbeidsplaatsen genoemd. Binnen de sector Zorg en Welzijn wordt dit laatste veroorzaakt door een plotselinge grote stroom van leerlingen. Het kostenaspect (in relatie tot de WVA en Subsidieregeling praktijkleren) speelt nauwelijks een rol in de beleving van de scholen.

Met mbo

In de interviews zijn succesfactoren in de samenwerking met mbo's genoemd, bijvoorbeeld: het gezamenlijk ontwikkelen van de entreeopleiding en vakmanschaproute en een goed contact tussen decanen van vmbo en mbo (portfolio, warme overdracht, voorbereiden intake door vmbo). Wel wordt door sommige scholen ervaren dat het mbo minder toegankelijk aan het worden is voor leerlingen uit LWT en AO omdat het lastiger is geworden voor deze leerlingen om aangenomen te worden, vanwege steeds hogere eisen die het mbo stelt, die (nog) niet formeel vastgesteld zijn door de overheid (niveau 2F voor rekenen bij start mbo-2, niveau van Engels, motivatie). Als het mbo in de toekomst de deuren zou gaan sluiten voor de maatwerktrajectleerlingen (wat sommige vmbo-scholen daarom vrezen) ontstaan er knelpunten in de doorstroom van deze leerlingen naar het mbo.

6.3 Samenvatting leerlingen

Na het afnemen van de interviews onder scholen, zijn er aanvullend 22 leerlingen geïnterviewd die LWT of AO volgen. De voornaamste reden van leerlingen om in LWT in te stromen is de leerstijl: de leerlingen geven aan meer te houden van werken dan op school leren. Verder kan de reden ook zijn dat leerlingen veel moeite hebben met één of meerdere theoretische vakken, soms door leerproblemen. In de AO worden deze redenen eveneens genoemd, maar door AO-leerlingen wordt ook vaak genoemd dat de school deze opleiding heeft geadviseerd. Bijna alle leerlingen die we gesproken hebben, zijn tevreden over hun opleiding en geven aan dat het beter gaat dan in een reguliere klas, of dat het "goed te doen" is. Deze bevindingen zijn in lijn met de antwoorden van de scholen in de vragenlijsten en interviews.

De meeste leerlingen vinden de praktijkvakken het leukst, en als ze moeite hebben met een vak is dat vaak Nederlands, Engels of rekenen, waarvoor dan in veel gevallen extra onderwijsmateriaal aangeboden wordt naast de intensievere begeleiding (vanwege de kleinere klassen).

Alle leerlingen die we hebben gesproken, hebben een stageplaats. Dit is in lijn met de informatie die we kregen in de interviews met scholen. Drie kwart van de leerlingen heeft de stageplaats naar eigen zeggen zelf geregeld en een kwart heeft hulp gehad van school. Een kwart van de leerlingen geeft aan dat het vinden van de stageplaats lastig was, en de helft ziet wel eens bij medeleerlingen dat het lastig is een stageplaats te vinden. De meeste leerlingen zijn tevreden over de stagebegeleiding, die vaak wordt gedaan door een medewerker van een bedrijf. Leerlingen denken dat school en stagebedrijf wel contact hebben, maar weten niet precies hoe vaak. De meesten vinden het niet nodig dat dit contact intensiever zou zijn. De meeste leerlingen hebben een leerwerkovereenkomst of stagecontract getekend, of gaan dit nog doen. Sommige leerlingen willen graag blijven werken bij het bedrijf waar ze stage lopen (en werken hier al als bijbaan en/of hebben gesprekken over de toekomst), maar de meesten willen toch liever bij een ander bedrijf of in een andere sector werken na hun opleiding.

Vanuit de LWT willen alle leerlingen minimaal een mbo-2 opleiding gaan volgen, waarbij de meesten precies weten welke opleiding. Sommigen moeten zich hier echter nog op oriënteren. Ook vanuit de AO willen de meeste leerlingen in mbo-2 verder. Een enkeling wil gaan werken na de AO. De entreeopleiding is voor geen van de leerlingen het perspectief. Over de toelatingseisen die het mbo stelt, hebben de meeste leerlingen geen idee; sommigen denken dat het diploma dat ze gaan behalen voldoende is, anderen hebben gehoord over aanvullende eisen.

6.3.1 Kenmerken leerlingen

De groep leerlingen die is bevraagd is vooral man (13 mannen; 9 vrouwen). Ze zijn veertien (1), vijftien (9), zestien (10) of zeventien (2) jaar oud en zitten vooral in leerjaar 4 (18 in leerjaar 4; 4 in leerjaar 3). De meeste leerlingen volgen LWT (18 LWT; 4 AO), waarbij dit voor vier leerlingen op een school 'Op maat' heet. Van de totale groep zitten zeven leerlingen op een AOC en volgen een opleiding in de sector Landbouw. Vier leerlingen volgen de sector Zorg en Welzijn, drie Techniek en vier Economie. De vier leerlingen die in leerjaar 3 zitten, zijn zich nog aan het oriënteren op een sector.

6.3.2 Instromen in LWT of AO

De voornaamste reden om aan een LWT deelnemen, heeft te maken met de leerstijl: het niet zo houden van leren uit boeken, weinig affiniteit hebben met theorie, en het wel willen werken en praktijkervaring opdoen. Soms ligt het aan een specifiek vak dat leerlingen voor LWT kiezen: zo bleken er twee leerlingen LWT te volgen omdat ze veel moeite hadden met Engels. Deze leerlingen volgden alle vmbo-basisvakken behalve Engels. Soms ook bleken de leerlingen die we gesproken hebben dyslectisch te zijn en gaven aan dat dit ook een reden was LWT te volgen. Verder wordt ook wel de reden genoemd dat de leerling zou zijn blijven zitten in het vmbo als deze niet was overgestapt naar LWT.

Door leerlingen in de AO wordt als reden vaak genoemd dat de school hen geadviseerd heeft om AO te volgen, of dat het volgen van AO goed aansluit op het praktijkonderwijs (voor leerlingen die eerst in het praktijkonderwijs zaten). Ook werd een enkele keer genoemd dat een leerling voorheen veel verzuimde, toen in een plusvoorziening terecht kwam en daarna in een AO. In het algemeen kloppen deze redenen met het beeld dat scholen geven: problemen op het vlak van leercapaciteit en/of motivatie, zodanig dat een gewoon vmbo-basis traject niet gevolgd kan worden.

Leerprestaties

Bijna alle leerlingen geven aan dat het op school beter gaat sinds zij LWT volgen; de meesten zijn heel blij dat ze minder theoretische vakken hoeven te volgen. Verder bevalt het stage lopen de meesten heel goed, veel beter dan het volgen van een reguliere vmbo-basisopleiding. Ook geeft een aantal leerlingen aan dat ze meer aandacht krijgen in LWT en dat ze dat prettig vinden. Eén LWT-leerling geeft aan dat het niet beter gaat sinds hij LWT volgt, omdat LWT te makkelijk voor hem is. Leerlingen in de AO geven aan dat het "gewoon wel prima is", maar dat het niet per se beter gaat dan vroeger; op school zitten is nooit leuk, maar AO is goed te doen, blijkt de heersende opvatting.

Extra ondersteuning

Zoals bekend krijgen leerlingen in AO en LWT meestal extra ondersteuning. De meeste leerlingen geven aan dat zij les krijgen in een kleinere groep waardoor ze meer uitleg krijgen als ze dat nodig hebben. Naast deze intensievere begeleiding is er meestal geen sprake van nog meer extra hulp bij vakken. Soms wordt wel genoemd door leerlingen dat ze extra lesmateriaal aangeboden krijgen voor rekenen of Nederlands als ze daar veel moeite mee hebben.

Voorkeur voor vakken

De meeste leerlingen geven aan dat zij de praktijkvakken het leukst vinden. Een enkele leerling vindt juist rekenen, Nederlands of Engels het leukst om mee bezig te zijn. Ongeveer de helft van de leerlingen die we gesproken hebben, geeft aan dat zij met geen van de vakken die ze volgen moeite hebben. De andere helft geeft aan wel moeite te hebben met een vak, en het meest worden dan Nederlands, rekenen en Engels genoemd. Leerlingen geven aan dat zij van de school voldoende hulp krijgen bij de vakken die ze moeilijk vinden.

6.3.3 Stage

Alle leerlingen die we hebben gesproken, hebben een stageplaats, zoals ook al bleek uit de interviews met de scholen. Ongeveer drie kwart heeft deze stageplaats zelf geregeld, en een kwart is hierbij geholpen door school. De vraag of er meer dan één stageplaats beschikbaar was, is door de leerlingen moeilijk te beantwoorden: de meesten hebben zelf bedrijven gebeld totdat een bedrijf "ja" zei. Anderen kregen een stageplaats van school aangeboden.

Ongeveer drie kwart van de leerlingen geeft aan dat het hen niet veel moeite heeft gekost om een stageplaats te vinden, ofwel omdat zij zelf een of meer bedrijven hebben gebeld en daar snel aan de slag konden, of omdat de school de stageplaats heeft geregeld. Ongeveer een kwart geeft aan dat het vinden van een stageplaats lastig was en dat zij er veel moeite voor hebben moeten doen. Ook geeft ongeveer de helft van de ondervraagden aan dat ze bij medeleerlingen zien dat het veel moeite kan kosten om een stageplaats te vinden. Op de meeste scholen helpt de school bij het vinden van een stageplaats als een leerling hier hulp bij nodig heeft. Op een school is het de gewoonte dat de school in het derde jaar de stageplaats regelt, en dat de leerling dit in het vierde jaar zelf doet. Op een andere school was het de bedoeling dat een bepaalde docent zou helpen als het niet zou lukken een stageplaats te vinden, maar in de praktijk deed zij dit niet waardoor leerlingen soms geen stageplaats kregen en naar een andere opleiding moesten, volgens de leerlingen.

Stagebedrijf en taken

Het soort stagebedrijf waar leerlingen stage lopen varieert enorm. De volgende soorten bedrijven werden genoemd; eetcafé, hoveniersbedrijf, veeteeltbedrijf, basisschool, verschillende soorten winkels, installatiebedrijf, timmerfabriek, bloemist, vrijwilligersorganisatie, de eigen school (bij de conciërge), bakkerij en dierenopvang. In het algemeen blijkt dat leerlingen tijdens hun stage mee moeten helpen met taken die zich gedurende de dag aandienen, onder begeleiding van iemand die in vaste dienst van het betreffende bedrijf is. Vaak wordt er van tevoren niet precies vastgelegd wat een leerling moet gaan leren, en heeft de leerling hier verder ook geen invloed op: het is meestal de bedoeling om "gewoon mee te gaan helpen". Volgens veel leerlingen wordt ook niet echt bijgehouden wat zij precies leren, maar door sommige leerlingen wordt wel genoemd dat de werkzaamheden worden gedocumenteerd in stageverslagen en soms dagrapporten, of dat in gesprekken tussen bedrijf en school de werkzaamheden worden besproken. Het grootste deel van de leerlingen is heel tevreden over de stageplaats. Een paar leerlingen geven echter aan dat het werk niet past bij hun interesses of dat het werk saai is.

Stagebegeleiding

Leerlingen hebben meestal een vaste stagebegeleider, iemand die in het bedrijf werkt en aanspreekpunt is. Wel is het in de praktijk vaak zo dat leerlingen begeleid worden door medewerkers die toevallig in de buurt zijn of waar ze mee moeten samenwerken, en dat kan wisselen. Leerlingen zijn over het algemeen (erg) tevreden met deze begeleiding.

Contact school en stageplaats

Volgens de leerlingen is er meestal wel contact tussen school en stagebedrijf maar hoe vaak precies weten de leerlingen doorgaans niet. Blijkbaar gaat het om een periodiek contact over de voortgang en neemt het bedrijf of de school incidenteel contact op als er problemen zijn. De meeste leerlingen zouden niet weten waarom er meer contact zou moeten zijn tussen school en stageplek zolang alles goed gaat. Een enkeling geeft aan dat het goed zou zijn als er meer contact was tussen school en stage, zodat de school beter zou begrijpen wat er aan de hand is als er moeilijkheden zijn op de stageplaats. De meeste leerlingen hebben een leerwerkovereenkomst of stagecontract getekend, hoewel dit op één school niet gebeurd is volgens leerlingen. Op een andere school moest dit nog geregeld worden, maar was dit nog niet gedaan door degene die hier binnen de school verantwoordelijk voor was.

6.3.4 Uitstroom en doorstroom

Alle leerlingen denken hun diploma van LWT of AO te gaan halen. Daarna willen de meeste leerlingen een vervolgopleiding in het mbo gaan volgen. Voor leerlingen uit LWT is het perspectief een mbo-2 opleiding; veel leerlingen weten precies welke opleiding aan welke instelling, maar sommigen hebben nog een vaag beeld zoals bijvoorbeeld "iets in de installatietechniek". Twee leerlingen hebben nog geen idee wat zij willen gaan doen nadat zij hun LWT-diploma hebben behaald. Ook vanuit de AO willen de meeste leerlingen in het mbo verder leren. Een enkeling wil meteen gaan werken nadat de AO is afgerond, en daarna binnen een bedrijf extra certificaten behalen. Een paar leerlingen (LWT en AO) hebben ambities richting het volgen van een mbo-4 opleiding via mbo-2 en mbo-3.

Toelating tot het mbo

De leerlingen zijn geïnterviewd aan het begin van het schooljaar. De meeste leerlingen geven aan dat zij nog geen idee hebben aan welke eisen zij moeten voldoen om toegelaten te worden tot een mbo-2 opleiding, omdat ze daar nog niet mee bezig zijn en omdat de vmbo-school hier nog niets over verteld heeft. Een deel geeft aan dat het diploma dat ze behalen voldoende zal zijn om toegelaten te worden tot mbo-2. Verder heeft een enkeling gehoord dat een intakegesprek wel goed moet gaan, dat niveau 2F voor rekenen behaald moet zijn of dat de leerling Engels gehaald moet hebben. Leerlingen die een mbo-opleiding willen gaan volgen, weten geen van allen of ze toegelaten zullen worden tot de opleiding die ze willen gaan doen. De entreeopleiding blijkt voor geen van de leerlingen een optie; vooral omdat ze een mbo-2 opleiding willen volgen maar ook wordt een enkele keer genoemd dat ze een LWT-diploma gaan behalen en daarom niet toelaatbaar zullen zijn tot de entreeopleiding.

Werken na de opleiding

Hoewel de leerlingen bijna allemaal tevreden zijn over hun stage, willen veel leerlingen er niet blijven werken na hun vmbo-opleiding. De reden die het meest genoemd wordt, is dat ze liever bij een ander soort bedrijf willen werken (bijvoorbeeld liever werken met tractoren dan met koeien) of dat ze van sector willen veranderen (Economie in plaats van Zorg en Welzijn). Een deel van de leerlingen (ongeveer een derde) wil wel graag blijven werken bij het stagebedrijf en heeft hier ook al gesprekken over of werkt er al in de vrije tijd (bijbaan).

6.4 Samenvatting interviews leerwerkbedrijven

Onder acht erkende leerwerkbedrijven die stageplaatsen aanbieden aan AO of LWT-leerlingen zijn interviews afgenomen. De leerwerkbedrijven geven allemaal aan dat de kenniscentra ondersteuning hebben geboden bij het aanvragen van de erkenning voor LWT of AO. De bedrijven hebben er geen zicht op of er een tekort is aan stageplaatsen voor AO of LWT, zoals uit het vragenlijstonderzoek bij de scholen leek te blijken. Het aantal stageplaatsen dat beschikbaar is, heeft voor bedrijven te maken met de omvang van het bedrijf en het soort stage dat gevraagd wordt door de leerling: bedrijven hebben voorkeur voor een langere stage dan voor een korte stage. Ook is het belangrijk dat er goed wordt afgestemd tussen de school en het bedrijf: als alle leerlingen alleen op een bepaalde dag stage kunnen lopen vanwege hun schoolrooster, kunnen er minder stagiaires aangenomen worden dan wanneer de leerlingen ook op andere dagen ingezet kunnen worden.

Het contact (frequentie, vorm, reden) tussen bedrijf en school over stagiaires verschilt sterk; op de ene school is meerdere keren face-to-face contact tijdens de stage, een andere school heeft maar eens in de vier tot acht weken contact. Meestal komt de stagedocent langs op het bedrijf; contact via telefoon of e-mail vindt vaak alleen plaats bij problemen. De leerwerkbedrijven zijn positief over de samenwerking met scholen, met name als het gaat om de afstemming en benaderbaarheid, en men ervaart het kunnen opleiden en motiveren van deze leerlingen als positief. Wel wordt genoemd dat scholen soms een te optimistisch beeld hebben van de mogelijkheden van een leerling en ook passen leerlingen niet altijd goed bij een stageplek; dan moeten er nieuwe afspraken worden gemaakt met de school. Er is genoeg contact volgens de leerwerkbedrijven; men weet elkaar te vinden als dat nodig is.

De reden om stageplaatsen aan te bieden voor AO en LWT is voor de helft van de bedrijven dat ze behoefte hebben aan personeel en met deze leerlingen goede 'werknemers' binnenhalen. Ook wordt door een paar bedrijven genoemd dat ze graag maatschappelijk verantwoord bezig willen zijn, een lerend bedrijf willen zijn of het leuk vinden om met leerlingen te werken. De bedrijven die geïnterviewd zijn geven aan dat ze altijd de begeleiding kunnen bieden die de leerling nodig heeft.

Kenmerkend aan de taken van de leerling tijdens de stage is dat deze meehelpt met taken die zich aandienen in het bedrijf, waardoor de stagewerkzaamheden afwisselend zijn, zoals ook al bleek uit de interviews met leerlingen. Ook geven de bedrijven aan dat er leerdoelen worden geformuleerd in het begin en de vorderingen worden gemonitord in een stageverslag. Dit in tegenstelling tot het beeld dat leerlingen geven; zij geven aan dat van tevoren niet duidelijk wordt afgesproken wat zij precies gaan leren maar dat zij 'gewoon mee gaan helpen'. Mogelijk worden de leerdoelen niet altijd expliciet gecommuniceerd aan de leerlingen. Ook zou het zo kunnen zijn dat de leerlingen die we gesproken hebben andere ervaringen met het vormgeven van stages dan de bedrijven die geïnterviewd zijn.

Wat betreft de kosten voor een leerwerkbedrijf is moeilijk te zeggen hoe hoog deze zijn: sommige leerlingen gaan als een speer, en leveren geld op, anderen hebben veel begeleiding nodig. De helft van de bedrijven geeft aan dat ze investeren in materiaal voor leerlingen en door het scholen van praktijkbegeleiders. De overgang van WVA naar de nieuwe Subsidieregeling praktijkleren heeft voor de bedrijven niets veranderd in het aannemen van de leerlingen uit AO en LWT. Op dit moment is het aanbieden van stageplaatsen voor de bedrijven qua kosten in ieder geval behapbaar.

6.4.1 Kenmerken leerwerkbedrijven

Er zijn vele leerwerkbedrijven maar onvoldoende is geregistreerd of deze bedrijven ook stageplaatsen voor vmbo-leerlingen uit de maatwerktrajecten aanbieden. Op advies van SBB (als spreekbuis voor de kenniscentra) is er om deze reden, en om de bevestigingslast voor bedrijven klein te houden, geen vragenlijst naar alle leerwerkbedrijven uitgegaan, maar is een kleine selectie van leerwerkbedrijven bevestigd. In elk van de vier sectoren is met twee praktijkopleiders face-to-face of telefonisch gesproken volgens het protocol van een semigestructureerd interview. Dat betekent dat voor de kwalitatieve verdieping acht praktijkbegeleiders werden geïnterviewd.

Algemeen

De volgende bedrijven zijn bevestigd op de ervaringen met vmbo-stagiaires vanuit de maatwerktrajecten.

<i>Naam bedrijf</i>	<i>Plaats</i>	<i>Erkend leerwerk-bedrijf</i>	<i>Sector</i>	<i>Kwalificatie</i>	<i>Kenniscentrum</i>
Xenos	Nieuwegein	Ja	Economie en handel	Aankomend verkoopmedewerkers	KC Handel
Nobel Tankstation	Nieuw Beijerland	Ja	Economie en handel	Assistent verkoop	KC Handel
Queens Grass	Drouwen	Ja	Landbouw	Assistent	Aquor
Intratuin	Halsteren	Ja	Landbouw	Assistent groen, verkoop, horeca en vormgeving op verschillende niveaus	Aquor, KC Handel, SVH
Stichting Libertas	Leiden	Ja	Zorg en Welzijn	Pedagogisch medewerker, niveau 3-4	Calbris
Kinderopvang Humanitas	Brunssum	Ja	Zorg en Welzijn	Pedagogisch medewerker, niveau 3-4	Calbris
KFM Trading	Leek	Ja	Techniek	Assistent techniek	Kenteq
Fixit	Hengelo	Ja	Techniek	Assistent verkoop en techniek	Kenteq en KC Handel

Kenniscentra

Alle acht leerwerkbedrijven geven aan dat de vier kenniscentra ondersteunen op het gebied van de erkenning als leerwerkbedrijf. Bij één leerwerkbedrijf is dat al enige jaren geleden; een ander leerwerkbedrijf zegt momenteel nauw contact te hebben. Twee kenniscentra ondersteunen volgens de leerwerkbedrijven ook bij de contacten met de scholen (bijvoorbeeld rond een klacht van ouders over de stage) en het bieden van informatie over het niveau van de maatwerktrajectleerlingen.

6.5 Aanbod stage-/ leerwerkplekken

Het aanbod van beschikbare stageplaatsen wordt volgens de leerwerkbedrijven door een aantal zaken beïnvloed. Allereerst speelt volgens een deel van de bedrijven de omvang van het leerwerkbedrijf een rol: een groot bedrijf kan meer leerlingen plaatsen dan een klein bedrijf als het streven is om voldoende werk voorhanden te hebben voor de leerlingen. Daarnaast is de vorm van de stage van belang volgens één van de bedrijven: men wil investeren in een leerling die een 'lintstage' volgt (waarbij de leerling voor een langere periode (enkele maanden) 1-2 dagen per week stage loopt) maar niet bij een 'blokstage' (waarbij de leerling twee weken achter elkaar stage loopt). Tot slot heeft de ontwikkeling in het personeelsbestand gevolgen voor het aantal stageplekken dat geboden kan worden: wanneer hogere opleidingsniveaus worden gevraagd voor functies (zoals in de kinderopvang), is er geen behoefte aan stagiairs op een lager niveau.

De leerwerkbedrijven kunnen niet aangeven of er een tekort aan stageplaatsen voor LWT/AO is. De overgang van de WVA naar de nieuwe Subsidieregeling praktijkleren speelt volgens de geïnterviewden bij de leerwerkbedrijven geen rol in het aantal stageplaatsen dat beschikbaar is. Vier bedrijven noemen dat er meer stageplaatsen beschikbaar zouden zijn voor deze doelgroep LWT/AO als scholen en bedrijven beter met elkaar de roosters van de leerlingen afstemmen. De leerwerkbedrijven hebben er geen zicht op of het voorkomt dat LWT/AO leerlingen kunnen kiezen tussen verschillende stageplekken die voor hen beschikbaar zijn.

6.5.1 Samenwerking

Scholen en bedrijven werken op verschillende manieren samen. De helft van de leerwerkbedrijven heeft met leerlingen vanuit meerdere scholen te maken als het gaat om een stage (ook vanuit mbo, VSO, PRO). Bij de meeste leerwerkbedrijven neemt de school het eerste contact op met het bedrijf: in een enkel geval al bij de afronding van een eerdere stage of omdat het om een 'bijzondere' leerling gaat. Twee leerwerkbedrijven hebben de ervaring dat leerlingen zelf het eerste contact leggen; de school komt daarna om de formele afhandeling (en papieren) goed te regelen. Bij de intake wordt besproken wat de leerling kan en daar wordt het werk op toegespitst. De contacten tussen scholen en bedrijven bestaan vaak al langer: de school kent het bedrijf goed, weet welke leerlingen geplaatst kunnen worden en wat de leerling kan verwachten.

Het contact tussen de (stagedocent van de) school en (de praktijkbegeleider van) het leerwerkbedrijf is vooral telefonisch en face-to-face; mailverkeer wordt minder vaak genoemd door de leerwerkbedrijven. De contacten zijn verschillend wat betreft inhoud, frequentie en vorm. Als het gaat om de inhoud, ontvangt het ene leerwerkbedrijf van de school richtlijnen voor wat de leerlingen moeten doen; wat er is gedaan op een eventuele eerdere stage; hoe om te gaan met de leerling als ze veel ziek zijn. Een ander leerwerkbedrijf ontvangt alleen de stage-overeenkomst. Wat betreft de frequentie is er bij de LWT/AO stage meerdere keren (om de 4-8 weken) of wekelijks contact. Als het gaat om de vorm van het contact geven alle leerwerkbedrijven aan dat de stagedocent langs komt bij het bedrijf en regelmatig face-to-face contact heeft, waarbij op de meeste leerwerkbedrijven eerst een praatje wordt gemaakt met de praktijkopleider over hoe de stage verloopt.

Daarna worden het stageboek of de opdrachten doorgelopen met praktijkbegeleider en de leerling. Het contact via e-mail of telefonisch heeft een meer ad-hoc karakter, is vaker oppervlakkiger of is er alleen als er problemen zijn.

Vijf leerwerkbedrijven ervaren geen knelpunten in de samenwerking met scholen. Knelpunten die door de andere drie leerwerkbedrijven worden aangegeven zijn:

- de mate waarin de school kritisch is naar leerlingen is gering én het beeld dat de school heeft van de leerling is te optimistisch: de leerling is niet altijd al klaar voor een volgende stap;
- afstemming tussen school en leerwerkbedrijf stagneert gezien de drukke agenda's. Dan blijven zaken liggen die besproken zouden moeten worden;
- leerlingen zitten niet altijd op een passende plek in de stage: school en leerwerkbedrijf gaan in gesprek, leggen zaken vast en maken extra afspraken. De docent wordt op deze manier betrokken bij de stageplek.

Succesfactoren in de samenwerking met scholen worden door de leerwerkbedrijven makkelijker genoemd. Samengevat zijn de succesfactoren:

- tussen de school en het leerwerkbedrijf is aandacht voor en interesse in elkaar; men is benaderbaar, de communicatie is goed en open; er is regelmatig contact, een goede afstemming; men weet elkaar te vinden als er iets niet goed loopt en dat leidt ook tot acties; school en bedrijf kennen elkaar goed (en vaak ook al vele jaren);
- de school en het bedrijf maken een passende 'match' waardoor de leerling bij het bedrijf past, voorkomende werkzaamheden wil en kan uitvoeren en interesse heeft in het bedrijf;
- tijdens de stage loopt de leerling gelijk op met medewerkers en mag alles doen en initiatief tonen: dit draagt bij aan de motivatie van de leerling op de stageplek, wat invloed heeft op de motivatie op school.

Slechts één leerwerkbedrijf werkt met andere bedrijven samen in het kader van LWT/AO en wel binnen dezelfde landelijke koepelorganisatie. Er is geen samenwerking met andere partijen zoals gemeente en/of UWV in het kader van LWT/AO.

6.5.2 Kenmerken van stage

Leerwerkbedrijven hebben verschillende motieven om een stageplek aan te bieden aan de leerlingen van LWT/AO. Ten eerste kan het leerwerkbedrijf zelf baat hebben bij de stage: de helft van de bedrijven benoemt de behoefte aan extra personeel, nu en in de toekomst, een reden om deze leerlingen aan te willen nemen voor een stage. Een enkel bedrijf geeft aan zelf lerend te willen blijven. De bedrijfskeuze om dit te doen vanuit maatschappelijk verantwoord te ondernemen wordt door twee bedrijven expliciet genoemd. Vier leerwerkbedrijven willen jongeren een kans geven brede ervaring op te doen en van alle voorkomende werkzaamheden te leren. Tot slot vinden de medewerkers het leuk om leerlingen in te werken, te begeleiden en op te leiden en leert men zelf ook weer van de leerlingen.

Kenmerkend aan een stageplek voor LWT/AO is volgens de leerwerkbedrijven dat de leerling met alle dagelijks voorkomende werkzaamheden meeloopt, meekijkt, samenwerkt en aanpakt. Leerlingen hebben op de meeste leerwerkbedrijven afwisselend werk. Afhankelijk van de persoon krijgt de leerling in verloop van de stagetijd meer zelfstandigheid. Deze manier van begeleiden vraagt begeleidingstijd die direct verbonden is met de werkprocessen; dit wordt nauwelijks als extra investering ervaren. Eén leerwerkbedrijf geeft aan dat leerlingen niet altijd goed voorbereid zijn op de werkzaamheden die ze gaan doen en de sociale vaardigheden die worden gevraagd (bijvoorbeeld in een grote winkel met veel klanten).

De doelgroep voor LWT/AO is divers. Kenmerken van de doelgroep die door leerwerkbedrijven worden genoemd zijn: jong; nog weinig zelfstandig; soms irreële beelden van wat werken is; behoefte aan begeleiding en het aanbieden van structuur. Een heel enkele keer komt het voor dat het leerwerkbedrijf of de school een leerling bij aanname voor een stage verkeerd inschatte. School, bedrijf en leerling gaan dan in gesprek en soms wordt de stage stopgezet. Dit speelt met name wanneer een leerling ongemotiveerd is, onacceptabel gedrag vertoont of in een problematische thuissituatie zit die invloed heeft op de stageplek.

Aan het begin van de stage worden volgens de bedrijven altijd leerdoelen gesteld. De school is altijd sturend bij het bepalen van de (schoolse) leerdoelen en opdrachten; dit is volgens de meeste leerwerkbedrijven in een stageovereenkomst of stageboek vastgelegd. Twee leerwerkbedrijven vragen bij de intake wat leerlingen denken te kunnen gaan doen. De school, de praktijkbegeleider en de leerling stellen de doelen gezamenlijk vast. De leerdoelen worden meestal wel bereikt volgens de leerwerkbedrijven omdat de leerling veel verschillende dingen heeft kunnen doen in de stage. Eén leerwerkbedrijf geeft aan dat de doelen niet zo hoog worden gesteld, het draait puur om ervaring opdoen.

Het bijhouden en evalueren van de voortgang van de leerling wordt door de leerwerkbedrijven vooral als een taak van de school gezien. Leerlingen moeten opdrachten maken en verslagen schrijven en in de gesprekken tussen stagedocent, leerling en praktijkopleider komt de voortgang altijd aan de orde. Tussendoor vragen praktijkopleiders ook hoe de stage verloopt. Eén bedrijf noemt dat in de teambespreking ook wordt gereflecteerd op de voortgang van de leerling.

6.5.3 Kosten en ondersteuning

Niet alle leerwerkbedrijven hebben eveneens ervaring met reguliere vmbo-leerlingen en kunnen de vraag of het extra tijd kost om leerlingen van LWT/AO een stageplaats te bieden niet beantwoorden. Leerwerkbedrijven die deze ervaring wel hebben, geven aan dat de investeringen vergelijkbaar zijn en dat het meer van de leerling dan van de opleiding die ze volgen afhangt: sommigen gaan als een speer en anderen halen niet het gewenste niveau. Uiteindelijk hebben ze allemaal behoefte aan een goede begeleiding. Het lukt de leerwerkbedrijven altijd om de LWT/AO-leerlingen de begeleiding te geven die zij nodig hebben. Dit is lastiger als bijvoorbeeld het leerwerkbedrijf een klein familiebedrijf is of als de leerling meeloopt met verschillende werknemers en geen vaste begeleider heeft.

Naast tijd investeert de helft van de leerwerkbedrijven in materiaal voor de leerlingen, bijvoorbeeld in werkschoenen of andere beschermingsmiddelen. Daarnaast wordt geïnvesteerd in de praktijkbegeleiders die door het kenniscentrum worden geschoold.

De scholen ondersteunen bedrijven in het verzorgen van de stageplaats, met name door het werven van stagiaires, het onderhouden van contact en het geven van aanwijzingen over hoe om te gaan met de leerling. Er is bij de leerwerkbedrijven geen behoefte aan meer of andere ondersteuning vanuit de school omdat de samenwerking goed loopt.

De overgang van de WVA naar de nieuwe Subsidieregeling praktijkleren speelt geen rol bij de leerwerkbedrijven. Daarmee geeft deze overgang ook geen probleem bij het dekken van de kosten die gemaakt worden voor het aanbieden van stageplaatsen voor de doelgroep of bij het aanbieden van stage-c.q. leerwerkplekken. De leerwerkbedrijven geven aan dat de stageplekken voor LWT/AO op dit moment worden aangeboden op een manier waarbij de kosten en investeringen voor een bedrijf behapbaar zijn. Bij enkele bedrijven is het aantal te plaatsen leerlingen gemaximaliseerd om nog voldoende werk voorhanden te hebben voor de leerlingen en passende begeleiding te kunnen geven. Door één leerwerkbedrijf wordt aangegeven dat de begeleidingskosten zwaar vallen omdat het gewenste opleidingsniveau van het bedrijf verhoogd is en de leerlingen hier eigenlijk niet meer in passen.

7 Eindconclusies

In opdracht van het ministerie van OCW voert ResearchNed in samenwerking met KPC Groep een driejarig monitoronderzoek uit naar leerwerktrajecten en assistentopleidingen in het vmbo. Het voorliggende rapport doet verslag van de resultaten van het eerste meetjaar (2014). Omdat het de eerste meting betreft, kunnen nog niet alle onderzoeksvragen beantwoord worden. Wel wordt een beeld geschetst van de stand van zaken en wordt een basis gelegd voor het meerjarige monitoronderzoek.

De hoofdvraag waarop deze monitor antwoord geeft, luidt als volgt:

Hoe zien de ontwikkelingen eruit rondom leerwerktrajecten (LWT) en assistentopleidingen (AO) in het vmbo, en op welke wijze stromen de betreffende leerlingen na dit traject door?

Hoofdconclusie:

Het gaat in AO en LWT om relatief kleine groepen leerlingen die jaarlijks instromen. De meeste leerlingen hebben behoefte aan meerdere vormen van ondersteuning. De doorstroom van AO en LWT naar mbo-2 ligt wat lager dan de doorstroom van vmbo-basis naar mbo-2. Echter, gezien het gegeven dat dit leerlingen zijn met verhoogd risico op schooluitval, is het aandeel dat toch een startkwalificatie weet te behalen behoorlijk groot. Het arbeidsmarktperspectief van leerlingen die AO of LWT hebben gevolgd is ongeveer gelijk aan dat van leerlingen die vmbo-basis hebben gevolgd. Het hoogst behaalde diploma in het mbo is hiervoor een belangrijke graadmeter; het behalen van een mbo-2 diploma is gunstiger dan het behalen van een mbo-1 diploma.

De kosten van AO en LWT lijken voor zowel de meeste scholen als de meeste leerwerkbedrijven beheersbaar. Hoewel het niet altijd meevalt om geschikte stageplaatsen te vinden, wordt er altijd een stageplaats gevonden en lijkt het erop dat het meestal ook lukt om een goede match te vinden tussen leerling en stageplaats. Het vervolgonderzoek moet uitwijzen of deze aanname inderdaad klopt.

Hoewel we op basis van dit onderzoek geen uitspraken kunnen doen over causaliteit, maken de resultaten van deze nulmeting het aannemelijk dat zowel LWT als AO bijdragen aan het terugdringen van vsv en het bevorderen van kansen op een startkwalificatie, en daarbij behorende betere kansen op de arbeidsmarkt voor de deelnemers. In de komende twee meetjaren zal blijken hoe de beschreven indicatoren zich gaan ontwikkelen voor de doelgroep van LWT en AO.

De belangrijkste bevindingen worden per onderwerp samengevat.

- *De populatie van leerlingen die deel (gaan) nemen aan een leerwerktraject of assistentopleiding (zowel in omvang als in samenstelling)*

Het aantal leerlingen dat deelneemt aan een LWT is afgenomen van 1.115 leerlingen in 2007 tot 552 in 2013. Het aantal leerlingen dat instroomt in de AO²³ is de afgelopen jaren stabiel gebleven: ruim 200 per jaar. In vmbo-basis is meer dan de helft man, en in de AO en LWT zijn mannen nog meer oververtegenwoordigd (in AO sterker dan in LWT). Het grootste aandeel leerlingen met een LWOO-indicatie is te vinden in LWT (79%), gevolgd door AO (75%) en vervolgens vmbo-basis (66%). Het aandeel is de afgelopen jaren toegenomen in vmbo-basis, afgenomen in AO, maar gelijk gebleven in LWT. Voorts zijn AO-leerlingen relatief vaker 16-plusser in vergelijking met LWT en vmbo-basis.

---

23 Aantal leerlingen dat staat ingeschreven op 1 oktober van het betreffende schooljaar.

Tevens blijkt dat autochtone leerlingen ten opzichte van vmbo-basis relatief zijn ondervertegenwoordigd in AO, terwijl zij in LWT juist oververtegenwoordigd zijn. In AO zitten meer leerlingen uit (zeer) stedelijke gebieden dan in de vmbo-basis, en in LWT zitten juist minder leerlingen uit (zeer) stedelijk gebieden dan in de vmbo-basis. In vergelijking met vmbo-basis volgen in AO relatief meer leerlingen een opleiding in de sector Economie. In LWT zijn veel leerlingen in de sector Landbouw te vinden. Het aandeel Techniek en Zorg en Welzijn is in AO, LWT en vmbo-basis ongeveer gelijk.

Al met al blijkt dat de samenstelling van de populatie in AO de meeste kenmerken (zoals gemiddeld ouder, wonend in apc-gebied, etc.) heeft die samen kunnen hangen met een verhoogd risico op vsv, terwijl in LWT juist minder van deze kenmerken te vinden zijn in vergelijking met AO. Belangrijk is om te bedenken dat alle leerlingen die een maatwerktraject volgen, dit doen vanwege een verhoogd risico op vsv.²⁴

- *De ondersteuningsbehoefte van de groepen leerlingen van leerwerktrajecten en assistentopleidingen*

Alle leerlingen in LWT en AO hebben een bepaalde vorm van ondersteuningsbehoefte, en de meeste leerlingen hebben ondersteuning op meerdere vlakken nodig. Er is vaak ondersteuning nodig op het gebied van studieloopbaanbegeleiding, sociaal-emotionele ontwikkeling, inzet en motivatie, gedragsproblemen en leerachterstanden. Het grootste deel van de scholen geeft aan dat een minderheid van de leerlingen behoefte heeft aan ondersteuning op het vlak van lichamelijke of medische problematiek. Scholen bieden zelf de ondersteuning die nodig is, en worden daarbij vaak ondersteund door de stagebedrijven (op het vlak van studieloopbaanbegeleiding, motivatie en inzet) en externe partijen (bij gedragsproblematiek). Hoe de ondersteuningsbehoefte van de doelgroep van LWT en AO zich ontwikkelt en hoe de scholen deze ondersteuning blijven bieden, zal de komende jaren blijken.

- *De doorstroom van de groepen leerlingen van leerwerktrajecten en assistentopleidingen*

Uit de interviews met scholen en leerlingen en de vragenlijst onder scholen blijkt dat scholen de ervaring hebben dat LWT en AO bijdragen aan het succesvol afsluiten van het vmbo en de doorstroom naar het mbo: bijna alle leerlingen behalen een mbo-1 diploma (AO) of vmbo-basisdiploma (LWT), en doorstroom naar mbo-2 (en voor AO soms diplomering in mbo-1) is veelal het perspectief.

Uit de instroompopulatiegegevens van DUO blijkt dat gemiddeld vier jaar nadat leerlingen in vmbo leerjaar 3 zijn ingestroomd in AO, LWT of vmbo-basis (de reguliere doorlooptijd om een mbo-2 diploma te behalen), van de AO-leerlingen een kwart een mbo-2 diploma heeft, van de LWT-leerlingen 35 procent en van vmbo-basisleerlingen ongeveer 40 procent. Ook blijkt dat van de AO-leerlingen daarnaast ruim 40 procent een mbo-1 diploma heeft behaald. Opvallend is dat de gegevens van DUO hiermee een iets minder rooskleurig beeld laten zien dan de scholen schetsen met betrekking tot het behalen van diploma's door leerlingen in LWT en AO, en de kansen op doorstroom naar diplomering in mbo-2. Een voor de hand liggende verklaring is dat de scholen die deelnemen aan dit onderzoek die scholen zijn die succesvol zijn met hun aanpak van LWT en/of AO en daarmee een selectieve groep vormen binnen alle scholen die LWT of AO aanbieden. Wat betreft de diplomering in het mbo bleek tijdens de interviews dat vmbo-scholen er vaak weinig zicht op hebben welk deel van de leerlingen die instromen in mbo-2 hier geen diploma haalt.

In de maatwerktrajecten behalen relatief veel leerlingen geen startkwalificatie: in AO is dit aandeel het kleinst (54%), gevolgd door vmbo-basis (56%) en LWT (58%). Het relatief lage aandeel AO-leerlingen hangt samen met het relatief grote aandeel leerlingen dat een mbo-1 diploma heeft behaald en niet als vsv'er geregistreerd staat. Het is belangrijk in aanmerking te nemen dat de doelgroep van LWT en AO een verhoogd risico heeft op uitval (anders waren zij niet ingestroomd in de maatwerktrajecten) en dat met het oog hierop relatief veel leerlingen toch een diploma behalen.

---

24 Zie onderzoek *Maatwerktrajecten in het vmbo*.

In de vervolgjaren van deze monitor kan ingezoomd worden op het verschil tussen de gegevens van DUO en het beeld van vmbo-scholen over de kansen op studiesucces van de leerlingen in AO en LWT.

Leerlingen die AO en LWT hebben gevolgd zijn gemiddeld eerder actief op de arbeidsmarkt dan leerlingen die vmbo-basis hebben gevolgd, wat past bij het beroepsgerichte karakter van de maatwerktrajecten. Het hoogst behaalde diploma blijkt cruciaal te zijn voor de situatie van leerlingen vier jaar na instroom in AO, LWT of vmbo-basis; als leerlingen een mbo-2 opleiding hebben behaald, is de kans op een situatie dat een leerling geen bezigheid heeft (werk of opleiding) en/of een uitkering (alle typen) heeft kleiner dan wanneer een leerling een mbo-1 diploma of geen diploma heeft. Ook hebben leerlingen met een mbo-2 diploma een hoger uurloon en meer kans op een vast dienstverband dan leerlingen met een mbo-1 diploma of geen diploma. Het behalen van een mbo-1 diploma is desalniettemin gunstiger in deze opzichten dan het niet behalen van een diploma. Als leerlingen eenmaal een mbo-1 of mbo-2 diploma behaald hebben, zijn er in de daaropvolgende jaren nauwelijks verschillen tussen LWT, AO en vmbo-basis te vinden in situatie op de arbeidsmarkt.

- *De kosten rondom deze trajecten (voor zowel scholen als bedrijven)*

De meeste scholen geven aan dat de kosten rondom LWT en AO te overzien zijn, vooral door de inzet van LWOO-middelen. Een enkele school is vanwege de ervaring van te hoge kosten gestopt met LWT. Bij het organiseren van AO is wel een kostengerelateerd probleem ontstaan: omdat het mbo geen diploma-bekostiging meer ontvangt voor de AO, moeten scholen opnieuw afspraken maken over het dragen van deze kosten. Voor een deel van de scholen is niet duidelijk hoe dit georganiseerd gaat worden en een enkele AO is al gestopt omdat het mbo zich hierdoor heeft teruggetrokken.

Ook bedrijven noemen het organiseren van stageplaatsen voor LWT en AO wat betreft kosten behapbaar. Veel leerlingen werken goed mee en zijn daarmee waardevolle werkkrachten. Wel vragen leerlingen soms veel begeleiding en wordt vaak geïnvesteerd in materiaal (bijv. werkkleding) voor leerlingen en in het opleiden van de praktijkbegeleider. Al met al is de organisatie voor bedrijven betaalbaar. De overgang van WVA naar de Subsidieregeling praktijkleren heeft volgens zowel scholen als bedrijven geen invloed op de mate waarin stageplaatsen beschikbaar zijn voor de doelgroep van AO en LWT. De redenen die door bedrijven genoemd worden om stageplaatsen aan te bieden voor LWT en AO zijn dat bedrijven er baat bij hebben dat ze zo extra personeel hebben, dat de bedrijven graag jongeren de kans geven te leren en ook dat bedrijven graag iets voor deze doelgroep betekenen.

- *De samenwerking rondom deze trajecten (zowel tussen scholen onderling als tussen scholen en bedrijfsleven)*

De meeste vmbo-scholen werken in het kader van AO en LWT samen met één of meerdere mbo-instellingen, meestal op het vlak van informatieoverdracht over de leerlingen bij de overgang van vmbo naar mbo. In LWT wordt daarnaast vooral samengewerkt op het vlak van pedagogische aansluiting met het mbo, terwijl in de AO genoemd wordt dat er vaak wordt samengewerkt rondom zowel pedagogische als programmatische aansluiting met het mbo. De uitwisseling van docenten komt in de AO meer voor dan in de LWT. Korte lijnen en veel overleg worden als succesfactoren gezien in de samenwerking tussen vmbo en mbo. Knelpunten die genoemd worden hebben te maken met een andere werkwijze, onbekendheid met LWT of AO en de toegankelijkheid van het mbo: sommige vmbo-scholen ervaren dat het lastiger aan het worden is voor leerlingen uit LWT en AO om toegelaten te worden tot mbo-2 opleidingen. Dit omdat het mbo steeds vaker aanvullende eisen stelt, bijvoorbeeld op het vlak van rekenen, Nederlands, Engels of motivatie (bijv. aanvullende toets). Enkele vmbo-scholen geven aan LWT-leerlingen om deze reden ook vmbo-examen te laten doen in aanvullende vakken zoals Engels.

De samenwerking tussen scholen en bedrijfsleven verloopt veelal naar tevredenheid van beide partijen. Tijdens de stage van een leerling bezoekt de school de leerling vaak met een bepaalde regelmaat op de stageplek. Bij eventuele problemen is er (vaak telefonisch) contact en wordt van beide kanten een goede bereikbaarheid ervaren. Eventuele knelpunten die genoemd worden, zitten in het beeld dat school of bedrijf heeft van de jongeren; door beide partijen wordt genoemd dat de andere partij soms onrealistische verwachtingen kan hebben van de leerlingen, waardoor de stage niet altijd past bij de leerling en er nieuwe afspraken gemaakt moeten worden.

- *De beschikbaarheid van leerwerkplaatsen bij een erkend leerbedrijf (voor zowel leerlingen die een leerwerktraject volgen als leerlingen die een assistentopleiding volgen)*

Opvallend is dat de beschikbaarheid van stageplaatsen voor LWT en AO in de vragenlijsten door veel scholen als een knelpunt wordt benoemd, terwijl uit de interviews met zowel scholen als leerlingen blijkt dat het uiteindelijk altijd lukt een passende stageplaats te vinden (alhoewel het niet eenvoudig is om voor alle leerlingen een stageplaats te vinden). Al met al lijkt het erop dat een tekort aan stageplaatsen op dit moment geen echt struikelblok te noemen is in het aanbieden van AO of LWT. Scholen hebben veelal reeds jarenlange contacten met bedrijven die deze leerlingen een stageplaats willen bieden. In de vervolgmetingen is het belangrijk bij de scholen te vragen naar administratieve data omtrent aantal leerlingen dat een stageplaats nodig heeft, en het aantal stageplaatsen dat daadwerkelijk geregeld kan worden.

Bijlage A Begrippenlijst

AKA:	arbeidsmarktgekwalificeerde assistent
AO:	assistentopleiding (in het vmbo)
AOC:	Agrarisch Opleidingencentrum
apc-gebied:	armoedeprobleemcumulatie-gebied
bb:	basisberoepsgericht
BBL:	beroepsbegeleidende leerweg
BOL:	beroepsopleidende leerweg
BRON:	Basisregister Onderwijs
CBS:	Centraal Bureau voor de Statistiek
CWI:	Centrum voor Werk en Inkomen
DUO:	Dienst Uitvoering Onderwijs
EVC:	erkenning van verworven competenties
ivbo:	individueel voorbereidend beroepsonderwijs
LOB:	loopbaanoriëntatie en -begeleiding
lom:	leer- en opvoedingsmoeilijkheden
LWOO:	leerwegondersteunend onderwijs
LWT:	leerwerktraject
mbo:	middelbaar beroepsonderwijs
OCW:	(Ministerie van) Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
PRO:	praktijkonderwijs
ROC:	Regionaal Opleidingencentrum
SBB:	Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven
SWV-VO:	Samenwerkingsverband voortgezet onderwijs
UWV:	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
vmbo:	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
vso:	speciaal voortgezet onderwijs
vsv:	voortijdig schoolverlater
Wajong:	Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten
WVA:	Wet vermindering afdracht loonbelasting

Bijlage B Tabellen en figuren DUO

Tabel 19: Aandeel mannen per traject naar cohort (bron: DUO)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vmbo-basis	56%	57%	57%	56%	56%	56%	56%
LWT	60%	59%	62%	64%	61%	67%	58%
AO	72%	68%	65%	68%	63%	59%	66%

Tabel 20: Aandeel leerlingen met een LWOO-indicatie per traject naar cohort (bron: DUO)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vmbo-basis	59%	60%	63%	62%	63%	65%	66%
LWT	77%	78%	80%	79%	78%	79%	79%
AO	82%	91%	86%	84%	86%	84%	75%

Tabel 21: Aandeel leerlingen in een apc-gebied per traject naar cohort (bron: DUO)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vmbo-basis	26%	25%	23%	23%	24%	24%	26%
LWT	20%	20%	20%	21%	27%	23%	28%
AO	40%	50%	47%	57%	44%	46%	41%

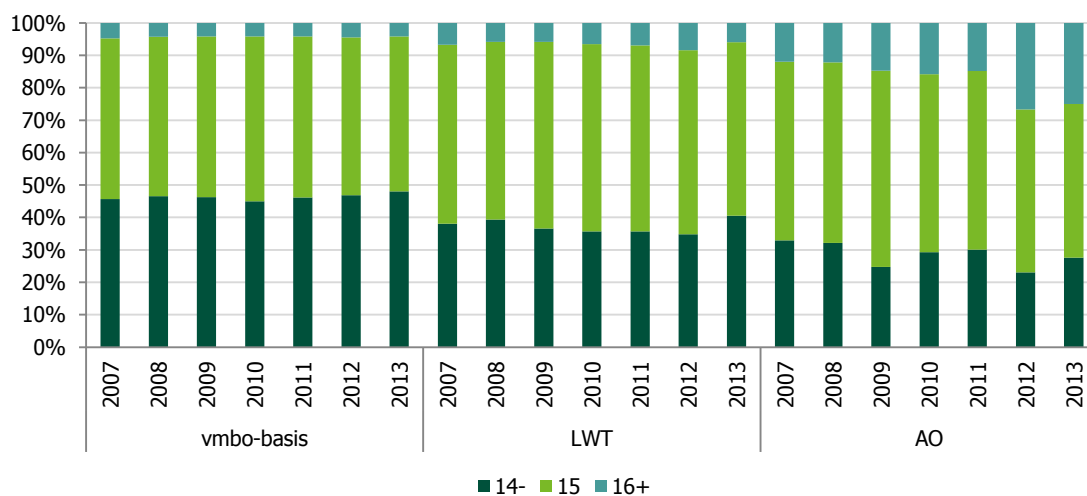
Tabel 22: Aandeel leerlingen in een (zeer) sterk stedelijk-gebied per traject naar cohort (bron: DUO)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vmbo-basis	47%	45%	44%	44%	45%	45%	46%
LWT	37%	41%	41%	39%	44%	41%	42%
AO	46%	57%	51%	58%	55%	59%	55%

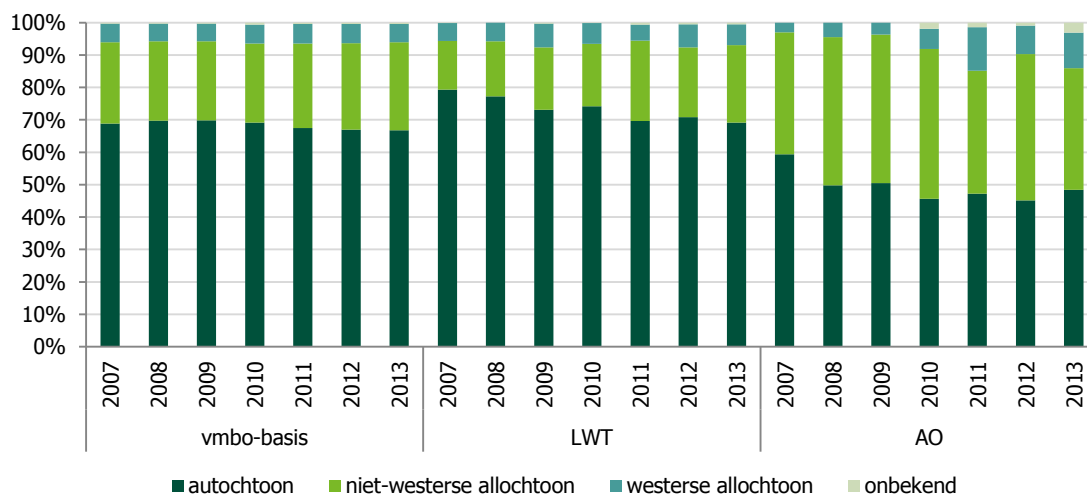
Tabel 23: Aandeel leerlingen in een kleine school (< 500 leerlingen) per traject naar cohort (bron: DUO)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vmbo-basis	28%	31%	33%	35%	36%	35%	35%
LWT	41%	44%	35%	33%	30%	28%	27%
AO	27%	38%	32%	45%	29%	18%	29%

Figuur 13: Aandeel leerlingen naar leeftijdscategorie per traject naar cohort (bron: DUO)

Figuur 14: Aandeel leerlingen naar culturele achtergrond per traject naar cohort (bron: DUO)

Bijlage C Tabel vragenlijst scholen

Tabel 24: Wat is uw functie?*

	N	%
Zorgcoördinator	3	3,4
Stagedocent / stagebegeleider	34	38,6
Mentor	32	36,4
Docent	33	37,5
Teamleider	35	39,8
Adjunct-directeur	6	6,8
Directeur	1	1,1
Anders	5	5,7
Afdelingsleider	2	2,3
Coördinator LWT	3	3,4
Decaan	3	3,4
Niet ingevuld	1	1,1
Totaal	89	100,0

Bron: Vragenlijst Monitor LWT/AO in het vmbo - ResearchNed 2014.

* Meerdere antwoorden mogelijk.

Bijlage D Vragenlijst Monitor LWT/AO in het vmbo: scholen

1 Algemeen

- V1. Bij welke school en vestiging bent u werkzaam?
- 01 Plaats van de onderwijsinstelling of school [lijst met plaatsen]
  - 02 Naam school [lijst met scholen]
  - 03 Vestiging school [lijst met vestigingen scholen]
- V2. Welke van de volgende maatwerktrajecten worden dit schooljaar aangeboden door uw school?¹
[meerdere antwoorden mogelijk]
- V2a Leerwerktraject
  - V2b Assistentopleiding in het vmbo
- V3. Wat is uw functie? [meerdere antwoorden mogelijk]
- V3a Zorgcoördinator
  - V3b Stagedocent / stagebegeleider
  - V3c Mentor
  - V3d Docent
  - V3e Teamleider
  - V3f Adjunct-directeur
  - V3g Directeur
  - V3h Anders, namelijk

[Als antwoord op V2a= ja: naar V4]

[Als antwoord op V2a= nee en antwoord op V2b=ja: naar V35]

Leerwerktrajecten

2 Inrichting leerwerktraject

- V4. Hoeveel leerlingen zijn in het huidige schooljaar (2013-2014) begonnen in een leerwerktraject op de locatie van de school waar u werkzaam bent? [open]
- V5. In welke sectoren wordt een leerwerktraject aangeboden dit schooljaar op uw school? [meerdere antwoorden mogelijk]
- V5a Techniek
  - V5b Zorg en welzijn
  - V5c Economie
  - V5d Landbouw
  - V5e Intersectoraal programma

---

1 Op basis van het antwoord worden vervolgvragen gesteld voor LWT, AO of beide.

- V6. Welke vakken worden in een leerwerktraject aangeboden? [antwoordmatrix: wordt altijd aangeboden, wordt heel vaak aangeboden, wordt soms aangeboden, wordt een enkele keer aangeboden] [Algemene vakken én de vakken behorende bij de sector die in V5 aangekruist zijn worden getoond]

Algemeen

- Nederlands
- Engels
- Maatschappijleer 1
- Kunstvakken 1
- Lichamelijke opvoeding

Sector Techniek

- Wiskunde
- Natuur- en scheikunde 1

Afdelingsvakken:

- Bouwtechniek timmeren
- Bouwtechniek metselen
- Bouwtechniek schilderen
- Bouwtechniek fijnhoutbewerken
- Bouwtechniek Infra
- Bouwtechniek-breed
- Elektrotechniek
- Grafische techniek
- Installatietechniek
- Metaaltechniek
- Transport en logistiek
- Voertuigentechniek
- Instalektro
- Metalektro
- Techniek-breed
- Edelsmeden
- Overig: [open]

Sector Zorg en welzijn

- Biologie
- Wiskunde
- Aardrijkskunde
- Geschiedenis
- Maatschappijleer 2

Afdelingsvakken:

- Uiterlijke verzorging
- Verzorging
- Zorg en welzijn breed
- Sport Dienstverlening
- Veiligheid
- Overig: [open]

Sector Economie

- Economie
- Frans
- Duits
- Wiskunde

Afdelingsvakken:

- Administratie
- Consumptief horeca
- Consumptief bakken
- Consumptief-breed
- Economie
- Handel en verkoop
- Handel en administratie
- Mode en commercie
- Overig: [open]

Sector Landbouw

- Wiskunde
- Natuur- of scheikunde 1
- Biologie

Afdelingsvakken:

- Landbouw en natuurlijke omgeving
- Plantenteelt
- Groene ruimte
- Bloembinden en –schikken
- Dierhouderij en –verzorging
- Verwerking agrarische producten
- Agrarische bedrijfseconomie
- Agrarische techniek
- Landbouw breed
- Overig: [open]

Intersectoraal programma [open tekstveld]

- V7. In welke vakken moet eindexamen gedaan worden door leerlingen die een leerwerktraject volgen? [lijst met vakken die aangeboden worden, aangekruist in V6] [antwoord: altijd, vaak, soms, bijna nooit, nooit]
- V8. Waarom moet in deze vakken examen worden gedaan in een leerwerktraject? [lijst met vakken waar examen in gedaan moet worden, aangekruist in V7]
- V8a Gezien wet- en regelgeving in verband met leerwerktrajecten in het vmbo
- V8b Omdat dit een eis is om door te stromen naar een mbo-2 opleiding
- V8c Omdat dit is afgesproken met het mbo
- V8d Omdat zo het traject beter aansluit bij het mbo
- V8e Andere reden, nl.: [open]
- V9. Kunt u aangeven hoeveel uren gemiddeld per week er door de leerling in een leerwerktraject aan de volgende vakken/onderdelen wordt besteed?
- stage [aantal <range 1-40>]
  - vakken [lijst met vakken die aangeboden worden, aangekruist in V6 <range 1-40>]

- V10. We willen graag weten of de leerlingen die deelnemen aan een leerwerktraject in een reguliere klas les krijgen of dat zij in een aparte groep zitten of individueel les krijgen. Kunt u per vak aangeven hoe dit meestal georganiseerd wordt? [lijst met vakken die aangeboden worden, aangekruist in v6]
- V10a in een reguliere klas
 V10b in een aparte groep voor LWT
 V10c individueel
 V10d anders namelijk: [open]
- V11. Kunt u aangeven in hoeverre er in het huidige schooljaar in het leerwerktraject van de volgende elementen sprake is? [antwoord: niet-nauwelijks-enigszins-volledig]
- V11a Structuur en duidelijkheid
 V11b Gerichte persoonlijke aandacht
 V11c Beschikbaarheid extra expertise voor begeleiding
 V11d Inzetten van extra expertise voor begeleiding
 V11e Onderwijs in kleine groepen
 V11f Veel praktijklessen
 V11g Veel stage-uren
 V11h Soepele overgang van vmbo naar mbo
 V11i Andere aspecten, namelijk: [open]
 V11j Weet niet

3 Ondersteuningsbehoefte leerlingen

- V12. Welke ondersteuningsbehoeften hebben de leerlingen die in het huidige schooljaar een leerwerktraject volgen? [Antwoord: alle leerlingen, een meerderheid van de leerlingen, de helft van de leerlingen, een minderheid van de leerlingen, niemand, weet niet]
- V12a Ondersteuning op het gebied van studieloopbaanbegeleiding
 V12b Ondersteuning op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling
 V12c Ondersteuning bij leerachterstanden
 V12d Ondersteuning bij gedragsproblematiek
 V12e Ondersteuning op het gebied van inzet en motivatie
 V12f Ondersteuning bij leerstoornissen
 V12g Ondersteuning op het gebied van lichamelijke of medische problematiek
 V12h Andere ondersteuning, namelijk: .....
 V12i Weet niet
- V13. Kunt u aangeven welke van de volgende situaties voorkomen? [meerdere antwoorden mogelijk]
- V13a De leerling in een leerwerktraject heeft behoefte aan slechts één vorm van ondersteuning (bijvoorbeeld: alleen ondersteuning op het gebied van studieloopbaanbegeleiding)
 V13b De leerling in een leerwerktraject heeft behoefte aan een combinatie van twee of meer vormen van ondersteuning (bijvoorbeeld: ondersteuning op het gebied van studieloopbaanbegeleiding én leerstoornissen)
 V13c Weet niet
- V14. [als antwoord op V13b = ja] Kunt u aangeven welke combinatie of combinaties van ondersteuningsbehoeften het meest voorkomen bij leerlingen in een leerwerktraject? [open]
- V15. Door wie wordt de ondersteuning daadwerkelijk geboden aan leerlingen in het leerwerktraject? [lijst met ondersteuningsbehoeften waarvan in V12 is aangegeven dat een deel van leerlingen deze heeft] [Antwoord: door iemand van de school, namelijk [open]: –door de stageplek- door externe partijen, namelijk [open] – niet- weet niet] [meerdere antwoorden mogelijk]

- V16. Wat is het uitstroomperspectief (dat wil zeggen: de manier waarop zij LWT afsluiten) van de leerlingen in een leerwerktraject in het huidige schooljaar? [Antwoord: bij alle leerlingen, bij een meerderheid van de leerlingen, bij de helft van de leerlingen, bij een minderheid van de leerlingen, bij niemand, weet niet] [meerdere antwoorden mogelijk]
- 01 vmbo met LWT diploma
  - 02 vmbo-bb diploma
  - 03 vmbo zonder diploma
  - 04 anders, namelijk: [open]
  - 05 weet niet
- V17. Wat is het doorstroomperspectief (dat wil zeggen: wat zij na LWT gaan doen) van de leerlingen in een leerwerktraject in het huidige schooljaar? [Antwoord: bij alle leerlingen, bij een meerderheid van de leerlingen, bij de helft van de leerlingen, bij een minderheid van de leerlingen, bij niemand, weet niet] [meerdere antwoorden mogelijk]
- 01 Entreeopleiding in het mbo
  - 02 Mbo-2
  - 03 Arbeidsmarkt
  - 04 Anders, namelijk: [open]
- V18. Welke knelpunten ervaart uw school bij de ondersteuning van leerlingen in een leerwerktraject? [antwoord: ja, nee, weet niet, als antwoord is ja: vraag om toelichting: open tekstveld] [meerdere antwoorden mogelijk]
- Knelpunten op het vlak van:
- Beschikbare taakuren voor docenten
  - Roostering
  - Ondersteuning van zorgcoördinator/ andere deskundige
  - Lokalen
  - Beschikbaarheid stageplaatsen
  - Begeleiding op de stageplaats
  - Afspraken met het mbo
  - Samenwerking met andere partners
  - Andere knelpunten, namelijk [open]

4 Samenwerking met andere scholen

- V19. Met welke scholen werkt u samen (vmbo, mbo, praktijkonderwijs) in het kader van leerwerktrajecten? [lijsten met vmbo-scholen, mbo-instellingen en praktijkscholen] [meerdere antwoorden mogelijk]
- V20. Waaruit bestaat de samenwerking tussen uw school en het mbo? [meerdere antwoorden mogelijk]
- V20a Uitwisseling van informatie over de leerling
  - V20b Samenwerken in begeleiding van de leerling wat betreft de pedagogische aansluiting en overgang
  - V20c Samenwerken in begeleiding van de leerling wat betreft de programmatische aansluiting en overgang
  - V20d Loopbaanoriëntatie op de arbeidsmarkt
  - V20e Informatieverstrekking naar ouders
  - V20f Uitwisseling van docenten rond vakken
  - V20g Uitwisseling van docenten rond begeleiding
  - V20h Samenwerking rond stageplaatsen

- V20i Contacten met bedrijven
- V20j Gebruik van praktijklokalen en/of leerwerkplekken
- V20k Anders, namelijk [open]
- V20l Weet niet

V21. Op welke manier vindt het contact meestal plaats in het kader van deze samenwerking? [lijst met soorten samenwerking aangekruist in V20, per soort samenwerking:]

- V21a digitaal/schriftelijk
- V21b telefonisch
- V21c face-to-face overleg
- V21d anders, namelijk [open]

V22. Hoe vaak vindt het contact meestal plaats in het kader van deze samenwerking? [lijst met soorten samenwerking aangekruist in V20 per soort samenwerking:]

- V22a dagelijks
- V22b wekelijks
- V22c maandelijks
- V22d jaarlijks

V23. Is er ook een Samenwerkingsverband VO betrokken bij de organisatie of uitvoering van leerwerktrajecten?

- 01 Ja, namelijk [lijst met samenwerkingsverbanden] <als antwoord op V23 = ja, naar V24>
- 02 Nee <naar V25>
- 03 Weet niet <naar V25>

V24. Op welke wijze faciliteert dit Samenwerkingsverband VO de samenwerking vmbo en mbo?

- 01 Door... [open]
- 02 Niet
- 03 Weet niet

V25. Bij het samenwerken tussen scholen kunnen successen worden geboekt en knelpunten worden ervaren. Denk hierbij aan de beschikbaarheid, omstandigheden, begeleiding en samenwerking met andere partners.

- V25a Welke knelpunten ervaart u in de samenwerking met andere vmbo-scholen? [open]
- V25b Welke succesfactoren ervaart u in de samenwerking met andere vmbo-scholen? [open]
- V25c Welke knelpunten ervaart u in de samenwerking met het mbo? [open]
- V25d Welke succesfactoren ervaart u in de samenwerking met het mbo? [open]
- V25e Weet niet

5 Samenwerking met bedrijven

V26. Met welke bedrijven werkt u samen (erkend en niet erkend leerwerkbedrijf) in het kader van leerwerktrajecten? [meerdere antwoorden mogelijk]

- V26a Erkend leerwerkbedrijf: plaats bedrijf: [open], naam bedrijf: [open]
- V26b Niet erkend leerwerkbedrijf: plaats bedrijf: [open], naam bedrijf: [open]
- V26c Weet niet

- V27. Op welke wijze is de samenwerking tussen scholen en bedrijven geregeld? [meerdere antwoorden mogelijk]
- V27a De school verstrekt informatie aan het bedrijf over het profiel van de leerling
  - V27b De school maakt afspraken met het bedrijf over de taken van de leerling tijdens de stage
  - V27c Het bedrijf koppelt informatie over de voortgang van de leerling in de stage terug aan de school
  - V27d School en bedrijf overleggen bij eventuele kansen en moeilijkheden
  - V27e De school (docent/stagebegeleider) bezoekt de leerling op de stageplek
  - V27f De school (docent/stagebegeleider) begeleidt de leerling op de stageplek
  - V27g Gezamenlijke loopbaanoriëntatie op de arbeidsmarkt
  - V27h Informatieverstrekking naar ouders
  - V27i Anders, namelijk [open]
  - V27j Weet niet
- V28. Op welke manier vindt het contact meestal plaats in het kader van deze samenwerking? [lijst met soorten samenwerking aangekruist in V27, per soort samenwerking:]
- V28a digitaal/schriftelijk
  - V28b telefonisch
  - V28c face-to-face overleg
  - V28d anders, namelijk [open]
- V29. Hoe vaak vindt het contact meestal plaats in het kader van deze samenwerking? [lijst met soorten samenwerking aangekruist in V27, per soort samenwerking:]
- V29a dagelijks
  - V29b wekelijks
  - V29c maandelijks
  - V29d jaarlijks
  - V29e anders, namelijk:
- V30. Zijn er partijen die de samenwerking tussen scholen en bedrijven faciliteren?
- 01 Ja, namelijk door [open]
  - 02 Nee
  - 03 Weet niet
- V31. Bij het samenwerken tussen scholen en bedrijven kunnen successen worden geboekt en knelpunten worden ervaren. Denk hierbij aan de beschikbaarheid, omstandigheden, begeleiding en samenwerking met andere partners.
- V31a Welke knelpunten ervaart u in de samenwerking met bedrijven? [open]
  - V31b Welke succesfactoren ervaart u in de samenwerking met bedrijven? [open]
  - V31c Weet niet

6 Samenwerking met gemeenten en UWV

- V32. Is er sprake van samenwerking met andere partijen zoals bijvoorbeeld gemeente en/of UWV in het kader van leerwerktrajecten?
- V32a Samenwerking met gemeenten [antwoord: nee -ja, namelijk...<open>]
  - V32b Samenwerking met UWV [antwoord: nee -ja, namelijk...<open>]
  - V32c Samenwerking met andere partijen [antwoord: nee -ja, namelijk...<open>]
  - V32d Nee
  - V32e Weet niet

[Als antwoord op V32=ja, verder naar V33]

[Als antwoord op V32= nee en antwoord op V2b=ja, verder naar V35]

[Als antwoord op V32=nee en antwoord op V2b=nee, verder naar einde vragenlijst]

- V33. Het samenwerken tussen scholen, gemeenten en UWV kan op verschillende wijzen worden geregeld. Denk daarbij aan een Startersbeurs, het organiseren van ESF projecten of een vereniging van ondernemers. Op welke wijze is de samenwerking bij u geregeld? [open].
- V34. Bij het samenwerken tussen scholen, gemeenten en UWV kunnen successen worden geboekt en knelpunten worden ervaren. Denk hierbij aan de beschikbaarheid, omstandigheden, begeleiding en samenwerking met andere partners.
- V34a Welke knelpunten ervaart u in deze samenwerking? [open]
V34b Welke succesfactoren ervaart u in deze samenwerking? [open]
V34c Weet niet

[Als antwoord op V2a= nee: naar einde vragenlijst, als antwoord op V2a= ja: naar V35]

Assistentopleidingen in het vmbo (in deze vragenlijst: assistentopleiding)

7 Inrichting assistentopleiding

- V35. Hoeveel leerlingen zijn in het huidige schooljaar (2013-2014) begonnen in een assistentopleiding? [open]
- V36. In welke sectoren wordt een assistentopleiding aangeboden dit schooljaar op uw school? [meerdere antwoorden mogelijk]
- V36a Techniek
V36b Zorg en welzijn
V36c Economie
V36d Landbouw
V36e Intersectoraal programma
V36f Anders, namelijk...
- V37. Welke vakken worden in een assistentopleiding aangeboden? [<open> per vak: antwoordmatrix: wordt altijd aangeboden, wordt heel vaak aangeboden, wordt soms aangeboden, wordt een enkele keer aangeboden, wordt nooit aangeboden]
- V38. In welke vakken moet eindexamen gedaan worden door leerlingen die een assistentopleiding volgen? [lijst met vakken die ingevuld zijn in V37] [antwoord: altijd, vaak, soms, bijna nooit, nooit]
- V39. Waarom moet in deze vakken examen worden gedaan in een assistentopleiding?] [lijst met vakken die ingevuld zijn in V37]
- V39a Door wet- en regelgeving in verband met assistentopleidingen in het vmbo
V39b Omdat zo het traject beter aansluit bij het mbo
V39c Omdat dit een eis is om door te stromen naar een mbo-2 opleiding
V39d Andere reden, nl.: [open]
- V40. Kunt u aangeven hoeveel uren gemiddeld per week er in een assistentopleiding aan de volgende vakken/onderdelen wordt besteed?
- stage [aantal <range 1-40>]
  - vakken [lijst met vakken die ingevuld zijn in V37] <range 1-40>]

- V41. We willen graag weten of de leerlingen die deelnemen aan een assistentopleiding in een reguliere klas les krijgen of dat zij in een aparte groep zitten of individueel les krijgen. Kunt u per vak aangeven hoe dit meestal georganiseerd wordt? [lijst met vakken die ingevuld zijn in V37]
- V41a in een reguliere klas
  - V41b in een aparte groep voor assistentopleiding
  - V41c individueel
  - V41d anders namelijk: [open]
- V42. Kunt u aangeven in hoeverre er in het huidige schooljaar in het assistentopleiding van de volgende elementen sprake is? [meerdere antwoorden mogelijk] ? [antwoord: niet-nauwelijks-enigszins-volledig]
- V42a Structuur en duidelijkheid
  - V42b Gerichte persoonlijke aandacht
  - V42c Extra expertise voor begeleiding
  - V42d Toegespitste begeleiding
  - V42e Onderwijs in kleine groepen
  - V42f Veel praktijklessen
  - V42g Veel stage-uren
  - V42h Soepele overgang van vmbo naar mbo
  - V42i Andere aspecten, namelijk: [open]
  - V42j Weet niet

8 Ondersteuningsbehoefte leerlingen

- V43. Welke ondersteuningsbehoeften hebben de leerlingen die in het huidige schooljaar een assistentopleiding volgen? [Antwoord: bij alle leerlingen, bij een meerderheid van de leerlingen, bij de helft van de leerlingen, bij een minderheid van de leerlingen, bij niemand, weet niet]
- V43a Ondersteuning op het gebied van studieloopbaanbegeleiding
  - V43b Ondersteuning op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkelingsachterstand
  - V43c Ondersteuning bij leerachterstanden
  - V43d Ondersteuning bij leerstoornissen
  - V43e Ondersteuning bij gedragsproblematiek
  - V43f Ondersteuning op het gebied van inzet en motivatie
  - V43g Ondersteuning op het gebied van lichamelijke of medische problematiek
  - V43h Andere ondersteuning, namelijk: .....
  - V43i Weet niet
- V44. Kunt u aangeven welke van de volgende situaties voorkomen? [meerdere antwoorden mogelijk]
- V44a De leerling in een assistentopleiding heeft behoefte aan slechts één vorm van ondersteuning (bijvoorbeeld: alleen ondersteuning op het gebied van studieloopbaanbegeleiding)
  - V44b De leerling in een assistentopleiding heeft behoefte aan een combinatie van twee of meer vormen van ondersteuning (bijvoorbeeld: ondersteuning op het gebied van studieloopbaanbegeleiding én leerstoornissen)
  - V44c Weet niet

- V45. [als antwoord op V44b=ja] Kunt u aangeven welke combinatie of combinaties van ondersteuningsbehoefte het meest voorkomen bij leerlingen in een assistentopleiding? [open]
- V46. Door wie wordt de ondersteuning daadwerkelijk geboden aan leerlingen in het assistentopleiding? [lijst met ondersteuningsbehoeften waarvan bij V43 is aangegeven dat een deel van leerlingen deze heeft] [Antwoord: door iemand van de school, namelijk [open]: –door de stageplek - door overige externe partijen – niet – weet niet] [meerdere antwoorden mogelijk]
- V47. Wat is het uitstroomperspectief (dat wil zeggen: de manier waarop zij de assistentopleiding afsluiten) van de leerlingen in een assistentopleiding in het huidige schooljaar? [Antwoord: bij alle leerlingen, bij een meerderheid van de leerlingen, bij de helft van de leerlingen, bij een minderheid van de leerlingen, bij niemand, weet niet] [meerdere antwoorden mogelijk]
- 01 Mbo-1 diploma
02 Anders, namelijk: [open]
03 Weet niet
- V48. Wat is het doorstroomperspectief (dat wil zeggen: wat zij na de assistentopleiding gaan doen) van de leerlingen in een assistentopleiding in het huidige schooljaar? [Antwoord: bij alle leerlingen, bij een meerderheid van de leerlingen, bij de helft van de leerlingen, bij een minderheid van de leerlingen, bij niemand, weet niet] [meerdere antwoorden mogelijk]
- 01 Entreeopleiding in het mbo
02 Mbo-2
03 Arbeidsmarkt
04 Anders, namelijk: [open]
- V49. Welke knelpunten ervaart men bij de ondersteuning van leerlingen in een assistentopleiding? [antwoord: ja, nee, weet niet, als antwoord is ja: vraag om toelichting: open tekstveld]
- Knelpunten op het vlak van:
- Beschikbare taakuren voor docenten
  - Roostering
  - Ondersteuning van zorgcoördinator/ andere deskundige
  - Lokalen
  - Beschikbaarheid stageplaatsen
  - Begeleiding op de stageplaats
  - Samenwerking met andere partners
  - Andere knelpunten, namelijk [open]

9 Samenwerking met andere scholen

- V50. Met welke scholen werkt u samen (vmbo, mbo, praktijkonderwijs) in het kader van de assistentopleiding? [lijst scholen] [meerdere antwoorden mogelijk]
- V51. Waaruit bestaat de samenwerking tussen uw school en het mbo? [meerdere antwoorden mogelijk]
- V51a Uitwisseling van informatie over de leerling
V51b Samenwerken in begeleiding van de leerling wat betreft de pedagogische aansluiting en overgang
V51c Samenwerken in begeleiding van de leerling wat betreft de programmatische aansluiting en overgang
V51d Loopbaanoriëntatie op de arbeidsmarkt
V51e Informatieverstrekking naar ouders
V51f Uitwisseling van docenten rond vakken

- V51g Uitwisseling van docenten rond begeleiding
- V51h Samenwerking rond stageplaatsen
- V51i Contacten met bedrijven
- V51j Gebruik van praktijklokalen en/of leerwerkplekken
- V51k Anders, namelijk [open]
- V51l Weet niet

V52. Is er ook een Samenwerkingsverband VO betrokken bij de organisatie of uitvoering van assistentopleidingen?

- 01 Ja, namelijk [lijst met samenwerkingsverbanden] <als antwoord op V21 = ja, naar v23>
- 02 Nee <naar V25>
- 03 Weet niet <naar V25>

V53. Op welke wijze faciliteert dit Samenwerkingsverband de samenwerking vmbo en mbo?

- 01 Door... [open]
- 02 Niet
- 03 Weet niet

V54. Bij het samenwerken tussen scholen kunnen successen worden geboekt en knelpunten worden ervaren. Denk hierbij aan de beschikbaarheid, omstandigheden, begeleiding en samenwerking.

- V54a Welke knelpunten ervaart u in de samenwerking met andere vmbo-scholen? [open]
- V54b Welke succesfactoren ervaart u in de samenwerking met andere vmbo-scholen? [open]
- V54c Welke knelpunten ervaart u in de samenwerking met ROC's? [open]
- V54d Welke succesfactoren ervaart u in de samenwerking met ROC's? [open]
- V54e Weet niet

10 Samenwerking met bedrijven

V55. Met welke bedrijven werkt u samen (erkend en niet erkend leerwerkbedrijf) in het kader van de assistentopleiding? [meerdere antwoorden mogelijk]

- V55a Erkend leerwerkbedrijf: plaats bedrijf: [open], naam bedrijf: [open]
- V55b Niet erkend leerwerkbedrijf: plaats bedrijf: [open], naam bedrijf: [open]
- V55c Weet niet

V56. Op welke wijze is de samenwerking tussen scholen en bedrijven geregeld? [meerdere antwoorden mogelijk]

- V56a De school verstrekt informatie aan het bedrijf over het profiel van de leerling
- V56b De school maakt afspraken met het bedrijf over de taken van de leerling tijdens de stage
- V56c Het bedrijf koppelt informatie over de voortgang van de leerling in de stage terug aan de school
- V56d School en bedrijf overleggen bij eventuele kansen en moeilijkheden
- V56e De school (docent/stagebegeleider) bezoekt de leerling op de stageplek
- V56f De school (docent/stagebegeleider) begeleidt de leerling op de stageplek
- V56g De praktijkbegeleider begeleidt de leerling op de stageplek
- V56h Gezamenlijke loopbaanoriëntatie op de arbeidsmarkt
- V56i Informatieverstrekking naar ouders
- V56j Anders, namelijk [open]
- V56k Weet niet

- V57. Op welke manier vindt het contact meestal plaats in het kader van deze samenwerking? [lijst met soorten samenwerking aangekruist in V27, per soort samenwerking:]
- V57a digitaal/schriftelijk
  - V57b telefonisch
  - V57c face-to-face overleg
  - V57d anders, namelijk [open]
- V58. Hoe vaak vindt het contact meestal plaats in het kader van deze samenwerking? [lijst met soorten samenwerking aangekruist in V27, per soort samenwerking:]
- V58a dagelijks
  - V58b wekelijks
  - V58c maandelijks
  - V58d jaarlijks
  - V58e anders, namelijk:
- V59. Zijn er partijen die de samenwerking tussen scholen en bedrijven faciliteren?
- 01 Ja, namelijk door [open]
  - 02 Nee
  - 03 Weet niet
- V60. Bij het samenwerken tussen scholen en bedrijven kunnen successen worden geboekt en knelpunten worden ervaren. Denk hierbij aan de beschikbaarheid, omstandigheden, begeleiding en samenwerking.
- V60a Welke knelpunten ervaart u in de samenwerking met bedrijven? [open]
  - V60b Welke succesfactoren ervaart u in de samenwerking met bedrijven? [open]
  - V60c Weet niet

11 Samenwerking van scholen, bedrijven, gemeenten en UWV

- V61. Is er sprake van samenwerking met andere partijen zoals bijvoorbeeld gemeente en/of UWV in het kader van leerwerktrajecten?
- V61a Samenwerking met gemeenten [antwoord: nee -ja, namelijk...<open>]
  - V61b Samenwerking met UWV [antwoord: nee -ja, namelijk...<open>]
  - V61c Samenwerking met andere partijen [antwoord: nee -ja, namelijk...<open>]
  - V61d Nee
  - V61e Weet niet
- [Als antwoord op V61a=ja, verder naar V62, als antwoord op V61b=nee, verder naar einde vragenlijst]
- V62. Het samenwerken tussen scholen, gemeenten en UWV kan op verschillende wijzen worden geregeld. Denk daarbij aan een Startersbeurs, het organiseren van ESF projecten of een vereniging van ondernemers. Op welke wijze is de samenwerking bij u geregeld? [open].
- V63. Bij het samenwerken tussen scholen, gemeenten en UWV kunnen successen worden geboekt en knelpunten worden ervaren. Denk hierbij aan de beschikbaarheid, omstandigheden, begeleiding en samenwerking met andere partners.
- V63a Welke knelpunten ervaart u in deze samenwerking? [open]
  - V63b Welke succesfactoren ervaart u in deze samenwerking? [open]
  - V63c Weet niet

Einde vragenlijst. Hartelijk dank voor het invullen!

Bijlage E Interviewschema Monitor LWT/AO in het vmbo

Leerlingen

1 Algemeen

V1. Voor alle leerlingen in vmbo-bb leerjaar 3 en 4 een aantal voor het onderzoek relevante kenmerken:

- 01 geslacht;
- 02 geboortedatum;
- 03 type traject (LWT/AO, overig vmbo-bb);
- 04 leerjaar (3/4);
- 05 sector (landbouw, techniek, zorg & welzijn, economie, intersectoraal programma).

2 Ondersteuningsbehoefte Trajecten

V2. Waarom volg je een leerwerktraject/assistentopleiding? (doorvragen op: meer praktijk, extra ondersteuning, geen examen hoeven doen)

V3. Wat gaat er beter dan voordat je LWT/AO volgde? Zijn er ook dingen die juist slechter gaan?

V4. Krijg je ook extra hulp van school, bijvoorbeeld extra hulp bij een vak, of gesprekken met een mentor? Weet je waarom je dat precies krijgt? Antwoord leerlingen indelen in één of meer van de volgende categorieën (zonder de categorieën voor te leggen):

- 01 werkhouding
- 02 concentratie
- 03 praktische redzaamheid
- 04 sociale participatie
- 05 emotionele ontwikkeling
- 06 leerstijl (voor deze doelgroep: meer behoefte aan praktijkonderdelen, 'doeners')
- 07 vakgebieden (bijvoorbeeld: extra ondersteuning voor taal of rekenen)
- 08 leerachterstanden of leerstoornissen
- 09 gedragsproblematiek
- 10 inzet en motivatie
- 11 lichamelijke of medische problematiek
- 12 andere ondersteuningsbehoefte nl [open]

V5. In welke sector volg je je opleiding?

V6. Welke vakken volg je?

V7. Wat zijn je lievelingsvakken en waarom?

V8. Welke vakken vind je moeilijk en waarom?

V9. Krijg je genoeg hulp bij de vakken die je volgt op school? Wat mis je nog?

3 Stage

- V10. Heb je een stageplek? (Zo niet: wat doe je dan in plaats van stage lopen?)
- V11. Op welke manier heb je een stageplek gevonden? Wie heeft geholpen (school, ouders)?
- V12. Kon je kiezen uit meer stageplekken, of was er één stageplek waar je kon beginnen?
- V13. Heeft het moeite gekost om een goede stageplek te vinden? Bij ja: Waar lag dat aan?
- V14. Merk je bij andere leerlingen die dezelfde opleiding doen als jij, dat het voor hen moeilijk is om een stageplaats te vinden? Als antwoord is ja: waar ligt dat meestal aan?
- V15. Helpt de school de leerlingen die geen stageplek vinden? Bij nee, doorvragen naar consequenties; bij ja: doorvragen hoe: simulatieplekken, andere varianten

4 Inhoud stage

- V16. Waar loop je stage, en wat doe je dan?
- V17. Heb je met je school afgesproken wat je moet gaan leren op je stageplek? Zo ja: wat moet je allemaal leren op je stageplek?
- V18. Wat heb je al geleerd op je stageplek?
- V19. Denk je dat je tijdens je stage precies zal leren wat je hebt afgesproken met je school? Zo niet: waar ligt dat aan?
- V20. Mocht je zelf ook kiezen wat je gaat leren op je stageplek? Of heeft de school dit bepaald?
- V21. Weet je school wat je hebt geleerd tijdens je stage en hoe het daar gaat?
- V22. Ben je tevreden over je stageplek? Waar ben je wel en niet tevreden over?

5 Begeleiding stage

- V23. Door wie word je begeleid op je stageplek? (vanuit school en het stage-bedrijf)
- V24. Word je goed begeleid op je stageplek? Krijg je tijdens je stage genoeg hulp bij je werk? Wat kan er anders of beter?
- V25. Hebben je stageplek en je school contact met elkaar?
- V26. Komt iemand van school wel eens op bezoek op je stageplek? Zo ja: hoe vaak, waarom, waar gaat het dan over?
- V27. Komt iemand van je stageplek wel eens op bezoek op school? Zo ja: hoe vaak, waarom, waar gaat het dan over?
- V28. Zou het goed zijn als school en stageplek meer contact hadden? Waar zouden ze het dan samen over moeten hebben?
- V29. Is er een leerwerkovereenkomst getekend door de school, het bedrijf en jou?

6 Uitstroom en doorstroom

- V30. Denk je dat je je diploma gaat halen? Waarom wel/niet? Bij niet: wat zou de school kunnen doen zodat je je diploma wel haalt?

V31. Welke opleiding zou je het liefst gaan doen als je je van deze school af gaat? Kan dat ook, en waarom wel/niet?

Bij opleiding op mbo-2 niveau:

V32. Welke eisen stelt het ROC?

V33. Welke vakken moet je gevolgd hebben?

V34. Weet je ook waarom het ROC deze eisen stelt?

V35. Weet je al of je toegelaten bent of wordt tot de mbo-2 opleiding die je wil gaan doen?

Bij entreeopleiding:

V36. Welke eisen stelt het ROC?

V37. Welke vakken moet je gevolgd hebben?

V38. Weet je ook waarom het ROC deze eisen stelt?

V39. Weet je al of je toegelaten bent of wordt tot de entreeopleiding die je wilt gaan doen?

Bij iets anders dan opleiding (werk):

V40. Waarom ga je niet naar een vervolgopleiding in het mbo?

7 Toekomst

V41. Denk je dat je na je school bij je stage-bedrijf kan gaan werken? Zou je dat ook willen?

V42. Weet je al wat voor werk je na je school wil gaan doen?

Uit de vragenlijst zijn al gegevens bekend over o.a. aantallen leerlingen, ondersteuningsbehoefte, vakken, uitstroom en doorstroom. Bij de scholen stellen we daarom vooral verdiepende vragen. In deze interview leidraad wordt steeds gesproken over LWT/AO. In de meeste interviews zal het gesprek gaan over één van beide trajecten. Als een school zowel LWT als AO aanbiedt, worden de vragen voor beide trajecten apart gesteld vanwege de verschillen tussen de trajecten.

1 Soort traject

Bij één type traject:

- V1. Waarom heeft uw school er voor gekozen juist dit trajecten aan te bieden aan uw leerlingen?

Bij scholen die beide trajecten hebben:

- V2. Waarom biedt uw school beide trajecten aan?
- V3. Wat maakt dat leerlingen naar het ene of andere traject gaan? Is er een verschil in de ondersteuning die de trajecten bieden?

2 Stageplaatsen

- V4. Zijn er voldoende stageplaatsen beschikbaar?
- V5. Komt het ook voor dat leerlingen kunnen kiezen uit meer dan één beschikbare stageplaats?
- V6. Lukt het altijd om stageplaatsen te regelen bij erkende leerwerkbedrijven? Zo niet: wat wordt er voor leerlingen geregeld die geen stageplaats bij een erkend leerbedrijf kunnen volgen? Hoe kunnen deze leerlingen dan toch een diploma behalen?
- V7. Speelt de overgang van de WVA naar de nieuwe subsidieregeling praktijkleren en rol in de beschikbaarheid van stageplaatsen? Waar merkt de school dit aan? Bij een negatief effect: wat zou helpen om dit op te lossen?

3 Kosten

- V8. Welke additionele kosten zijn er voor scholen in het kader van LWT/AO?
- V9. Zijn LWT en AO qua kosten organiseerbaar op dit moment? Wat zijn, wat betreft kosten, bedreigingen?
- V10. Voorheen werd de het diploma van de AO bekostigd door een leerling tijdelijk in te schrijven in het mbo als extraneus, maar deze mogelijkheid verdwijnt. Heeft het vmbo al een weg gevonden om dit zelf te gaan bekostigen? Zo niet, vormt dit een (mogelijk) probleem?

4 Diplomerig

- V11. Lukt het dit schooljaar om LWT/AO op een succesvolle manier te organiseren, in de zin dat leerlingen met een diploma van school gaan? Als dat niet lukt: wat is daar de oorzaak van? Had dit voorkomen kunnen worden en zo ja hoe?

Doorstroom naar mbo

Het doel van LWT en AO is om leerlingen die het moeilijk hebben om een vmbo-basis diploma te behalen, maar cognitief te sterk zijn voor het praktijkonderwijs, via deze trajecten een startkwalificatie te laten behalen.

5 Eisen mbo-2

- V12. In hoeverre wordt dit doel bereikt met LWT/AO?
- V13. Welke vakken moeten leerlingen tenminste halen voor doorstroom naar mbo-2?
- V14. Welke aanvullende eisen stelt het mbo bij doorstroom naar mbo-2?
- V15. In hoeverre kan het vmbo inspelen op deze eisen? Op welke eisen kan het vmbo moeilijk of niet inspelen?
- V16. Als het niet lukt om een leerling door te laten stromen van AO /LWT naar mbo-2, wat is daar dan meestal de reden voor?
- V17. (Als LWT/AO in meerdere sectoren aangeboden wordt in een school:) Vanuit welke sectoren gaat de doorstroom mbo-2 beter en welke lopen moeilijker?
- V18. Hoe worden leerlingen vanuit AO/LWT opgevangen in het mbo? Zijn er zaken die anders kunnen om bij te dragen aan de kans op het behalen van een mbo-2 diploma?
- V19. Wat zou er door vmbo of mbo gedaan kunnen worden om meer leerlingen door te laten stromen van AO/LWT naar mbo-2?

6 Entreeopleiding

- V20. Hoe ziet men de rol van de entreeopleiding bij een ROC als route naar mbo-2 voor leerlingen? Is dit een begaanbare, kansrijke weg voor deze leerlingen? Staat de vmbo-school achter deze route? Waarom wel/niet ?
- V21. Wat vindt men ervan als een LWT-leerling(zonder diploma) of AO-leerling doorstroomt naar een entreeopleiding ter voorbereiding op de arbeidsmarkt? Staat de vmbo-school achter deze route? Waarom wel/niet ?

7 Beleid

- V22. Is in het huidige schooljaar de doorstroom van AO/ LWT naar het mbo veranderd? Is dit gerelateerd aan beleidsveranderingen en zo ja welke?
- V23. Verwacht men in de toekomst een effect van beleidsmaatregelen op doorstroom van AO/LWT naar het mbo? Hoe ziet dit er uit?

8 Succes LWT/AO

- V24. LWT /AO is succesvol als leerlingen uiteindelijk een startkwalificatie behalen. Wat is op dit moment de grootste bedreiging voor het succes van AO/ LWT?
- V25. Wat kan het vmbo, mbo of overheid doen om het succes van AO/LWT te handhaven?

Daar er nog geen informatie vanuit de leerwerkbedrijven is verzameld, zal het interview omvattender zijn dan bij de scholen. Dit zal nog worden afgestemd met de informatie die vanuit SBB wordt verstrekt. Informatie die we via SBB kunnen verkrijgen, wordt uiteraard niet voorgelegd als vraag in het interview.

1 Algemeen

V1. Bij welk leerwerkbedrijf bent u werkzaam?

- 01 Regio
- 02 Plaats van de vestiging van het leerwerkbedrijf waar u werkt
- 03 Bedrijf

V2. Is uw leerwerkbedrijf een erkend leerwerkbedrijf?

- 01 Ja
  - Voor welke kwalificaties?
  - Voor welk(e) niveau(s)?
- 02 Nee
  - Wat maakt dat uw bedrijf niet erkend is? In hoeverre spelen administratieve lasten een rol, en hoe zien deze er precies uit? Wat kan er aan veranderd worden om te zorgen dat deze lasten beter behapbaar zijn?
  - Daar het om te certificering volgens de wet nodig is dat het bedrijf erkend is: wat wordt geregeld om ervoor te zorgen dat de leerlingen die stage lopen wel een diploma behalen?

V3. In welke sector valt uw leerwerkbedrijf?

- 01 Techniek
- 02 Zorg en welzijn
- 03 Economie
- 04 Landbouw
- 05 Anders, namelijk .....

2 Kenniscentra

V4. Met welk(e) kenniscentrum(-centra) heeft u te maken ?

V5. Ondersteunt het kenniscentrum u met:

- V5_01 Erkenning als leerwerkbedrijf
- V5_02 Informatie over de doelgroep van LWT/AO
- V5_03 Informatie over de vraag vanuit AO/LWT leerlingen naar stageplekken
- V5_04 Andere zaken omtrent LWT/AO?

V6. Bent u tevreden over de ondersteuning vanuit het kenniscentrum/de kenniscentra in het kader van stageplaatsen voor LWT/AO?

3 Aanbod stage- / leerwerkplekken

V7. Is er een tekort aan stageplaatsen voor LWT/AO?

- V8. Als er een tekort aan stageplaatsen voor LWT/AO is: speelt de overgang van de overgang van de WVA naar de nieuwe subsidieregeling praktijkleren hierin een rol? Hoe is dat merkbaar?
- V9. Als er een tekort is aan stageplaatsen voor deze doelgroep LWT/AO: Wat zou er moeten veranderen om dit op te lossen?
- V10. Komt het voor dat LWT/AO leerlingen kunnen kiezen tussen verschillende stageplekken die voor hen beschikbaar zijn?

4 Samenwerking

- V11. Op welke wijze is de samenwerking tussen scholen en uw bedrijf geregeld?
- V12. Op welke manier vindt het contact meestal plaats in het kader van deze samenwerking?
- V13. Hoe vaak vindt het contact meestal plaats in het kader van deze samenwerking?
- V14. Welke knelpunten ervaart u in de samenwerking met scholen?
- V15. Welke succesfactoren ervaart u in de samenwerking met scholen?
- V16. Werkt u met andere bedrijven samen (erkend en niet erkend leerwerkbedrijf) in het kader van AO/LWT? Hoe en met welk doel?
- V17. Is er sprake van samenwerking met andere partijen zoals gemeente en/of UWV in het kader van LWT/AO? Hoe en met welk doel?
- V18. Welke knelpunten ervaart u in de samenwerking met gemeente en/of UWV? [open]
- V19. Welke succesfactoren ervaart u in de samenwerking met gemeente en/of UWV? [open]

5 Kenmerken

- V20. Waarom biedt het bedrijf een stage- c.q. leerwerkplek aan voor de leerlingen van het LWT/AO?
- V21. Wat is er kenmerkend aan een stageplek voor LWT/AO? Welke extra ondersteuning wordt er geboden?
- V22. Kunt u de doelgroep voor LWT/AO omschrijven? Is uw bedrijf goed op de hoogte van de kenmerken van deze leerlingen?
- V23. Komt het voor dat uw bedrijf een leerling bij aanname voor een stage verkeerd inschat wat betreft capaciteiten en ondersteuningsbehoefte? Wat is hier de oorzaak van? Hoe had dit voorkomen kunnen worden?
- V24. Worden er leerdoelen gesteld bij aanvang van de stage? Is de leerling/ school daar bij betrokken?
- V25. Worden de leerdoelen meestal bereikt? Om welke redenen worden deze soms niet bereikt?
- V26. Wordt de voortgang van de leerling actief bijgehouden en geëvalueerd door het bedrijf? Is hierover contact met school en/of ouders?

6 Kosten en ondersteuning

- V27. Moet het bedrijf, in vergelijking met reguliere vmbo-leerlingen, extra tijd investeren om leerlingen van LWT/AO een stageplaats te bieden? Waar gaat dit vooral inzitten?

- V28. Zijn er naast tijd, andere investeringen die een leerwerkbedrijf moet doen om LWT/AO leerlingen te begeleiden? Levert dit knelpunten op en zo ja, hoe worden die opgelost?
- V29. Lukt het altijd om de LWT/AO-leerlingen de begeleiding te geven die zij nodig hebben? Zo niet, wat gaat er dan mis?
- V30. Ondersteunt de school het bedrijf in het verzorgen van de stageplaats? Op welke manier?
- V31. Is er behoefte aan meer of andere ondersteuning vanuit de school? Zo ja, wat en hoeveel precies?
- V32. Levert de overgang van de WVA naar de nieuwe subsidieregeling praktijkleren een probleem op met het dekken van de kosten die gemaakt worden voor het aanbieden van stageplaatsen voor de doelgroep? Hoe groot is dit probleem?
- V33. Is het wegvallen van de WVA en het mogelijk niet ontvangen van gelden via de subsidieregeling praktijkleren een reden om geen stage- c.q. leerwerkplekken meer aan te bieden?
- V34. Kunnen de stageplekken voor LWT/AO op dit moment worden aangeboden op een manier dat de kosten en investeringen voor een bedrijf behapbaar zijn? Zo niet: wat moet er gebeuren om dit voor elkaar te krijgen? (Kostenplaatje)